

A-19204

**KOLHOOSI
PUUVILJA-
JA
MARJAAIA
RAJAMINE**

**EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1951**

A-19204

KOLHOOSI PUUVILJA- JA MARJAAIA RAJAMINE

TOIMETANUD
A. SIIMON,
PÕLLUMAJANDUSTEADUSTE DOKTOR

ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN, 1951

Käesoleva raamatu autoreiks on J. Eslon, A. Niine, põllumajandusteaduste doktor A. Siimon, E. Viilup ja põllumajandusteaduste kandidaat E. Vint.

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

17958

«On saabunud kõrgekultuurilise, kõrge kaubatootlikkusega aianduse õitseage. Kolhoosikord võimaldab seda ülesandet kiiresti lahendada.»

I. V. Mitšurin.

1. SISSEJUHATUS

„Sotsialistlik tööstus ja sotsialistlik maaviljelus, mida hiiglasuure eduga ja kõrge tehnika alusel üles ehitatakse, võimaldavad kommunistlikul parteil ja Nõukogude valitsusel tõsta ja arendada selliseid rahvamajanduse harusid, mis tsaristlik-kapitalistliku korra ajal olid täiesti unaruses ja seisakus, mis aga sotsialismi puhul muutuvad võimsateks teguriteks elus. Üks niisugustest harudest on puuviljandus.“¹ Nii kirjutab I. V. Mitšurin oma töös „Edasi puuviljanduse sotsialistliku rekonstrueerimise eest!“ Kuulsa vene õpetlase — looduse suure ümberkujundaja I. V. Mitšurini töö saavutuseksena on aiandus Nõukogude Liidus levinud kaugele põhjarajoonidesse. Stalinlike viisaastakute jooksul on Nõukogude Liidus viljapuude ja marjapõõsaste kasvupind suurenenud rohkem kui kahekordseks. Suure Isamaasõja eel oli Nõukogude Liit aedade ulatuselt Euroopas esimesel kohal. Laialdaselt toimub uute puuviljaaedade rajamine eriti pärast Suurt Isamaasõda.

Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis on loonud ka siin aluse kõrgekultuurilise ja kõrge kaubatootlikkusega aianduse arendamiseks. See on loonud aluse I. V. Mitšurini soovi teostamiseks — muuta meie kodumaa suureks õitsvaks puuviljamaaks.

Puuviljandus on põllumajanduse haru, mis varustab töotajaid kogu aasta jooksul väärtuslike vitamiinirikaste toiduainetega, tõstab kolhooside ja sovhooside majanduslikku

¹ I. V. Mitšurin, Valitud teosed, Tallinn — Tartu, 1949, lk. 492.

jõukust ning muudab nende ümbruse kaunimaks. Omades maailma eesrindlikumat mitsuurinlikku agrobioloogiateadust, on meil kolhoosikorra võidu tingimustes kõik eeldused selleks, et nõukogude eesrindliku teaduse ja tehnika rakendamise teel rajada kiiresti kõrge kaubatoodanguga puuvilja- ja marjaaiad kõikide rajoonide kolhoosides ning sovhoosides.

Juba kolhoosielu esimestel aastatel asusid eesrindlikud kolhoosid uute puuvilja- ja marjaaedade rajamisele. Kindla suuna sellele andis aga Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee poolt 1. okt. 1949. a. antud määrus „Aianduse arendamise kohta Eesti NSV-s 1950.—1955. a.“

Aianduse arendamise määruse kohaselt tuleb kolhoosidel rajada 1950.—1955. a. puuvilja- ja marjaaedu 4250 ha, sellest puuviljaaedu 3620 ha ja marjaedu 630 ha. Selle ülesande täitmiseks on avanenud eriti avarad võimalused pärast kolhooside liitumist, kuna suurtes kolhoosides on võimalik luua kõrge kaubatoodanguga puuvilja- ja marjaedu. Kõigil kolhoosidel peab olema külluses puuvilja ja marju, nii kaubatoodanguks kui ka kolhoosnike vajaduste katteks. Et seda tähtsat ülesannet täita, tuleb kiiresti ja plaanikindlalt rajada ning laiendada puuvilja- ja marjaedu. Suurte kolhoosikeskuste rajamisega ja külvikordade sisseseadmisega tuleb igal kolhoosil kõlvikute organiseerimisel õigesti lahendada puuvilja- ja marjaaedade perspektiivne suurus ja asukoht võimaluse korral haljasvööndina selliselt, et puuvilja- ja marjaaed asetseks parematel muldadel kolhoosikeskuse läheduses.

„Aianduse arendamine ei ole mõeldav ilma ulatusliku eeskujulikult korraldatud tööndusliku puukoolidevõrguta,“¹ kirjutab I. V. Mitšurin oma töös „Ülesannetest puuviljanduse alal“. Eeskujulikeks töönduslikeks puukoolideks on kujunenud Nõukogude Eestis Riikliku Aianduse ja Mesinduse Trusti puukoolid: Rakvere rajoonis — Kullaaru, Harju rajoonis — Koppelmaa, Paide rajoonis — Mäo, Tartu rajoonis — Vasula, Elva rajoonis — Tamme ja Puidaku, Viljandi rajoonis — Kibe, Abja rajoonis — Muri, Pärnu rajoonis — Nurme, Pärnu-Jaagupi rajoonis — Pariselja ja Haapsalu rajoonis — Kõrgemäe puukool. Nimetatud puukoolid tootsid 1949.—1950. a. puuviljaaedade rajamiseks viljapuid 43,6 tuh., marjapõõsaid 190,8 tuh., vaarikaid 119,9 tuh. ja maasikaid 1,2 milj. tk. Puukoolide tegevuse kiire laienemisega on trusti

¹ I. V. Mitšurin, Valitud teosed, Tallinn — Tartu, 1949, lk. 481.

puukoolid 1951. a. suutelised varustama kolhoose 210 tuh. viljapuuga ja hulgaliselt marjapõõsastega. Lisaks neile varustavad kolhoose nende aedade rajamisel istutusmaterjalidega veel Eesti NSV Teaduste Akadeemia Põllumajanduse Instituudi Polli filiaali puukool Abja rajoonis ja sovhooside, õppemajandite ning ETKVL-i puukoolid.

Et kolhooside puuvilja- ja marjaaedade rajamine toimuks tootmiseeldustele vastavalt kõige otstarbekohasemalt, selleks tuleb igal kolhoosi esimehel ja aianduse alal töötajal tunda õigete aiaplaanide ja -projektide koostamiseks puuvilja- ja marjaaedade rajamise erinevusi vastavalt territoriaalsele paiknemisele, põhialuseid puuvilja- ja marjaia asukoha valikus, istutatavate sortide valikus ja aia planeerimises.

2. PUUVILJANDUSE JA MARJANDUSE TSOONID

Puuvilja- ja marjaia rajamisel tuleb kolhoosidel enne aia asukoha valikut lahendada kaks põhilist küsimust: esiteks — kui suured puuvilja- ja marjaaiad rajada ja teiseks — mis suguses liigilises vahekorras istutada aeda viljapuud ja marjapõõsad.

Puuvilja- ja marjaia rajamisel kolhoosis tuleb arvestada asjaolu, et teatud piirkonnas ei pea kõik kolhoosid omama tingimata suhteliselt ühesuguseid ja ühtlase struktuuriga puuvilja- ja marjaaidu, sest igas tootmispiirkonnas on palju tegureid, mis mõjutavad puuvilja- ja marjaia suuruse ja struktuuri kujundamist. Puuvilja- ja marjaia suuruse ja struktuuri kujundamisel tuleb igas kolhoosis eraldi arvestada tegureid, mis mõjutavad tootmist, tuleb võtta arvesse kolhoosi asukohta suuremate linnade ja tööstuskeskuste suhtes, samuti aiasaadusi töötlevate tööstuste paiknemist, transportingimusi, mullastiku iseloomu, veerežiimi, tööjõu kasutamise ja mehhaniseerimise võimalusi. Suuremateks linnadeks ja keskusteks on Tallinn ja põlevkivitööstuse piirkond Jõhvi ning Kiviõli rajoonis. Keskmise suurusega linnaks on Tartu, alla keskmist Pärnu, Viljandi ja Valga, kuna teised keskused on väiksemad. Suurt tähtsust omab puuviljade kaubastamisel ka Leningradi suurkeskuse lähedus.

Aiasaadusi töötlevad tööstused ja konservitehased vajavad endale toorainete baasi esijoonel tööstuse ümbruses, et vältida kaugeid vedusid. Aiasaadusi töötlevad tööstused kujunevad Tallinnas, Tartus, Võrus, Suure-Jaanis ja Saare-

maal. Transpordi seisukohalt asuvad puuvilja- ja marjaaiasaaduste kaubastamisel ebasobivimates tingimustes mandril Loksa, Mustvee, Kallaste ja Tõrva rajoon. Värske puuvilja väljavedamiseks erinevates transporditingimustes asuvad saared. Kuid laevatranspordiga on hõlpus ka sealt aia- saadusi kaubastamiseks transportida.

Mullastikult on Eesti NSV põhja- ja loodeosas karbonaat- sed rühkmullad, mis on kohati väga õhukese muldkattega. Kuid selles karbonaatsete rühkmuldade valdkonnas leidub saarekestena ka sügavapõhjalisi, aedade rajamiseks sood- said muldasid kõikides rajoonides. Eesti NSV keskosas on üldiselt sügavapõhjalised mullad, mis on mullastikult puu- vilja- ja marjaaedade rajamiseks väga soodsad. Eesti NSV lõunaosas esinevad leetmullad on omadustelt ja viljakuselt vahelduvad, mistõttu aedade rajamisel omab erilist tähtsust kohasemate, viljakamate ja sügavapõhjaliste muldade valik. Eesti NSV lääneosas Märjamaa, Pärnu-Jaagupi ja Vändra rajoonis asetsevad settealade ja jõgede uhtmullad on tihti kõrge põhjaveesisuga, mistõttu neis rajoonides omab erilist tähtsust aedade rajamiseks kohase põhjavee- seisuga kohtade valik.

Hoolimata maa väiksusest esineb Eesti NSV-s tunduvald kliimaatilisi erinevusi, mida tuleb aedade rajamisel arvestada.

Periood viimastest öökülmadest kevadel kuni esimeste öökülmadeni sügisel on saartel ja Eesti NSV lääneosas kes- miselt ühe kuni kahe kuu võrra pikem kui mandri keskosas. Keskmise külmavabade päevade arv aastas on saartel 180 päeva, Eesti NSV lääneosas 160—170 päeva, kuna Pandi- vere kõrgendikul ja Aegviidu rabade piirkonnas ainult 120 päeva. Erakordsed hilisemad öökülmad esinevad kevadeti mandri keskosas kahe nädala võrra hiljem kui Eesti NSV lääneosas ja saartel. Talve kõige külmema kuu temperatuur on saartel 2,3⁰ võrra soojem kui mandri keskosas. Absoluut- miinimum, mis on eriti tähtis aiandusele, on mandri kagu- osas lääneranniku omast külmem 10⁰ ja saarte omast 12⁰. Eesti NSV temperatuuris väheneb kontinentaalsus idast läände, mitte lõunast põhja. Läänerannik on põhjarannikust tunduvalt soojem. See tunduv erinevus loob Eesti NSV lää- neosas soodsamad kliimaatilised eeldused kasvatada puuvilju, mis mandri kesk- ja idaosas on praeguse sordiaretuse taseme juures veel ebakindlad. Siia kuuluvad esijoones eriti ploomid ja pirnid. Ka päikesepaisteliste päevade hulk on saartel ja Eesti NSV lääneosas taimekasvu vegetatsiooniperioodil mär-

gatavalt suurem kui mandri keskosas. Kuid ei saa jätta mainimata, et lääne- ja põhjarannikul on peaaegu kaks korda tugevamad tuuled kui sisemaal, samal ajal on lääne- ja põhjarannik aga metsade poolest vaesemaks piirkonnaks, mille tõttu kaitsevööndid osutuvad eriti vajalikeks. Samuti on Eesti NSV läänerannikul ja saartel tunduvalt vähem sademeid kui mandri kesk- ja kaguosas.

Agrokliimaatiliselt esineb seega neli suuremat tsooni: a) Kagu-Eesti kõige karmima talvega ja kõrgeima temperatuuride summaga tsoon, b) Lääne-Eesti, Pärnu lahe ning saarte tsoon kõrge temperatuuride summaga, pika vegetatsiooniperioodiga ning kõige pehmema talvega, saarte osas ka kõige väiksema sademetehulgaga vegetatsiooniperioodil, c) Kesk-Eesti soode- ja rabade-tsoon madala temperatuuride summaga, lühikese vegetatsiooni- ja külma-vaba perioodiga ning sagedaste öökülmadega ja d) Soome lahe ranniku tsoon madalama temperatuuride summaga, lühema vegetatsiooniperioodiga ja väiksema niiskusega, kuid suhteliselt pehme talvega.

Erilist tähtsust omab puuvilja- ja marjaaia suuruse ja struktuurse koostise kujundamisel ka selle kooskõlastamine kolhoosi teiste tootmisharudega, sest töö nõudlus on puuvilja- ja marjaaias näiteks 5—6-kordselt suurem kui teraviljakultuuridel ja 2—2,5-kordselt suurem kui kartulil.

Pikemaajaliste kogemuste põhjal vennasvabariikides võiks arvestada keskmiseks kolhooside puuvilja- ja marjaaia suuruseks 2—2,5% põllupinnast. Kolhoosides, kus soodsate transpordi- või teiste tootmistingimuste olemasolu korral on põldu suhteliselt vähe, kuid rohumaid palju, tuleks kujundada puuvilja- ja marjaaia pindala üle 2,5% põllu üldpindalast, ning ebasoodsate transpordi- ja tootmistingimuste korral põllu kõrge osatähtsuse juures alla 2%. Suurtes kolhoosides peaks olema puuvilja- ja marjaaeda 20—50 hektaari.

Arvestades kliimaatilisi ja mullastikutingimusi, seniseid kogemusi ja tähelepanekuid üksikute viljapuuliikide kasvatamisel, on selgunud, et kõige paremaid tulemusi on meil saadud õunapuude kasvatamisega. Õunitel on meie tingimustes eriti kõrge väärtus nii maitse, aroomi kui ka jumekuse poolest. Selle kõrval omavad soodsates tootmistingimustes erilist tähtsust ka pirnid, ploomid ja kirsid.

Puuvilja- ja marjaaiad rajatakse pikemaks ajaks, mistõttu on tehtud vigu hiljem raske parandada. Et erinevates piirkondades rajataks puuvilja- ja marjaaiad õigetes liigilistes

vahekordades, selleks on Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi juures asuv Pomoloogia Nõukogu välja töötanud puuvilja- ja marjaaedade rajamiseks nende paiknemise põhialused.

Olenevalt tööstuste paiknemisest, transpordi-, mullastiku- ja kliimatilistest tingimustest kujuneb Eesti NSV-s puuvilja- ja marjaaianduse alal kolm puuviljanduse arendamise põhitsooni (vt. kartogramm — Puuviljanduse tsoonid Eesti NSV-s). Puuviljanduse arendamise põhitsoonideks on: 1) õunakasvatuse tsoon, 2) õuna- ja kirsikasvatuse tsoon ja 3) õuna-, pirni- ja ploomikasvatuse tsoon. Mainitud puuviljandustsoonides kujuneksid suuremate linnade ja tööstuskeskuste lähedal puuviljanduse ja marjanduse alatsoonid, kus marjakultuurid omavad suuremat osatähtsust kui keskustest kaugemates piirkondades.

Õunakasvatuse tsoon hõlmab Eesti NSV kesk- ja lõuna-osa: Vändra, Türi, Paide, Väike-Maarja, Mustvee, Jõgeva, Põltsamaa, Suure-Jaani, Viljandi, Elva, Tartu, Kallaste, Abja, Tõrva, Valga, Otepää, Põlva, Räpina, Võru, Antsla ja Vastseliina administratiivrajooni.

Õuna- ja kirsikasvatuse tsoon hõlmab Eesti NSV põhja-osa: Keila, Harju, Rapla, Kose, Tapa, Loksa, Rakvere, Kiviõli, Jõhvi ja Narva rajooni.

Õuna-, pirni- ja ploomikasvatuse tsoon asetseb Eesti NSV lääneosas, hõlmates Kuressaare, Orissaare, Hiiumaa, Haap-

Tabel 1

Puuvilja- ja marjaaiade pindala orienteeriv osatähtsus protsentides erinevates puuviljanduse tsoonides

Puuviljanduse tsoonid	Puuvilja- ja marjaaiade pindalast	
	viljapuid %	marja- kultuure %
1. Õunakasvatuse tsoon	80%	20%
2. Õuna- ja kirsikasvatuse tsoon	70%	30%
3. Õuna-, pirni- ja ploomikasvatuse tsoon	80%	20%
4. Suuremate linnade ja tööstuskeskuste lähedane puuviljanduse ja marjanduse alatsoon	60%	40%

salu, Märjamaa, Pärnu-Jaagupi, Lihula, Pärnu ja Kilingi-Nõmme rajooni.

Suuremate linnade ja tööstuskeskuste lähedane puuviljanduse ja marjanduse alatsoon kujuneb peamiselt Tallinna ümbruses Harju rajoonis, põlevkivitööstuse basseini ümbruses Kiviõli ja Jõhvi rajoonis. Teistes piirkondades aga esijoones Tartu, Võru, Viljandi, Suure-Jaani ja Pärnu rajoonis. (Alatsooni raadiuseks keskusest võiks umbes arvestada 20—50 km.)

Vastavalt sellele, missuguses tsoonis asub kolhoos, tuleb tal anda suuremat osatähtsust ühe või teise puuvilja ja marjaligi kasvatamisele.

Suuremate linnade ja tööstuskeskuste läheduses peab marjakasvatus omama soodsate transporditingimuste tõttu tunduvalt suuremat osatähtsust kui teistes puuviljanduse tsoonides. Suuremate linnade ja tööstuskeskuste läheduses puuviljanduse ja marjanduse alatsoonis moodustagu marjaaia

Tabel 2

Viljapuuliikide orienteeriv % puuviljaaia pindalast ja õunapuude sordirühmade vahetõr

Puuviljanduse tsoonid	Viljapuid liikide järgi %-des puuviljaaia pindalast				Õunapuude sordirühmade vahetõr %-des õunapuude arvust		
	Õuna- puid	Pirni- puid	Ploomi- puid	Kirsi- puid	Suvi- sorte	Sügis- sorte	Talli- sorte
1. Õunakasvatuse tsoon	90	5	2	3	5	15	80
2. Õuna- ja kirsikasvatuse tsoon	75	5	5	15	10	25	65
3. Õuna-, pirni- ja ploomikasvatuse tsoon	60	20	15	5	10	25	65
4. Suuremate linnade ja tööstuskeskuste lähedane puuviljanduse ja marjanduse alatsoon .	Vastavalt puuviljanduse tsoonile, kus asub suuremate linnade ja tööstuskeskuste lähedane puuviljanduse ja marjanduse alatsoon				Õuna- ja kirsikasvatuse tsooni alatsoonis 35 30 35 Teistes alatsoonides vastavalt puuviljanduse tsoonile		

pindala kogu aia pindalast kuni 40%, kuna puuviljanduse õuna- ja kirsikasvatuse kallakuga tsoonis kuni 30% ja teistes tsoonides kuni 20%.

Toodud puuviljanduse tsoonide kujundamisel on arvestatud kõiki tegureid, millest sõltuvad aedade rajamise põhimõtted, on arvestatud linnade ja tööstuskeskuste asukohta, transpordi-, mullastiku- ja kliimaatilisi tingimusi. Õuna- ja kirsikasvatuse tsoon asetseb esijoonel lubjarikastel muldadel, sest kergetel ja karbonaatsetel muldadel edeneb viljapuudest kõige paremini kirsipuu. Ka lühem kaugus suurematest keskustest (Tallinn, põlevkivitööstuse piirkond, Leningrad) loob soodsamad eeldused kirsside transportimiseks. Õuna-, pirni- ja ploomikasvatuse tsoon asetseb kliimaatiliselt pirni- ja ploomikasvatamiseks soodsamates tingimustes. Linnade ja tööstuskeskuste lähedastes piirkondades omavad õunapuudest suuremat osatähtsust suvi- ja sügissordid, kuna kaugemates piirkondades peamiselt talisordid.

Puuviljanduse tsoonidest ei tule mitte nii aru saada, et igas antud tsooni kolhoosis tuleks kasvatada kõrvalekalduvatult ainult tsooni nimetusele vastavaid liike, vaid puuviljade liigiline vahekord peab olema põhiliselt säärane, nagu toodud suhtarvudes. Kuid tuleb arvestada kasvutingimusi ning kindlustada võimalikult suuremas ulatuses ühest ja samast piirkonnast samaliigilise kauba tootmist.

Tabel 3

Marjaaia liigiline vahekord

Puuviljanduse tsoonid	Marjakultuuride protsent marjaaia pindalast					
	Karus-marju	Mustsõst-raid	Punaseid sõstraid	Vaarikaid	Maasikaid	Kokku
1. Õunakasvatuse tsoon	30	25—30	10—15	10	20	100
2. Õuna- ja kirsikasvatuse tsoon	30	25—30	10—15	10	20	100
3. Õuna-, pirni- ja ploomikasvatuse tsoon	30	25—30	10—15	10	20	100
4. Suuremate linnade ja tööstuskeskuste lähedane puuviljanduse ja marjanduse alatsoon	25	20	10	15	30	100

Kolhoosi puuvilja- ja marjaala struktuur soodsamates transporditingimustes
(Aia üldpindala 20 ha, sellest tootvat pindala 17 ha)

Puuviljanduse tsoonid	Viljapuid						Marjapõõsaid								
	Üksus	Kokku	Õunapuid	Pirnipuid	Ploomipuid	Kirsipuid	Õunapuid sordi- rühmade järgi			Kokku	Karusmarju	Mustsõstraid	Punaseid sõstraid	Vaarikaid	Maasikaid
							Suvi- sorte	Sügis- sorte	Tali- sorte						
1. Õunakasvatuse tsoon	ha	13,6	12,2	0,7	0,3	0,4	0,6	1,8	9,8	3,4	1,0	0,9	0,5	0,3	0,7
	arv	2450	1903	109	188	250	95	282	1523	—	2500	2250	1250	3000	29160
2. Õuna- ja kirsikasvatuse tsoon	ha	11,9	8,9	0,6	0,6	1,8	0,9	2,2	5,8	5,1	1,6	1,3	0,7	0,5	1,0
	arv	2932	1338	94	375	1125	134	335	869	—	4000	3250	1750	3000	41650
3. Õuna-, pirni- ja ploomi- kasvatuse tsoon	ha	13,6	8,2	2,7	2,0	0,7	0,8	2,0	5,4	3,4	1,0	0,9	0,5	0,3	0,7
	arv	3388	1279	421	1250	438	128	320	831	—	2500	2250	1250	3000	29160

Arvestus-vahekaugused: õuna- ja pirnipuudel — 8×8 m; kirsi- ja ploomipuudel — 4×4 m; sõstardel ja karusmarja-
del — 2×2 m; vaarikatel — $2 \times 0,5$ m; maasikatel — $0,8 \times 0,3$ m.

Chele hektaarile mahub: 156 õuna- ja pirnipuud, 625 kirsi- ja ploomipuud, 2500 marjapõõsast, 10 000 vaarika-
põõsast, 41 650 maasikapuhmikut.

Kolhoosi puuvilja- ja marjaaia struktuur suuremate linnade ja tööstuskeskuste lähedases puuviljanduse ja marjanduse alattoonis

(Aia üldpindala 20 ha, sellest tootvat pindala 17 ha)

Puuviljanduse tsoonid	Viljapuid						Marjapõõsaid								
	Üksus	Kokku	Õunapuid	Pirnipuid	Ploomipuid	Kirsipuid	Õunapuid sordi- rühmade järgi			Kokku	Karusmarju	Mustsõstraid	Punaseid sõstraid	Vaarikaid	Maasikaid
							Suvi- sorte	Sügis- sorte	Tali- sorte						
1. Õunakasvatuse tsoon	ha	10,2	9,2	0,5	0,2	0,3	1,5	1,4	7,3	6,8	1,7	1,4	0,7	1,0	2,0
	arv	1826	1435	78	125	188	78	218	1139	—	4250	3500	1750	10000	83300
2. Õuna- ja kirsikasvatuse tsoon	ha	10,2	7,7	0,5	0,5	1,5	2,7	2,3	2,7	6,8	1,7	1,4	0,7	1,0	2,0
	arv	2530	1201	78	313	938	421	359	421	—	4250	3500	1750	10000	83300
3. Õuna-, pirni- ja ploo- mikasvatuse tsoon	ha	10,2	6,1	2,1	1,5	0,5	0,6	1,5	4,0	6,8	1,7	1,4	0,7	1,0	2,0
	arv	2531	952	328	938	313	94	234	624	—	4250	3500	1750	10000	83300

Tabel 6

Kolhoosi puuvilja- ja marjaia struktuur vähemsoodsates transporditingimustes

(Aia üldpindala 20 ha, sellest tootvat pindala 17 ha)

Puuviljanduse tsoonid	Viljapuid						Marjapõõsaid								
	Üksus	Kokku	Õunapuid	Pirnipuid	Ploomipuid	Kirsipuid	Õunapuid sordi- rühmade järgi			Kokku	Karusmarju	Mustsõstraid	Punaseid sõstraid	Vaarikaid	Maasikaid
							Suvi- sorte	Sügis- sorte	Tali- sorte						
1. Õunakasvatuse tsoon	ha	15,5	14,0	0,7	0,3	0,5	0,7	2,1	11,2	1,5	0,5	0,4	0,2	0,1	0,3
	arv	2794	2184	109	188	313	109	328	1747	—	1250	1000	500	1000	12500
2. Õuna- ja kirsikasvatuse tsoon	ha	14,5	10,9	0,7	0,7	2,2	1,1	2,7	7,1	2,5	0,8	0,6	0,4	0,2	0,5
	arv	3622	1700	109	438	1375	172	420	1108	—	2000	1500	1000	2000	20825
3. Õuna-, pirni- ja ploo- mikasvatuse tsoon	ha	15,5	9,3	3,1	2,3	0,8	0,9	2,3	6,1	1,5	0,5	0,4	0,2	0,1	0,3
	arv	3873	1451	484	1438	500	140	359	952	—	1250	1000	500	1000	12500

Viljapuude, marjapõõsaste ja maasikapuhmikute normaalsed
vahekaugused

Jrk. nr.	Viljapuude ja mar- japõõsaste liigid	Ridade vahe m	Taime- de vahe ridades m	Taime- de arv 1 ha-l	Hüved ja pahed
1.	Õuna- ja pirni- puud				
	a) Ruutistutamis- viis	8	8	156	Võimaldab reava- hede harimist nii piki kui risti. Ei võimalda kauast vahekultuuride kas- vatamist
	b) Ristkülik-istu- tamisviis kitsa- mate reavahe- dega	8	6	208	Ristiharimine on võimalik vaid puu- de nooremas eas
	c) Ristkülik-istu- tamisviis laie- mate reavahe- dega	10	6	166	Ridade vahelt ha- rimine soodne. Või- malik kauemat ae- ga kasvatada vahe- kultuure. Ristihari- mine on võimalik vaid puude noore- mas eas
2.	Kirsi- ja ploo- mipuud	4	4	625	
3.	Karusmarja-, punase ja val- ge sõstra põõ- sad				
	a) Ruutistutamis- viis	2	2	2500	Võimaldab kahes suunas mullahari- mist, suuremate kvartaalide korral reavahedes liikle- mine raskendatud
	b) Ristkülik-istu- tamisviis kitsa- mate reavahe- dega	2,5	1,25	3200	Võimaldab ühes suunas hästi rea- vahede harimist
	c) Ristkülik-istu- tamisviis laie- mate reavahe- dega	2,5	1,5	2660	Sama

4.	Mustsõstra- põõsad				
	a) Ruutistutamis- viis	2,0	2,0	2500	
	b) Ristkülik-istu- tamisviis	2,5	1,5	2660	Sama
5.	Vaarikad				
	a) Tihedam istuta- misviis	2	0,5	10000	
	b) Hõredam istu- tamisviis	2	0,65	7690	
6.	Maasikad				
	a) Üherealine istu- tamisviis	0,80	0,30	41650	
	b) Kaherealine is- tutamisiis, ti- hedam	0,8+0,35	0,20	85000	
	c) Kaherealine is- tutamisiis, hõ- redam	0,9+0,4	0,25	65000	

Suuremate linnade ja tööstuskeskuste lähedases puuviljanduse ja marjanduse alatoonis omab erilist tähtsust marjakultuuride — maasikate, vaarikate, sõstarde ja karusmarjade kasvatamine, kuna marjade transportimine kaugematest piirkondadest kõrgekvaliteedilise kaubana on raskendatud. Teistes puuviljanduse tsoonides omaks marjakasvatuse laiemat ulatust ainult neis kolhoosides, kus on lähedal töötlemise võimalused ja kuhu marjade transportimine on hõlpus.

3. PUUVILJA- JA MARJAAIA ASUKOHA VALIK

Viljapuud jäävad oma kasvukohale 50—60-ks aastaks ja sageli isegi kauemaks. Nad on asukoha kui ka mullastiku suhtes nõudlikumad kui põllukultuurid. Seepärast tuleb puuviljaaia asutamisel pöörata koha valikule erilist tähelepanu. Aia rajamisel tehtud vigu on pärast raske parandada ja see on seotud suuremate kulutustega. Ebasobivatele kohtadele

rajatud puuviljaaedades on viljapuude kasv nõrk ja viljakus väike ning viljapuud haigestuvad ning surevad enneaegselt. Soodsatele kohtadele rajatud puuviljaaedades kannavad viljapuud korraliku hooldamise juures hästi, saak on kõrgeväärtuslik ning kahjurit- ja seenhaiguste oht on hoopis väiksem. Puuviljaaia asukoha valikul tuleb lahendada hulk tähtsaid küsimusi, mille lõppsihiks on saavutada viljapuudele hea kasv, varane viljakus ja suur saak.

Puuviljaaia asukoha valikul tuleks esijoones silmas pidada maapinna reljeefi, sest selle iseärasused võivad teatud määral muuta isegi meteoroloogilisi tingimusi kaunis piiratud maa-aladel. Eesti NSV oludes on puuviljaaia rajamiseks sobivamateks kohtadeks sääraseid kohad, kus on nõrk kallakus (5—10°) lõunasse, edelasse või kagusse. Põhjapoolsetel kallakutel paistab vähem päikest, mistõttu seal algab kevadeti mullas elu hiljem ning lõpeb sügisel varem, seega lühendades kasvuperioodi. Kõige soojemad on lõunakallakud, kus ka viljad on hoopis värvirikkamad, suuremad ning valmivad mõned päevad varem kui põhjakallakutel. Tuleb ka mainida, et lõunapoolsetel kallakutel on temperatuuri ööpäevane kõikumine järsem kui põhjapoolsetel kallakutel, mis mõnikord kevadeti kutsub viljapuudel esile mitmesuguseid põletikke, kuid see oht on viljapuude lupjamise teel kõrvaldatav. Uurimused on näidanud, et kallakutel edenevad viljapuud hoopis paremini kui tasasel maal. Viljapuude eluiga on siin pikem, viljade kvaliteet kõrgem, haiguste ja kahjuritite esinemine tunduvalt väiksem.

Puuviljaaedade rajamiseks ebasoodsad on kõrgemad järsud kallakud, kus tavaliselt vee tegevuse tõttu uhutakse ära peenemad mullaosad ja kolloidid, mistõttu need kohad osutuvad toiteainetevaesteks ja kuivadeks.

Soodsamateks muldadeks suurte puuviljaaedade rajamisel tuleb pidada keskmisi muldasid, s. o. saviliiv- ja liivsavimuldasid. Keskmistel muldadel edenevad peaaegu kõik meil kasvatatavad viljapuuliigid. Rasked savimullad on puuviljaaedade rajamiseks ebasoodsad. Rasketel savimuldadel haigestub juurekava liigniiskuse ja õhupuuduse tagajärjel ning aed hävib enneaegselt. Liivmullad on kergesti vett läbilaskvad ja toiteainetevaesed, need kuivavad liiga kiiresti ja pole viljapuude kasvule kuigi soodsad. Liivmuldadel kasvavad viljapuud nõuavad palju orgaanilist väetist ja kuival ajal kastmist. Liivmuldadel areneb rahuldavalt viljapuuliikidest ainult hapukirsipuu.

Sügavamalt haritud ja hästiväetatud kruusmuldadel, mis sisaldavad rahuldavalt saviosi ja ei kannata niiskusepuuduse all, arenevad viljapuud kaunis hästi ja on terved.

Väga tähtsat osa etendab ja avaldab mõju viljapuude kasvule põhjavee seis. Kõrge põhjaveeseis avaldab viljapuu kasvule halvavat mõju, kutsub esile mitmesuguseid haigusi ja tavaliselt viljapuu hävib enneaegselt. Seepärast ei või maa-aladel, mis võetakse puuviljaaedade alla, tõusta põhjaveeseis 1,5—2 meetrist kõrgemale.

Suuremad veekogud avaldavad üldiselt vilja kvaliteedile soodsat mõju ja pehmendavad järske öö-päevaseid temperatuurikõikumisi. Mittekinnikülmuva mere lähedastes rajoonides on talvine temperatuur tunduvalt kõrgem kui sisemaal. Seda võime tähele panna Eesti NSV saartel ja mereäärsetes rajoonides, kus on võimalik kasvatada külma-õrnamaid kultuure kui sisemaal.

Puuviljaaedade rajamiseks ebasoodsateks kohtadeks on soodelähedased maa-alad, sest seal esineb sageli hiliseid kevadisi ja varaseid sügiseisi öökülmi, mis kevadeti hävitavad viljapuude õisi, kuna sügisesed külmad lühendavad viljapuude vegetatsiooniperioodi.

Kolhoosides on soovitatav puuviljaaedade rajamise eel nende asukoha kindlaksmääramiseks moodustada komisjon, mis koosneks rajooni aiandusagronoomist, kolhoosi esimehest, puuviljanduse ala eriteadlasest, mõnest õppe- või uurimisasutise esindajast ja veel mõnest kohalikust puuviljanduse alal teadlikust töötajast.

4. PUUVILJA- JA MARJAAIA PLANEERIMINE

Asudes aiaks sobiva maa-ala planeerimisele, tuleb lähtuda arvestustest, et edaspidi oleks kõigiti võimalik aiatööde ratsionaalne teostamine. Tuleb täpselt kindlaks määrata aia väline kuju, jagada aed kvartaalidesse, määrata kohad kaitseistandustele ja tootvatele kultuuridele, projekteerida teed, kraavid pinnavee juhtimiseks jne.

Sobivaks aia kujuks on riskülik. Võib esineda ka väikesi kaldeid. Kalle üle 10° põhjustab raskusi maaharimistööl. Vähemsobivat aia kuju saab muuta sobivamaks kvartaalidesse jagamisega ning teede asetusega.

Kogu aia maa-ala jagatakse 6—10 hektaari suurustesse kvartaalidesse. Sobivaks kvartaalide kujuks on riskülik,

pikkuse ja laiuse suhtega kuni 1:3. Kui aed ei ole väliskujult riskülikuline, tuleb püüda kujundada tähtsamad kvartaalid aias ikkagi külgedega paralleelselt. Kõik kolmnurksed vormid on tootmistöö seisukohalt mitteratsionaalsed.

Nagu järgmises peatükis mainitud, tuleb kogu aed piirata kaitseistandusega. Samuti tuleb istutada kvartaalide vahele tuulekaitseistandused. Kaitseistandused ühes teedega moodustavad kogu pindalast umbes 15%, jättes aia pindalast vaid 85% tootmiseks. Seepärast ei tohi olla kvartaalid liiga väikesed, mis põhjustaks tootmispinna üleliigset vähenemist. Viljapuud istutatakse kaitseistandusest vähemalt 15 m kaugusele. Marjapõõsaid võib siiski istutada kaitseistandusest kuni 5 m kaugusele, kuna nende 10—15-aastase eluea vältel ei jõua kaitseistanduse puud veel nii suureks kasvada, et need takistaksid oluliselt põõsaste arengut.

Kõigile kvartaalidele peab olema võimaldatud ligipääs korraliku sõiduteega. Ühesuunalise autoliikluse korral tuleb tee laiuseks arvestada 5 m, kahe-suunalise liikluse korral — 7 m. Kuna teede ehitamine on kulukas, tuleb need ehitada ainult tõeliselt vajalikesse kohtadesse.

Kõrvalteed rajatakse 2—3 m laiused.

Niisketel kohtadel tuleb kaevata pinnavee ärajuhtimiseks kaitseistanduse piirkonda, kaitseistanduse ja tootmispinna vahele, kraavid, kuid nõnda, et need ei takistaks maaharimistööd.

Aia pindala kultuuridele jagamise korral tuleb arvestada järgmisi asjaolusid:

1. Intensiivset hooldamist ja tööd nõudvad kultuurid, näiteks maasikad, on otstarbekohasem asetada aia sissekäigule ja teele lähemale.

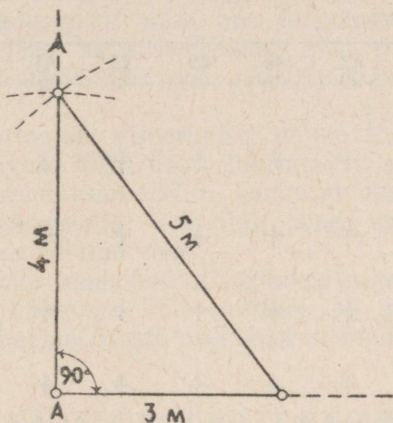
2. Ühtlaste vahekaugustega, ühiste taimekaitsetöödega jne. kultuurid tuleb asetada kõrvuti, näiteks õunapuud pirnipuudega, ploomipuud kirssidega ja sõstrad karusmarjadega.

3. Puude- ja põõsasteread tuleb asetada paralleelselt või risti teedega ja võimaluse korral põhja-lõuna suunas. Mittekorrapärase vormiga kvartaalide korral olgu read peateede suhtes paralleelselt või risti ning kõrvalteede ja aiapiiride suhtes terava nurga all.

4. Ühe liigi sorte tuleb kasvatada aias mitte üle viie-kuue. Mida väiksem on sortide arv, seda parem on aeda majandada, kui suuremat sortide arvu ei tingi kultuuride vastastikune tollemine, tööjõu ühtlasem kasutamine erinevatel aegadel valmivate sortide viljade koristamisel jne.

5. Sortide asetamisel tuleb ühtlase valmimisajaga sordid, näiteks õunapuudel suvisordid, sügissordid ja talisordid, omavahel kõrvutada. Tingimata tuleb silmas pidada vastastikku tolmlevate sortide kõrvutamist.

Varemalt praktiseeritud viljapuude ja marjapõõsaste segi istutamine ei ole soovitatav, sest sellega oleksid raskendatud ja takistatud õigeaegsed viljapuude taimekaitsetööd, mis võiksid mürgitada mesilasi.

Joonis 1. Nööri abil moodustatud kolmnurk täisnurga saamiseks.

Enne aia rajamist tuleb valmistada aia plaan, kuhu on märgitud kvartaalide piirid, puude ja põõsaste asukohad, kaitseistandused, teed jne.

Aia plaani alusel asutakse maa-ala planeerimisele. Varem peab uue aia maapind olema korralikult ette valmistatud, tasandatud ja äestatud. Planeerimiseks on vajalikud järgmised tööriistad ja abinõud:

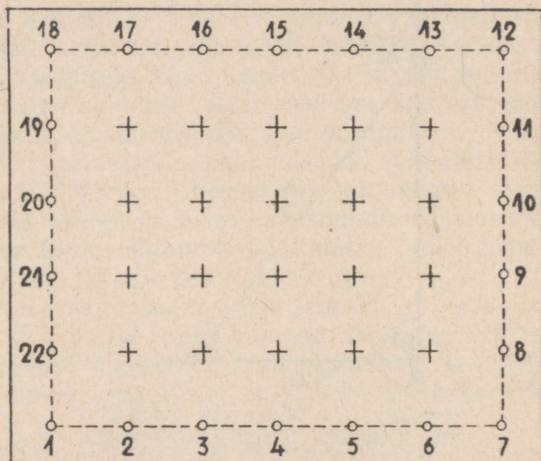
1. 20 m pikkune mõõtlint või selle puudumisel pehme traat, millele on plekiribadega märgitud puude vahekaugused.

2. Ekker täisnurkade märkimiseks. Ekkeri puudumisel on võimalik täisnurka maapinnale märkida kolmnurga moodustamise teel. Selleks lüüakse algpunktist 3 m kaugusele vai. Algpunktist tõmmatakse nööri abil 4-meetrilise raadiusega kaar ja 3 m kauguselt vaiast teine, 5-meetrilise raadiusega kaar. Tõmmatud kaarte lõikepunkti ja algpunkti suund ongi täisnurga all algsuunaga (vt. joonis 1).

3. 15—20 sirget viseerkeppi, mis paremaks nähtavuseks on soovitatav värvida punase-valge kirjuks.

4. Viljapuude hulgale vastav arv tugiteibaid.

Kõigepealt kujundatakse viseerkeppidega ühe tähtsama äärmise puuderea siht, väljudes kas teest, põlluveerest, mõnest ehitisest jne. Sellele sihile märgitakse esimese nurga pealse puu asukoht ja edasi kõigi reas olevate puude asukohad teivastega. Esimese ja viimase puu asukohast kujundatakse ekkeri või kolmnurga abil ristsuunad. Suunad tähis-

Joonis 2. Viljapuude asukoha märkimise näide.

tatakse viseerkeppidega ning märgitakse neil sihtidel puude asukohad. Kui ristsuunad ei asetse algsuunast mitte täiesti täisnurga all, vaid kaldega, siis tuleb ristsuundade märkimisel orienteeruda kallet põhjustavatest esemetest. Ristsuunad tuleb ühendada võrdsetel kaugustel sihiga, mis on algsuunaga paralleelne ja millele tuleb jälle märkida puude asukohad. Sel teel kujuneb ristkülik. Nüüd tuleb kontrollida mõõtude täpsust ja märkida puude asukohad viseerimise teel. Selgituseks vaata joonis 2. Vastavalt sellele tähistatakse kõigepealt siht 1—7, millele märgitakse vahepealsete puude asukohad 2, 3, 4, 5 ja 6. Punktidest 1 ja 7 mõõdetakse ristide suunad 1—18 ja 7—12. Punktide 18 ja 12 ühendatakse. Märgitakse vahepealsed punktid. Sisemiste ristidega märgi-

tud puud märgitakse järgmiselt: üks tööline asub punkti 22 teiba juurde, viseerides asetatavat teivast punkti 8 suunas, teine tööline asub punkti 2 juurde ja viseerib punkti 17 suunas. Kolmas tööline asetab viseeritavates suundades teibad. Järgmisena liigub teine tööline punkti 3 ja viseerib punkti 16 teibale. Nii liiguvad teine ja kolmas tööline kuni punktini 6, siis läheb esimene tööline punkti 21 ja viseerib punkti 9 suunas jne.

Korrapäratu kujuga ja kolmnurksete aedade märkimiseks tähistatakse kõigepealt puud, mis moodustavad nelinurkse ala, ja selle järel konstrueeritakse alles puude asukohad kolmnurksetel aladel, viseerides ristisuundades kui ka diagonaalide järgi.

Suurte kvartaalide viseerimisel ei ole töö lõpp-punktide halvasti nähtavuse tõttu hästi teostatav. Seepärast märgitakse vahepealsed, kuni 100 m kaugusel asuvad puuderead mõõtmise ja viseerimise teel, ning puude asukohad märgitakse eespoolkirjeldatud viisil.

Marjapõõsaste asukohad märgitakse samuti viseerimise teel. Ridade kaugused võib märkida ka mõõdulindiga ja vahepealsed marjapõõsaste asukohad mõõtsirkliga.

5. KAITSEISTANDUSTE RAJAMINE

Suuremad tuuled ja tormid on viljapuudele kahjulikud, kuna need purustavad puude oksid ja raputavad maha vilju. Tuulistel kohtadel muutuvad viljapuude võrad ühepoolseks, kusjuures tuulepoolsed võraoksad jäävad nõrgemaks. Suured tuuled mõjuvad takistavalt ka viljakusele, sest tuul kuivatab õitseajal õie emakasuumelt eralduva vedeliku niivõrd, et sellel tolmutera enam ei arene. Takistavalt mõjuvad suured tuuled õitseajal ka mesilaste tegevusele. Mesilased aga on peamised viljapuude tolmu edasikandjad, kuna teiste putukate osatähtsus viljapuude tolmlenemisel on väga väike.

Kaitseistanduste rajamisega on loodud võimalus suurema hulga lume kogumiseks aias, mis kaitseb viljapuude ja marjapõõsaste juuri talviste külmade eest. Ka annab lumi hulga vett, mida kasutavad viljapuud vegetatsiooniperioodil. Uurimused on näidanud, et erakordselt külmadel talvedel on külmakahjustuste protsent kaitseistandustega piiratud puu-viljaaedades tunduvalt väiksem kui kaitseistandusteta puu-

viljaaedades. Kaitseistanduste rajamisega tuleb alustada 2—3 aastat enne viljapuude kohaleistutamist, või äärmisel juhul viljapuude kohaleistutamisega samal aastal.

Sobivam puuliik kaitseistanduste rajamiseks põhja ja kirde poole on harilik kuusk. Kuused istutatakse 40—50 sm pikkuste taimedena kahes reas, jättes ridade vahekauguseks 2 m ja üksikute taimede vahedeks ridades 1,5 meetrit. Kuusetaimed istutatakse maikuu algul, s. o. enne kasvu algust, või augustikuus, kui puu kasv on lõppenud. Istutamiseks tuleb võtta lagedatel päikesepaistelisel kohtadel kasvanud kuusetaimi. Puude all varjus kasvanud taimed ei ole selleks otstarbeks sobivad, sest neid lagedale välja istutades on kuivamise protsent väga suur. Taimed võetakse üles kaunis suure mullamättaga ja istutatakse selleks ettevalmistatud auku. Paljajuureliste, s. o. ilma mättata kuusetaimede istutamisel on kuivamise protsent väga suur.

Läänepoolsete kaitseistanduste rajamiseks kasutatakse lehtpuid (pärni, vahtraid ja pappleid). Eriti väärtuslikud selleks otstarbeks on pärnad, sest nende õitelt koguvad mesilased väärtuslikku mett.

Lõunapoolseks kaitseistanduseks on väga sobiv sara-puu, mis annab peale kaitse ka väärtuslikku vilja.

Puud kaitseistanduses jäävad suuremaks kasvades alt lagedaks ning ei anna alt enam küllaldast tuulekaitset. Lagedatel väljadel istutatakse seepärast suuremad kaitseistandused neljarealisena, kusjuures esimene rida aia poolt moodustatakse põõsastest, nagu näiteks läätspuust, kuslapuust, sara-puust, korvipajust jt. Teise ritta paigutatakse kiireltkasvavad puud, nagu pappel, saarvaher, ja kolmas rida moodustatakse kestvama kasvuga puudest, nagu seda on kask, pärn, vaher; neljandasse ritta valitakse jälle põõsad nagu läätspuu, kuslapuu jt. Ridade vahekauguseks jäetakse 2 meetrit ja puude vahekauguseks ridades 1 meeter, põõsaste vahekauguseks ridades aga 0,5 meetrit. Tavaliselt rajatakse neljarealist kaitseistandused väljaspool tara. Vahekaugus esimese rea viljapuude ja kaitseistanduse vahel ei või olla alla 15 meetri, et ei kannataks esimese rea viljapuud kaitseistanduse läheduse tõttu.

Kaitseistanduseks ei tohi kasutada puid, millel on ühised kahjurid viljapuudega või mis on vaheperemeesteks mitmesugustele seenhaigustele. Säärased on näiteks pihlakas, viirpuu, mitmesugused metsikute viljapuude liigid jne. Soovitav on kaitseistanduse rajamiseks kasutada suuremal määral

puid ja põõsaid, mis annavad mesilastele rohkesti mett. Nii-sugused on pärn, vaher, sarapuu, läätspuu jt.

Suuremate puuviljaaedade puhul (20 ha ja suuremad) ei suuda aia piiril asuv kaitseistandus anda kogu aia ulatuses küllaldast tuulekaitset, vaid siin on tarvis rajada tuulekaitseribad. Selleks istutatakse paralleelselt viljapuuridadele ühele poole kvartaalide-vahelise tee äärde tugevakasvulised puud, mis aitavad kaitsta seda tuulte ja tormide eest. Tuulekaitseribad istutatakse üksteisest umbes 300 meetri kaugusele.

6. MULLA ETTEVALMISTAMINE

Noorte kohaleistutatavate viljapuude kasv, areng ning edaspidine viljakus oleneb sellest, kuidas on muld rajatavas puuviljaaias eelte valmistatud. Tuleb arvestada seda, et suurem osa viljapuude juurekavast asub mullas 40—70 sm sügavuses, kuna üksikud juured ulatuvad kuni kahe meetri sügavuseni.

Et viljapuud hästi areneksid, hakkaksid varakult vilja kandma ja kannaksid rikkalikult ning ühtlasi omaksid küllaldaselt pikka kandeiga, selleks on tarvilik, et juba enne viljapuude kohaleistutamist oleks maa sügavalt haritud ja küllaldaselt varustatud tarvilike toiteainetega. Korraliku harimise tagajärjel muutub muld õhu- ja toiteaineterikkaks ning sisaldab küllaldaselt niiskust. Selleks tuleb teostada 1) sügavküünd, 2) happeste muldade lupjamine, 3) orgaaniliste ja mineraalväetiste andmine ja 4) eelkultuurina mitmeaastaste heintaimede kasvatamine.

Sügavküünd viiakse läbi sügisel, andes samaaegselt happesete muldadele vastavalt nende happesusele lubjamerglit või põlevkivituhka 4—8 tonni hektaarile. Peale selle antakse veel fosfor- ja kaaliväetist 180 kg puhttoiteainena (4,0 ts superfosfaati, 2 ts fosforiidijahu, 2,5 ts kaalisoola) ja laudasõnnikut või turbakomposti 40—50 tonni hektaari kohta. Raskematel muldadel küntakse mineraalväetised ja lubi, seal kus mullastik lubab, sisse koos sügavkünniga (40—50 sm sügavuselt), kuna laudasõnnik küntakse sisse hiljem normaalse sügavusega.

Kevadel kultiveeritakse muld 15 sm sügavuselt ning külvatakse sinna ristiku ja timuti segu. Heintaimede alla jääb maa kaheks aastaks, kusjuures igal sügisel antakse neile kaali- ja fosforväetist ning kevadel lämmastikväetist. Teise aasta

sügisel küntakse eelkoorijaga adraga heinakamar 25—30 sm sügavuselt ümber. Samal sügisel toimub ka istutusaukude kaevamine.

Tavaliselt toimub rajatavates puuviljaaedades enne viljapuude kohaleistutamist sügav mullaharimine 40—45 sm sügavuselt ühes orgaaniliste ja mineraalväetiste andmisega.

Sügava mullaharimisega muutuvad viljapuud märksa külmakindlamaks, nagu seda näitavad Moskva aianduskatsejaama uurimused. Aedades, kus oli enne viljapuude istutamist läbi viidud mullaharimine 45 sm sügavuselt, jäid 1939/40. a. külmal talvel viljapuud täiesti terveks, kuna teistes sama ümbruse aedades, kus ei olnud teostatud sügavat mullaharimist, hävis 60% viljapuudest.

7. VILJAPUUDE JA MARJAPÕÖSASTE ISTUTAMIS- VIISID NING VAHEKAUGUSED

Kolhoosi aias tuleb võimalikult kõik maaharimistööd teostada traktori- ja hobujõul. Nende tööde soodustamiseks tuleb viljapuud istutada kas ruudu või ristkülikulises asetusviisis. Puud asuvad nende istutamiskiiside puhul nii piki- kui risti-suunas sirgete ridadena.

Ruudukujuliselt istutades on puude vahe ridades võrdne ridade vahekaugusega. Selle istutamiskiisi korral on võimalik mulda harida nii piki kui risti ridu. Puuduseks on see, et vahekultuure saab kasvatada ainult puude nooremas eas. Soovides kasutada puudevahelist pindala kauemat aega vahekultuuride kasvatamiseks, on sobivam istutada puud ristkülikulises asetusviisis, mille juures ridade vahe on suurem kui puude vahe ridades.

Marjapõõsaste istutamiskiisid on samad nagu puude istutamisel. Ristkülikulise asetuskiisi puhul toimub mullaharimine traktori- ja hobujõul piki ridu, kuna ristiridu seda ei ole võimalik teostada. Põõsaste ristkülikulise istutamiskiisi korral on võrreldes ruudukujulise istutamiskiisiga see paremus, et väetamisel, harvendamisel, mahalõigatud okste äraveol ja viljade koristamisel on võimalik teostada põõsaste vahel transporti.

Viljapuude, marjapõõsaste ja maasikapuhmikute vahekauguste määramiseks enne istutamist tuleb selgitada, kui suureks võivad taimede sordid antud tingimustes kasvada. On väärt arvata, et tihedama istutuse korral, s. o., kui mahu-

tada antud maa-alale normaalsest taimede arvust rohkem taimi, oleks saak kogu taimede eluea vältel suurem. Tegelikult aga põhjustab taimede liiga tihe istutamine viljakandvust ainult ladvaokstel. Liig tiheda istutamise korral muutuvad alumised oksad elujõuetuiks ja haigestuvad kergesti. Kuid ka põhjendamatult liiga harv istutamine mõjub saagi suurusele negatiivselt.

Kõigi taimeridade suund olgu võimalikult lõunast põhja.

Tabelis 7 on toodud viljapuude, marjapöösaste ja maa-sikapuhmikute normaalsed vahekaugused.

8. VILJAPUUDE JA MARJAPÖÖSASTE ISTUTAMISE TEHNIKA

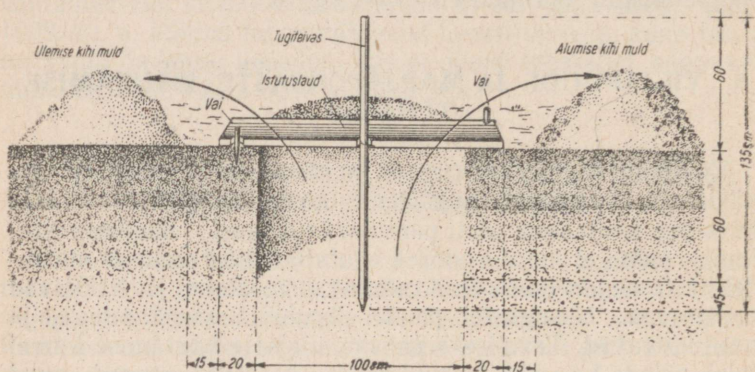
Viljapuid istutatakse sügisel ja kevadel. Katsed on aga näidanud, et rasketel muldadel annab Eesti NSV oludes kevadine istutamine alati paremaid tulemusi. Sügisese istutamise puhul ei juurdu noored istutatud puud rasketel muldadel hästi, nende juureotsad muutuvad mustaks ja hakkavad mädanema. Niisugustel puudel ei puhke kevadel pungad ja need kuivavad. Tavaliseks paheks sügisese istutamise korral tuleb pidada ka seda, et puukoolides ei jõua noored puud sügiseseks istutamise ajaks kasvuga lõpule. Kuna neil tuleb lehed enneaegselt kõrvaldada, katkestatakse toiteainete moodustumine ja puud jäävad talvekülmade vastu õrnaks.

Kevadise istutamise puhul on noored puud puukoolis sügisel täielikult kasvuga lõpule jõudnud ning nad on ilmastikuteguritele vastupidavamad. Istutusaugud tuleb ka kevadise istutamise korral alati sügisel valmis kaevata, mistõttu alumise mullakihi omadused muutuvad ilmastikutegurite tõttu paremaks. Kevadise istutamise puhul satuvad värskeltlõigatud juurehaavad soodsaieks kasvutingimustesse ja nad paranevad kiiresti. Soodsa sügise ja õigeaegse istutamise korral juurduvad viljapuud ka sügisel hästi eriti kergetel ja keskmistel muldadel. Pealegi on sügisese istutamise eeliseks see, et tööpinge on kevadega võrreldes tunduvalt väiksem.

Istutusaukude muld peab esimestel aastatel noortele juurtele looma soodsad kasvutingimused, sest istutusaukudesse on võimalik paigutada paremat kompostimulda. Istutusaugud tehakse tavaliselt ümmargused (silindrikujulised) ja nende suurus oleneb mulla omadustest. Kehvematel Põhja-Eesti pinnastel tuleb viljapuude istutusaugud teha tunduvalt

suurema läbimõõduga. Üldiselt on katsed näidanud, et mida suuremad on viljapuude istutusaugud, seda jõulisemalt arenevad noored viljapuud.

Augud kaevatakse tavaliselt 1,2—2-meetrilise läbimõõduga, kusjuures läbimõõt, nagu juba eespool mainitud, on kehvematel muldadel suurem. Viljapuu istutusaugu sügavus oleb samuti mulla omadustest, kusjuures soojematel paksema mullakihihiga maadel tehakse augud sügavamad, kuna külma

Joonis 3. Viljapuu istutusaug.

põhjaga maadel, kus parem mullakiht on õhem, on soovitatav teha augud madalamad. Tavaliselt kõigub augu sügavus 50—70 sm vahel, kusjuures augu põhja on soovitatav veel labidalehe sügavuselt kohendada, ilma et mulda välja tõestaks.

Kui kogu puuviljaaia maa-ala on enne istutamist sügavalt ette valmistatud, nagu eespool kirjeldatud, siis erilisi suuri istutusauke enam ei kaevata, vaid viljapuude istutamiseks tehakse 50—60 sm läbimõõduga ja 60—70 sm sügavused augud.

Aukude kaevamisel asetatakse pealmine parem muld eraldi augu põhjast saadud toorest mullast (joonis 3). Juhul, kui kergedel soojadel muldadel viiakse läbi sügisene istutamine, tuleb istutusaugud vähemalt paar nädalat varem valmis kaevata, et muld saaks soojeneda ja õhuga rikastuda.

Istutatud viljapuud seotakse tugiteiba külge, et nad tuule käes villu ei kalduks. Tugiteivasteks võetakse hästi siledad

okstest puhastatud ja kooritud 6—7 sm jämedusega kuuse- või männiteibad. Mädanemise vastu põletatakse alumised tugiteibaotsad, arvestusega kuni 20—25 sm maapinnalt kõrgemalt, söele.

Viljapuu tugiteiba pikkus oleneb istutatava viljapuu tüve kõrgusest, kusjuures tuleb arvestada, et 20 sm pikkune osa peab ulatuma augu põhjast allapoole.

Tugiteivas lüüakse keset auku, kuna istutatav viljapuu asetatakse tugiteibast põhja poole, mis kaitseb viljapuu tüve varakevadel päikesekiirte eest ja takistab enneaegset mahlade liikumist, kuna öösel temperatuur langeb veel väga madalale ja selle tagajärjel võivad tekkida külmavigastused. Väga häid tulemusi külmavigastuste vältimiseks annab varakevadine viljapuude lupjamine, mis takistab lubja valge värvuse tõttu viljapuudes enneaegset mahlade liikumist.

Kui pärast viljapuu istutamist ulatub tugiteiba ots selle võrasse, siis peab tugiteivas lühemaks lõigatama, nii et ei ulatuks oksti hõõruma ega neid vigastama.

Sügisel kaevatud istutusaugud täidetakse kevadel, $1\frac{1}{2}$ nädalat enne istutamist, $\frac{3}{4}$ augu sügavuselt. Augu täiteks on soovitatav kasutada augu ümbruses olevat pealmist paremat mullakihti, kuna juurte peale visatav muld on väga soovitatav segada kompostiga või kõdunenud sõnnikuga. Raskematel muldadel on soovitatav lisada augu mullale juurde liiva, mis muudab mulla õhurikkamaks ja soojemaks, nii et esimestel aastatel noored juured võivad korralikult areneda. Mulla niiskuse säilitamiseks tuleb istutusnõod pärast kastmist katta sõnniku või turba kihiga.

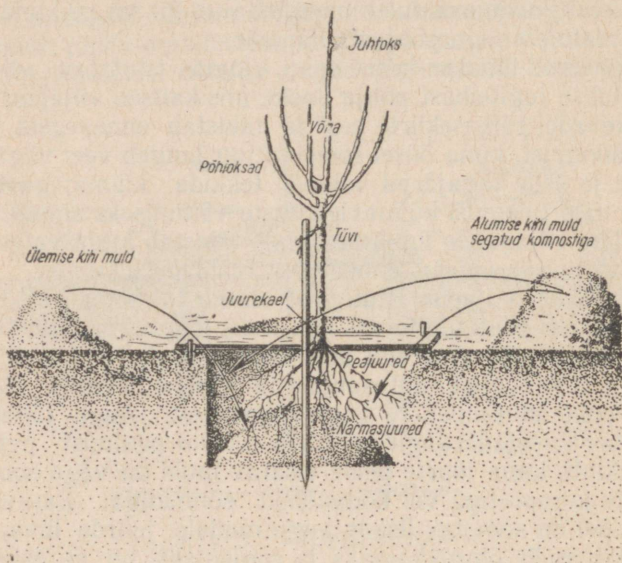
Katsed on ka näidanud, et väga efektiivset mõju avaldab väikeste mineraalväetise koguste segamine augutäite muldasse.

Laudasõnniku auku panemine pole lubatav, sest sõnniku käärimisel tekib huumushappeid, mis mõjub halvasti lõigatud juurte otstele.

Noori viljapuid ei või sügavamale ega kõrgemale istutada, kui nad puukoolis kasvasid. Sügavale istutatud viljapuud ei arene hästi, eriti raskematel muldadel. Õigesti istutatud viljapuul peab juurekael asuma mullapinna tasemel. Juurekaelaks nimetatakse kohta, kus maapealse tüve roheline koore värvus läheb üle kollakaks juure värvuse taoliseks.

Istutussügavuse kindlaksmääramisel tuleb arvestada augu mullavajumisega, mis raskemal muldadel on 15—20% ja

kergemal muldadel 10—15% augu sügavusest. Juurekael peab jääma pärast vajumist augu ääre tasemele. Istutus-sügavuse kindlaksmääramiseks tuleb kasutada, eriti vilu-mata istutajail, istutamislauda (joonis 3 ja 4).

Joonis 4. Viljapuu istutamine.

Kevadel enne istutamist tuleb sügisel kohale toodud ja üle-talve mullas hoitud istutusmaterjal põhjalikult läbi kontrol-lida, kas neil leidub külmakahjustusi või hiirte hävitustöö jälgi. Kevadel puukoolidest kohale toodud istutusmaterjali juures tuleb vaadata, kas noored puud ei ole kuiva all kannatanud; sel juhul paigutatagu nad vähemalt 24 tunniks vette, kus nad kaotatud veetagavarad uuesti tagasi saavad. Prak-tika näitab, et lühikest aega viljapuuistikute vees hoidmine soodustab nende kiiremat kasvamaminekut.

Nagu uurimised on näidanud, pidurdab enne istutamist tugev juurte kärpimine esimestel aastatel noorte viljapuude jõudsat kasvu, kuna suuremate juurtega noored puud arenevad esimestel aastatel aga väga jõudsasti. Sellepärast tuleb juurte kärpimisega olla tagasihoidlik. Esijoones kärbitakse vigastatud ja kuivanud juuri kuni terve osani, siis üksikuid

pikki juuri, mis ulatuvad juurekavast kaugele välja, ning juuri, mis on üksteise vastu risti. Normaalselt arenenud terveid juuri ei tule kärpida.

Juurekava on väga tundlik kuivamise suhtes. Kui juurestik on enne istutamist saanud kuiva all kannatada, on pidurdatud kasvamamineku hoog ning aastane juurdekasv jääb nõrgaks.

Selle vältimiseks on soovitatav aeda kaevata laiem kraav, kuhu asetatakse savi ja lehmasõnnikut ning valatakse nii palju vett, et see moodustaks segades paraja paksusega vedeliku. Viljapuuistikud asetatakse juurtega mainitud vedelikku ja sealt veetakse vajaduse järgi istutuskohale. Sääraselt talitades ei kannata juured sugugi ja noored viljapuud hakkavad jõudsalt kasvama.

Viljapuu istutamisel säetakse kätega selle juured augus mullakihile laiali, nii et nad oleksid suunatud igasse ilma-kaarde. Siis puistatakse labidalt mulda ettevaatlikult juurtele, nii et muld satuks igale poole juurte vahele. Kui juured on kaetud mõne sentimeetri paksuse mullakihiga, siis vajutatakse ettevaatlikult jalaga mullakiht kinni, nii et ei vigastata juuri ega liigutata neid endisest asendist. Vajutamine algab augu ääres, lähenedes järk-järgult puutüvele. Pärast esimest ettevaatlikku kinnivajutamist täidetakse auk mullaga, kusjuures täitmisel tallatakse aeg-ajalt muld augus kinni. Nüüd tehakse kastmisnõgu ja kastetakse viljapuid tublisti (2 pange vett puu kohta), et juured oleksid tihedalt mullas. Pärast kastmist tuleb istutusnõod katta kõdunenud sõnniku või turbamullaga, mis takistab vee aurumist, sest istanduste kastmine nõuab küllaltki tööd. Peale selle intensiivistub katmisega ka mullas mikro-organismide tegevus.

Noorte istutatud viljapuude tugiteiba külge kinnitamine ja edaspidine sideme jälgimine osutub kaunis tähtsaks tööks, sest ükskõikse sidumise ja hooletu sideme kontrollimise tagajärjel vigastatakse palju noori viljapuid. Istutatav puu asetatakse auku nii, et tugiteiba ja tüve vahele jääb 5—6 sm laiune vahe tüve hõõrdumise vältimiseks. Viljapuud täiesti vastu tugiteivast asetades on takistatud ka tüve tugiteiba suunas jämedamaks kasvamine. Ka muutub tugiteiba vastu oleval tüvel koor õrnaks. Kirsi- ja ploomipuudel tekib tihti kummivoolus, kui tüvi on tugiteiba ligi. Viljapuu kinnitatakse tugiteiba külge kas nõõri, roguski, pajuviitsa või 10—12 sm laiuse riideribaga, mis on keerutatud nõõriks jne.

Esimene sidumine kohe pärast istutamist on ajutine, sest istutatud puu vajub koos mullaga allapoole, tugiteivas jääb

aga samale kõrgusele püsima, side tõmbub pinguli ja võib vigastada viljapuud. Lõplik sidumine toimub hiljem, kui puu ühes mullaga on juba vajunud. Sidumisel kasutatakse 8-kujulist sidumist, kus side tõmmatakse kord ümber puu ja teine kord ümber tugiteiba, moodustades 8. Pajuvitsad on võrdlemisi kõvad, sellepärast on soovitatav sidumiskohale tüvele panna riidelapp või kasetoht, mida aeg-ajalt uuendatakse, et koor ei muutuks õrnaks. Sirge tüvega puude istutamisel kasutatakse üht sidet, mis asub 10 sm allpool tugiteiba ülemist otsa. Kõverate tüvedega puude juures kasutatakse nende õgvendamiseks 2—3 sidet, et tüvi kasvaks sirgeks. Tuleb tihti jälgida, et puu ei hõõrduks vastu tugiteivast ega vigastaks koort.

Pärast viljapuude istutamist tuleb kärpida võra, et vähendada selle pindala ja takistada liigset auramist, sest juurekava on alles nõrk ja ei ole võimeline küllaldaselt vett hankima. Seda sellepärast, et istikut puukoolis välja kaevates läheb kaduma hulk juuri, eriti juurekarvakesi, mis peamiselt võtavad mullast vett ja toiteaineid.

Kärpimisel tasakaalustatakse võraoksad omavahel, kusjuures tüve pikendav oks jäetakse teistest pikemaks. Lõiked tehakse risti oksa, et haav oleks väiksem ja nii, et ladvapung jääks väljapoole või vastavalt suunda, mida kasvaval oksal tuleb võras täita. Kärpimise tugevus oleneb istutatava viljapuude juurekasvust. On juurekava hästi arenenud, nii et puu võib koguda mullast rohkesti toitesooli ja vett, tuleb võraoksi vähem kärpida, kuna puudel, mille juurekava on nõrk, tuleb kärpida tugevamalt, et juurte ja okste vahel luua tasakaal. Harilikult kärbitakse pool kogu oksa pikkusest ja nõrga juurestiku puhul veelgi enam.

Pärast viljapuu istutamist kulub teatud aeg, enne kui juured jälle arenevad. Uute juurte tekkimine oleneb peamiselt mulla niiskusest, õhurohkusest ja toiteainete küllusest. Sagedasi ei jõua juured küllaldaselt saada tarvilikku niiskust ning puudel pungad ainult paisuvad, kuid ei avane. Kui noored istutatud puud on juunikuu keskel veel lehtedeta, tuleb nad välja kaevata, vigastatud juuri veidi kärpida ja paigutada 24 tunniks vette. Enne tagasiistutamist on soovitatav juurekava kasta lehmasõnniku ja savi segu vedelikku, mistõttu juured satuvad tihedasse ühendusse mullaosadega. Auramise vähendamiseks kaetakse tüvi samblaga, mida aeg-ajalt niisutatakse. Nõnda talitades avanevad pungad ning noor viljapuu on surmast päästetud. Suve esimesel poolel, kui muld on pä-

rast istutamist kuiv, on tarvilik kõiki noori puid kasta. Niiskuse alalhoidmiseks, nagu eespool märgitud, tuleb istutusnõgu katta kõdunenud sõnnikuga või turbamullaga, mille all muld seisab kaunis kaua niiske. Kogu suve jooksul tuleb hoolitseda, et noorte viljapuude ümber oleks maa umbrohist puhas.

Sügisel on soovitatav esimeste külmade saabumisel muld noorte puude ümber katta tugevamalt sõnnikuga või puulehtedega, mis takistab mulda liiga sügavalt külmumast ja mis väldib võimalike erakordsete külmade puhul viljapuude hävimist.

Suurt ettevaatust nõuab mullaharimine viljapuude vahelt, sest kergesti võidakse harimisriistadega noori viljapuid vigastada. Kui tekib vigastus, tuleb kooreosad siledaks lõigata ja katta pookvahaga.

Üldiselt tuleb esimesel suvel pärast istutamist osutada erilist hoolt noortele viljapuudele, nii et need hakkaksid normaalselt kasvama, kuna see on tähtsaks panuseks nende edaspidisele arengule.

Marjapõõsad istutatakse sügavaltharitud ja umbrohupuhtasse mulda. Selleks erilisi istutusauke ei kaevata, vaid augud tehakse nii suured, et põõsa juured mahuksid korralikult neisse. Istutamisel kärbitakse vigastatud juurte otsi kuni terve osani, samuti kärbitakse kohe pärast istutamist põõsa oksid sõstral ja karusmarjal 4—5 punga peale, et põõsad hargneksid korralikult. Vaarikavarred lõigatakse maha 20—30 sm kõrguseni maapinnalt, et nad kasvataksid uued elujõulised võrsed. Põõsad istutatakse sama sügavale, nagu nad varemalt kasvasid, sest liiga sügav istutamine kutsub esile hulgalise juurvõrsete tekkimise, mis nõrgendab põõsa üldist kasvu. Marjapõõsaste juuri on enne istutamist samuti väga otstarbekohane kasta lehmasõnniku ja savi segu vedelikku, mille tõttu juured satuvad tihedasse ühendusse mullaosadega. Pärast istutamist tuleb ka marjapõõsaid tugevasti kasta ja jälgida, et nendele oleksid kõigiti loodud soodsad tingimused kasvamiseks.

9. VILJAPUUDE JA MARJAPÕÕSASTE STANDARD-SORTIMENT

Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi juures asuv Pomoloogia Nõukogu koostas 1946. a., võttes aluseks pikemaajaseid kogemusi, viljapuude, marjapõõsaste ja puh-

mikute standardsortimendi, s. o. kasvatamiseks soovitatavate sortide nimekirja. Selles nimekirjas tehti Pomoloogia Nõukogu poolt 1950. ja 1951. aastal mõned parandused, võttes sortimenti rida uusi, peamiselt Eesti NSV sordiaretajate sorte ja heites välja mõned meie oludes sobimatud sordid.

Sordid standardsortimendis on jaotatud kolme rühma: põhi-, täiendav ja perspektiivsortiment.

Põhisortimenti kuuluvad sordid on pikaaegsete tähelepanekute põhjal osutunud külmakindlamateks, haiguste ja kahjurite suhtes vähem vastuvõtlikkudeks. Need on leplikumad mullastikuoludele ning omavad kasvuomaduste ja viljaväärtuste poolest suurt majanduslikku väärtust. Igas aias peab olema rõhuv enamus sorte põhisortimendist, kusjuures täiendavat sortimenti võiks olla 10—15% ja perspektiivsorte 5%.

Täiendavasse sortimenti on võetud sordid, mis ühes heade omadustega omavad võrreldes põhisortimenti kuuluvate sortidega mõnda puudust — need on kas mullastiku või teiste kasvutingimuste suhtes nõudlikumad, madalama viljakusega, või ei ole küllaldaselt andmeid nende sobivuse kohta meie oludes.

Perspektiivsortimenti kuuluvate sortide kasvatamine on mõeldud väiksema arvu puudega katseks. Perspektiivsortimenti kuuluvate sortide kohta ei ole meie oludes veel kindlaid andmeid. Siia rühma kuuluvad ka meie sordiaretajate eliitseemikud, samuti on siia paigutatud sorte, millede kasvatamine ei ole laiaulatuslikult soovitav, kuid mis kohalike olude — mullastiku- ja ilmastikutegurite tõttu sobivad individuaalaedades kasvatamiseks.

Viljapuude ja marjapõõsaste standardsortiment

Õunapuud

POHISORTIMENT

Sügisordid

1. Liivi kuldrenett
2. Sügisjoonik
3. Borovinka

Talisordid

1. Liivi sibulõun
2. Tartu roosõun
3. Antoonovka

Suvisordid

1. Valge klaarõun

TAIENDAV SORTIMENT

Talisordid

1. Safran-pepin
2. Joonik aniis
3. Punane aniis
4. Okerõ
5. Paide taliõun
6. Leedu pepin
7. Niitsneri maasikõun * 1
8. Boiken

Sügissordid

1. Pärnu tuviõun
2. Seerinka
3. Kronsels
4. Säfstaholm

Suvisordid

1. Krüügeri tuviõun
2. Suislepp
3. Tallinna pirnõun

PERSPEKTIIVSORTIMENT

Talisordid

1. Põltsamaa taliõun
2. Kortland
3. Slavjanka
4. Filipa
5. Raeda seemik nr. 1076 (46)
6. Kramereri seemik nr. 15
7. Kramereri seemik nr. 22
8. Kramereri seemik nr. 24

Sügissordid

1. Belflööri-kitaika
2. 600-grammiline antoonovka
3. Raeda seemik nr. 1048 (30)
4. Raeda seemik nr. 1018 (27)
5. Raeda seemik nr. 1003 (24)

Pirnipuud

Põhisortiment

1. Klapi lemmik *
2. Trevuu varajane
3. Tervishoiuunõunik
4. Lutsu võipirn

Täiendav sortiment

1. Mitsuurini talivõipirn
2. Seemnetu
3. Liigeli võipirn *
4. Züll güjoo (Dr. Jules Guyot) *

5. Espereni pirn
6. Kägi bergamott

Perspektiivsortiment

1. Liivi roheline võipirn
2. Marianne *
3. Tongre
4. Aleksander luukas
5. Kramereri seemik nr. 21
6. Kurvitsa seemik nr. 25
7. Järve seemik
8. Metsa nauding

Ploomipuud

Põhisortiment

1. Emma leperman
2. Viktooria
3. Varajane sinine (tsaar) *
4. Edinburg *
5. Liivi kollane munaploom

Täiendav sortiment

1. Kreek
2. Vilhelmiine speet
3. Althanni renklod

Perspektiivsortiment

1. Tartu punane ploom
2. Tartu kollane ploom
3. Reform-renklod
4. Kolhoosi renklod
5. Mitsuurini persikovaja *
6. Oullensi renklod
7. Hiigelploom (Giant prune) *
8. Hiiu sinine *

1 * märgiga sort kasvab hästi õuna-, pirni- ja ploomikasvatuse tsoonis. Teised sordid kasvavad hästi kõigis puuviljanduse tsoonides.

Kirsipuud

Põhisortiment

1. Säilisveiksel
2. Vladimiri kirss
3. Punane viljakas

Täiendav sortiment

1. Ostheimi veiksel
2. Varajane kentkirss
3. Mitšuurini viljakas
4. Krassa severa (põhja ilu)

Perspektiivsortiment

1. Nõmme liivakirss
2. Läti-leedu madalkirss
3. Širpotreb, must
4. Kurvitsa suurkirss

Maguskirsid

Perspektiivsortiment

1. Verderi varajane *
2. Viljandi kollane (kollane murel)
3. Leningradi must
4. Leningradi kollane
5. Turu varajane *

Karusmarjad

Põhisortiment

1. Hautni seemik
2. Roheline pudelmari
3. Leba valitud
4. Kollane võidumari
5. Kolumbus
6. Hansa
7. Veenus

Täiendav sortiment

1. Viisaastak
2. Rae nr. 1
3. Finnik
4. Hõningi varajane
5. Punane võidumari

Perspektiivsortiment

1. Jaanike
2. Aamisepa seemik nr. 93
3. Aamisepa seemik nr. 329

Mustsõstrad

Põhisortiment

1. Boskoobi hiiglane
2. Koljat
3. Must viljakas

Täiendav sortiment

1. Inglise must
2. Rosentali pikakobaraline
3. Aamisepa nr. 81

Perspektiivsortiment

1. Primorje tšempion

Punased sõstrad

Põhisortiment

1. Hollandi punane
2. Varajane punane

Täiendav sortiment

1. Viirlandi esmik
2. Varajane viljakas

Perspektiivsortiment

1. Heeros
2. Lakstoni nr. 1
3. Laturnais
4. Hollandi roosa
5. Hautni kants

Valged sõstrad

Põhisortiment

1. Jüteborgi valge
2. Inglise valge

Täiendav sortiment

1. Hollandi valge

Perspektiivsortiment

1. Versai valge
2. Keiserlik valge

Vaarikad

Põhisortiment

1. Kaliningradskaja (preisi-maa)
2. Kuzmini uudis
3. King
4. Marlboro

3. Kornvalli viktooria
4. Angliskaja (loid džoodž)

Perspektiivsortiment

1. Russkaja
2. Urožainaja
3. Kolhoosnitsa
4. Fastolf

Täiendav sortiment

1. Progress
2. Saksamaa

*Kornvalli
viktooria*

Pamplid

1. Vilsoni varajane

Maasikad

Põhisortiment

1. Roštšinskaja (saksa evern)
2. Mössovka
3. Leopoldshalli hiline
4. Ernst präiss
5. Zagorje hiline
6. Zagorje iludus

Täiendav sortiment

1. Võitja
2. Direktor ehtermeier
3. Saksonka (albert)
4. Luise
5. Obilnaja

Perspektiivsortidid

1. Miitse šindler
2. Petrovi nr. 13—37
3. Punane elegant
4. Petrovi nr. 13—38

10. VILJAPUUSORTIDE PAIGUTAMINE PUUVILJAEADEDES VASTAVALT NENDE VASTASTIKUSELE TOLMLEMISELE

Puuviljaaia plaani koostamisel tuleb põhjalikult kaaluda üksikute liikide ja sortide paigutust kvartaalidel, arvestades nende nõudeid mullastiku ja veerežiimi suhtes, sest tavaliselt on need suuremates puuviljaaedades tihti üksikutel kvartaalidel kaunis erinevad. Tööde ratsionaliseerimise mõttes on tarvilik paigutada tali-, sügis- ja suvisortide rühmad kvartaalidele eraldi, kuna nende segiistutamine valmistaks töö korraldamisel palju raskusi ja lisakulutusi.

Kuna kolhoosi puuviljaaed rajatakse piiratud arvu sortidega, nagu eespool mainitud, tuleb sortide paigutamisel tõsiselt arvestada sortide vastastikuse tolmlamise vajadust. Enamus õuna-, pirni-, ploomi- ja kirsisortidest on praktiliselt isesteriilsed ega anna oma õietolmuga tolmeldes küllaldaselt saaki, vaid vajavad viljastamiseks võõra sordi õietolmu. Katsed on näidanud, et üksikutest sortidest koosnevad istandused jäävad ka parima agrotehnika juures viljatuiks. Olgu mainitud, et ei ole ükskõik, millist sorti tolmuandjaks sordiks istutada, sest paljud sordid ei viljasta üksteist vastastikku. Tolmuandjaiks sortideks tuleb istutada niisuguseid sorte, milliste juures katseliselt on kindlaks tehtud, et need on võimelised oma tolmuga teatud sorti viljastama.

Sortide vastastikusel tolmllemisel on tarvilik, et õitseajad viljastataval ja tolmuandjal sordil langeksid kokku ja et tolmuandjal sordil oleks küllaldaselt väärtuslikku elujõulist tolmu. Peale selle on oluline, et tolmuandja sort ise oleks ka väärtuslike majanduslike omadustega ja et selle kandealgus ühtuaks viljastatava sordi kandealgusega.

Viljapuude tolmllemine toimub peamiselt mesilaste abil, teised putukad ja tuul etendavad siin tähtsusetut osa.

Tegelikud tähelepanekud on näidanud, et vahekaugus viljastatava ja tolmuandja sordi vahel ei võiks ületada 50—60 meetrit. Suuremate vahekauguste korral hakkab saak juba tunduvalt langema. Eriti annab saagilangus end tunda kevadel tuulistel ja vihmastel õitseaegadel, misjuhul mesilased teevad väga lühikesi lennuringe. Üldiselt on praktika näidanud, et suure saagi saavutamiseks vajatakse puuviljaaedades tolmllemise kindlustamiseks vähemalt 2 mesilasperet ühe hektaari puuviljaaia kohta.

Sortide paigutamisel kolhoosi aeda on kasutatud vastas-

Vastastikku tolmlevad viljapuusordid

Tolmutatav sort	Paremad tolmuandjad
Õ U N A P U U D	
1. Antoonovka	Liivi sibulõun, okerõ, tartu roosõun, borovinka, aniis, valge klaarõun, slavjanka, seerinka, safran-pepin
2. 600-grammiline antoonovka	Antoonovka, borovinka, slavjanka, safran-pepin
3. Joonik aniis	Borovinka, pärnu tuviõun, antoonovka, kronsels, okerõ
4. Borovinka	Liivi sibulõun, antoonovka, aniis, sügisjoonik, valge klaarõun, kortland
5. Boiken	Antoonovka, valge klaarõun
6. Belflõõr-kitaika	Sügisjoonik, borovinka, aniis
7. Tsellini	Tartu roosõun, sügisjoonik, seerinka, antoonovka
8. Liivi sibulõun	Antoonovka, seerinka, borovinka, aport
9. Liivi kuldrenett	Borovinka, sügisjoonik, valge klaarõun, antoonovka
10. Leedu pepin	Liivi sibulõun, pärnu tuviõun, antoonovka, sügisjoonik, borovinka, aniis
11. Niitšneri maasikõun	Seerinka, pärnu tuviõun, antoonovka
12. Pärnu tuviõun	Antoonovka, sügisjoonik, seerinka, tšernogus
13. Punane sügiskalvill	Liivi sibulõun, leedu pepin, vaarikõun
14. Sügisjoonik	Antoonovka, tartu roosõun, pärnu tuviõun, valge klaarõun
15. Safran-pepin	Antoonovka, slavjanka
16. Säfstaholm	Borovinka, antoonovka, aniis
17. Suislepp	Valge klaarõun, seerinka, antoonovka, Liivi sibulõun, leedu pepin
18. Seerinka	Valge klaarõun, borovinka, leedu pepin, sügisjoonik, liivi sibulõun, pärnu tuviõun
19. Slavjanka	Antoonovka, belflõõr-kitaika
20. Tartu roosõun	Liivi kuldrenett, antoonovka, borovinka, tallinna pirnõun
21. Tšernogus	Leedu pepin, pärnu tuviõun, liivi sibulõun, seerinka
22. Tallinna pirnõun	Leedu pepin, borovinka, valge klaarõun, tartu roosõun

Tolmutatav sort	Paremad tolmuandjad
23. Titovka	Tartu roosõun, valge klaarõun, liivi sibulõun
24. Valge klaarõun	Antoonovka, borovinka, tartu roosõun, suislepp, okerõ
25. Vaarikõun	Sügisjoonik, liivi sibulõun, pärnu tuviõun, leedu pepin
26. Okerpõ	Sügisjoonik, antoonovka, kronsels

PIRNIPUUD

1. Klapi lemmik	Seemnetu, liivi roheline võipirn
2. Suvi-magdaleena	Liivi roheline võipirn, seemnetu, metsa nauding
3. Tervishoiunõunik	Liivi roheline võipirn, lutsu võipirn
4. Seemnetu	tervishoiunõunik, tonkovetka
5. Tonkovetka	Seemnetu
6. Mitšuurini talivõipirn	Seemnetu, tonkovetka
7. Lutsu võipirn	Tervishoiunõunik

HAPUKIRSIPUUD

1. Punane viljakas	Kent, klaaskirss
2. Ostheimi veiksel	Kent, klaaskirss
3. Kent	Ostheimi veiksel, tumepunane viljakas
4. Klaaskirss	Punane viljakas, ostheimi veiksel
5. Säilisveiksel	Isetolmleja

PLOOMIPUUD

1. Emma leperman	Varajane sinine, edinburg, vangenheimi säilisploom
2. Liivi kollane muna-ploom	Vangenheimi säilisploom, althanni renklood
3. Vilhelmiine speet	Varajane sinine, emma leperman
4. Roheline renklood	Althanni renklood
5. Althanni renklood	Vangenheimi säilisploom, roheline renklood
6. Vangenheimi säilisploom	Althanni renklood, suur roheline renklood
7. Edinburg	Emma leperman, vilhelmiine speet, varajane sinine
8. Oullinsi renklood	Varajane sinine, edingburg

tikuse tolmlamise soodustamiseks väga mitmeid viise. Kui viljastatav ja tolmuandja sort on võrdse majandusliku väärtusega standardsordid, tuleks istutada neid vaheldumisi 6—7 rea kaupa, näiteks 6 rida antoonovkat ja 6 rida tartu roosõuna, siis tuleks jälle 6 rida antoonovkat ja 6 rida tartu roosõuna jne.

Juhul, kui tolmuandja sort on väiksema majandusliku väärtusega, tuleks viljastatavaid kõrgema väärtusega sorte istutada 4—6 rida, millele järgneks 2—3 rida tolmuandjat sorti. Üksikute tolmuandjate viljapuude vaheleistutamine teise sordi ridadesse ei ole soovitatav, sest see raskendab tunduvalt töö korraldamist suures puuviljaaias.

Ülevaate saamiseks üksikute viljapuusortide vastastikusest tolmlamisest on toodud tabelis 8 andmed, mis on saadud Eesti NSV Teaduste Akadeemia Põllumajanduse Instituudi Polli filiaali uurimisbaasidelt.

11. VILJAPUUDE JA MARJAPOOSASTE SORDI- OMADUSED

ÕUNAPUUD

PÕHISORTIMENT

Talisordid

1. Liivi sibulõun

Vilja omadused. Vili valmib novembris ja säilib heades hoiuruumides juunini. Vili on väike, laperik-ümarmune. Koor õhuke ja algul roheline, kuid seistes muutub kuld kollaseks ja päikese pool kasvanud külge punaseplekiliseks-triibuliseks. Vars on kaunis pikk ja peenike, varreõõnsus võrdlemisi lai. Viljaliha kollakasvalge kuni valge, kõva ja tihe, omapärase väga meeldiva magusa veinhapu maitsega. Viljaliha sisaldab 0,59% happeid ja 11,29% suhkruid. Kuigi vili on väike, kuulub liivi sibulõun väärtuslikkude lauaõunte hulka.

Puu omadused. Puu on võrdlemisi jõulise kasvuga ja moodustab kaunis tiheda, ümariku, korrapärase võra. Lehed on väheldased, piklik-ümarikud, sinikasrohelised. Võra kujundamisel nõuab nõrka lõikust. Puu on külmakindel ja vastupidav viljapuu-seenvähile ning teistele seenhaigustele. Mullastiku suhtes ei ole nõudlik, kuid parematel muldadel ja

kõrge agrotehnika juures kasvab vili küllalt suureks. Vilja kandma hakkab hilja, kuid elab väga vanaks ja annab rikkalikku saaki.

Puukoolis annab pika, sirge, mõnikord ennakvõrsuva, halvasti kasvu lõpetava, külmematel talvedel külmavigastustele alluva okulaadi ning teisel aastal hea, ühtlaselt väljaarenenud pikkade okstega võra. Liivi sibulõun annab kõrge oksteringi ja suhteliselt kõva puidu, mispärast jämedamate jämendusokste veatu kõrvaldamine nõuab õhukese teraga teravat nuga ja ettevaatlikku töötamist. Tüvi kasvab suhteliselt jäme.

Liivi sibulõun on Eesti NSV-s väga levinud ja hinnatud sort.

Paremaiks tolmuandjaiks sortideks on antoonovka, aport, seerinka, borovinka.

2. Tartu roosõun

Vili valmib novembris ja säilib märtsini. Vili on keskmise suurusega, ümarik. Koor kaunis paks, rohekaskollane, mis sageli üleni, enamasti aga vaid päikese poolt kaetud tihe da karmiinpunaga, millel tumedamad jooned. Vars pikk, peenike, puine, asetseb sügavas varreõõnsuses. Liha valge, peeneteraline, mahlakas, veinhapu maitsega. Õuna ilusa välimuse tõttu nõutav turukaup. Viljaomaduste poolest on lauõun. Viljaliha sisaldab 0,65% happeid ja 9,44% suhkruid.

Puu on kaunis nõrga kasvuga, moodustab korrapäratu võra. Lehed piklik-ovaalsed, servad tugevasti lainelised, keskmise suurusega, tume-läikivrohelised. Võra kujundamisel nõuab tugevat lõikamist. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Tüvevähi suhtes pole tundlik. Kasvab paremini keskmise raskusega sügavamapõhjalistel muldadel. Hakkab vara kandma, sageli isegi juba puukoolis, ja kannab väga rikkalikult. Rikkaliku kandmise tõttu tuleb talle luua kasvamiseks kõrge agrofoon.

Puukoolis annab lühikese- ja peenepoolse, vähe kaarduva, ainult harvadel juhtudel vähe ennakvõrsuva, üle keskmise külmakindlusega okulaadi. Lõikamine võra moodustamiseks (võra-alla lõikamine) annab sageli vähevõitu ja ebaühtlase pikkusega, rohkem püstja kasvusuunaga põhioksi ning sageli peeneksjääva tüve.

Paremaiks tolmuandjaiks sortideks on liivi kuldrenett, antoonovka, borovinka, tallinna pirnõun.

Tartu roosõun on Eesti NSV-s väga levinud sort.

Antoonovka

Vili valmib oktoobris ja säilib jaanuarini-veebruariini. Vili on keskmise suurusega kuni suur, ümarik, kõrgekujuline ja kantidega. Koor sile, veidi vahakorruga kaetud. Puus kasvades on õun algul valkjaskroheline ja muutub aegamööda valkjaskollaseks. Päikeserikastel suvedel ilmub päikesepoolsele küljele nõrk puna. Vars on puine ja asetseb sügavas laias varreõõnsuses, mis on kaetud kiirtetaolise roostevärvusega. Viljaliha on valge, sõreda ehitusega, mahlakas ja sellele sordile omase omapärase vürtsika veinhapu maitsega ning tugeva aroomiga. Kõrgeväärtuslik tööstusõun. Viljaliha sisaldab 0,72% happeid ja 9,78% suhkruid.

Puu on kaunis tugeva kasvuga, moodustab mittekorrapärase kujuga võra. Lehed keskmise suurusega, ovaalse kujuga, lühikese leherootsuga, tuhmrohelist ja nõrga läikega. Võra kujundamisel nõuab keskmist lõiget. Puu on külma-kindel, haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Viljapuuseenvähki esineb antoonovkal väga harva. Mullastiku suhtes ei ole eriti nõudlik, kuid areneb siiski paremini keskmistel ja raskepoolsetel muldadel. Hakkab vilja kandma vastavalt aluse tüübile 4.—6. aastal pärast istutamist. Kannab väga rikkalikult, andes täiskasvanud puult kõrge agrotehnika juures 250—300 kg vilja.

Puukoolis annab lühikesepoolse, keskmise jämedusega ja keskmiselt ning sageli eri suundadesse kaarduva, pikkade pungavahedega, pungade kohalt murtud, hästi kasvu lõpetava, mõnikord keskmiselt ennakvõrsuva, külmakindla okulaadi. Võra-alla lõigatuna kasvatab pikki oksi vähevõitu, kuid võra moodustamiseks küllaldaselt. Oksad on tavaliselt vähe lookleva, poolpüstise kasvusuunaga ja suhteliselt ühtlase pikkusega. Tüvi keskmise jämedusega.

Antoonovka on igal pool väga levinud sort. Paremaiks tolmuandjaiks sortideks on liivi sibulõun, okerõ, tartu roosõun, borovinka, aniis, valge klaarõun, safran-pepin.

Sügissordid

1. Liivi kuldrenett

Vili valmib septembris ja säilib detsembrini. Vili on keskmise suurusega, ümmargune. Koor läikiv, sidrunkollane ja päikese poolt tihti kaetud punaga. Vars peenike, pruun, kesk-

mise pikkusega. Varreõõnsus on keskmise sügavusega. Viljaliha kollakasvalge, tihe, mahlakas ja väga meeldiva maitsega. Sisaldab 0,5% happeid ja 10,3% suhkruid. Viljaomadustelt kuulub liivi kuldrenett kõrgeväärtuslikumate heamaitsete lauaõunte hulka.

Puu on keskmise kasvutugevusega, moodustab ümariku, kaunis korrapärase võra. Lehed on ovaalsed, keskmise suurusega, läikivrohelist. Võra kujundamisel nõuab keskmise tugevusega lõiget. Puu on kaunis külmakindel, kuid kannatab ebasoodsail muldadel seenvähi ja teiste seenhaiguste all. Liivi kuldrenett nõuab sügavamapõhjalisi soojemaid muldasid ja head tuulekaitset. Sort on hea agrotehnika juures kaunis viljakas.

Puukoolis annab keskmise pikkusega täiesti sirge, jämedapoolse, peaaegu mitte kunagi ennakvõrsuva, suhteliselt tiheda pungadeseisuga, külmematel talvedel kohati külma-kahjustustele alluva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks küllaldaselt hulgal rohkem püstjama kasvusuunaga pikemaid oksid, kuid alumised neist lõpetavad kasvu suhteliselt varakult, mispärast võraokste pikkus jääb sageli ebaühtlaseks. Tüvi on üle keskmise jämedusega.

Liivi kuldrenett on kaunis levinenud Eesti NSV lõunapoolsetes rajoonides ja on väga kõrgelt hinnatud sort. Paremaiks tolmuandjaks on liivi sibulõun, borovinka, seerinka, valge klaarõun, antoonovka, sügisjoonik.

2. Sügisjoonik

Vili valmib septembri teisel poolel ja säilib novembrini-detsembrini. Vili on keskmise suurusega kuni suur, koonilise kujuga. Koor sile, veidi vahakorraka kaetud, tuhmi läikega, karminpunaste triipudega. Vars pikk, puine. Varreõõnsus väike, mõnel õunal sageli puudub täiesti. Viljaliha on kollakasvalge, koore all tihti roosakad triibud, mahlakas, veinhapu maitsega ja meeldiva aroomiga. Viljaliha sisaldab 0,83% happeid ja 9,63% suhkruid. Viljaomadustelt kuulub lauaõunte hulka, kuid on ka tööstusõunana kasutatav.

Puu on tugeva kasvuga ja moodustab laia ümariku võra. Lehed on suured, piklik-ümarikud, pealt helerohelised ja siledad, alt hallrohelist ja udugarvadega kaetud. Leheservad sügavalt tõmphaigulised. Võra kujundamisel nõuab sort üldiselt keskmise tugevusega lõikamist. Puu on külmakindel,

samuti vastupidav viljapuu-seenvähile kui ka teistele seenhaigustele. Mulla suhtes pole nõudlik, areneb niihästi kergematel kui ka raskematel muldadel, kuid siiski savikatel muldadel annab tublisti suuremat saaki. Sort hakkab varakult kandma ja kannab väga rikkalikult.

Puukoolis annab kuni keskmise pikkusega, varakult kasvu lõpetava, mitmes suunas kergelt kaarduva, peaaegu mitte kunagi ennakvõrsuva, tihedapoolse pungadeseisuga, suhteliselt hea külmakindlusega okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab pikki oksi vähevõitu ja need omavad väga erinevat kasvusuunda, mispärast neist hiljem võra põhiokstena saab hästi kasutada ainult 2—3 ülemist järjestikku kasvavat oksa. Tüvi on keskmise või üle keskmise jämedusega.

Sügisjoonik on väga laialt levinud ja kõrgelthinnatud sort. Paremaiks tolmuandjaks osutuvad antoonovka, tartu roosõun, pärnu tuviõun ja valge klaarõun.

3. Borovinka

Vili on keskmise suurusega, lai-ümarik, valmib septembris ja säilib novembrini. Koor on sile ja kaetud kergelt sinaka vahakorraga. Päikese poolt, kuid sageli ka terve õun, on pruunikas-punase kattevärvusega, millest läbistuvad lühikesed, kitsamad ja laiemad karmiinpunased jooned. Vars on muutliku pikkuse ja jämedusega, puine ja rohekaspruun. Varreõõnsus kitsapoolne, kaunis sügav. Viljaliha on kollakasvalge, pehme, kore, mahlakas, kaunis hapu, kuid siiski meeldiva maitsega. Viljaliha sisaldab 1,02% happeid ja 10,10% suhkruid. Borovinka on hea tööstusõun.

Puu on kaunis tugeva kasvuga ja moodustab ümariku võra. Lehed keskmise suurusega ja tumerohelised. Lehepind on nõrgalt kortsuline ja altpoolt nõrgalt karvadega kaetud. Võra kujundamisel nõuab tugevat kuni keskmise tugevusega lõikamist. Puu on külmakindel, seenhaigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Mullastiku suhtes ei ole nõudlik, areneb isegi kergetel muldadel. Vilja kannab väga rikkalikult ja hakkab varakult kandma.

Puukoolis annab keskmise või üle keskmise pikkusega, üldiselt vähe paindunud, hõreda pungadeseisuga, mitte- või vähe ennakvõrsuva, hästi kasvu lõpetava, külmakindla okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab poolpüstja kasvusuu-

naga ja kaunis ühtlasi pikki oksi võra moodustamiseks. Tüvi on keskmise jämedusega.

Paremaiks tolmuandjaks on liivi sibulõun, antoonovka, valge klaarõun, aniis, sügisjoonik.

Suviõunad

1. Valge klaarõun

Vili valmib augustis ja säilib lühikest aega. Vili on keskmise suurusega ja märgatavate kantidega, millest tihti üks kant on enam arenenud ja moodustab terava õmblustaolise serva. Vars kaunis pikk ja peenike, rohekaspruun ning asetseb sügavavõitu varreõõnsuses. Koor kollakasvalge, sile, kuiv ja ilma punata, on tumeroheliste täppidega üle külvatud. Viljaliha valge, mahlakas, veinhapu, muutub tihti läbi-paistvaks. Viljaomadustelt kuulub valge klaarõun varasemate kõrgeväärtuslike lauaõunte hulka.

Puu on keskmise kasvutugevusega, võra noores eas püramidaalne, kuid vanemas eas muutub ümarikuks. Lehed keskmise suurusega piklik-ovaalsed, helerohelised, lehe alumine külg valkjasroheline. Võra kujundamisel nõuab alguses tugevat, hiljem keskmist löikamist. Puu on külmakindel, mullastiku suhtes ei ole nõudlik, hakkab vara vilja kandma ja kannab väga rikkalikult.

Puukoolis annab sirge, jämeda, pika, mõnikord vähe ennakvõrsuva, hõredapoolse pungadesisuga, suhteliselt külmakindla, kuid lumepiiril külmalaikude tekkimist võimaldava okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab kaunis palju, suhteliselt ühtlaselt pikki, poolpüstja kasvusuunaga oksi. Tüvi jääb. Jämendusoksad kasvavad hoogsalt ja vajavad mitmekordset pintseerimist ning varasemat äralõikamist.

Valge klaarõun on levinumaid sorte kogu Nõukogude Liidus. Paremateks tolmuandjateks on antoonovka, borovinka, tartu roosõun, suislepp, okerõ.

TAIENDAV SORTIMENT

Talisordid

1. Safran-pepin

Vili valmib oktoobris ja säilib maini. Vili on keskmise suurusega ovaal-kooniline. Koor sile ja kaetud peaaegu

kogu vilja ulatuses heledama punaga, milles on märgata õige nõrgad tumedamad jooned. Viljaliha tihe, kollakas, väga meeldiva magusa veinhapu maitse ja aroomiga. Viljaliha sisaldab 11—13% suhkruid ja 0,4—0,6% happeid. Safran-pepin kuulub väärtuslike lauaõunte hulka.

Puu on keskmise kasvuga, moodustades ümariku võra. Lehed hallikasrohelised ja alt kaetud udukarvadega. Puu on külmakindel, hakkab juba 4—5 aasta pärast kandma ja kannab väga rikkalikult.

Puukoolis annab pika, jämeda, sirge, kohati madalal ennakvõrsuva, keskmiselt tiheda pungadeseisuga, üle keskmise külmakindlusega, kuid halvasti kasvu lõpetava okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab suhteliselt suure arvu väga pikki, kuid erineva kasvusuunaga, osaliselt kaarjalt horisontaaljoonest allapoole suunduvaid pikki oksi ja enamasti jämeda sirge tüve. Paremaiks tolmuandjaiks osutuvad antoonovka ja slavjanka.

Safran-pepin on aretatud I. V. Mitsurini poolt.

2. Joonik aniis

Väga levinud talisort, mis valmib oktoobris ja säilib märtsini.

Vili on keskmise suurusega ja laperik-ümarik. Koor sile, õhuke, nõrga vahakorraga kaetud. Põhivärvus heeleroheline, mis on päikese poolt kaetud kollaka punaga, milles leiduvad lühikesed helepunased jooned. Viljaliha on peeneteraline, rohekasvalge, õrn, mahlakas ja meeldiva magushapu maitsega. Viljaliha sisaldab 9,5% suhkruid, 0,77% happeid. Oma viljaomadustelt on väärtuslik lauaõun, kuid ka töötlemiseks väga sobiv.

Puu on tugeva kasvuga ja moodustab laia võra. Lehed piklik-ümarikud, tumerohelised, keskmise sügavuse ja suurusega hambuliste leheservadega. Puu on täiesti külmakindel, samuti haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Vilja kandma hakkab 5.—7. aastal ning kannab väga rikkalikult. Hea agrotehnika puhul on saagid 250—300 kg puult. Eelistavad raskemaid muldasid.

Puukoolis annab üle keskmise pikkusega, peaaegu sirge või vähe paindunud, tihedapoolse pungadeseisuga, vähe ennakvõrseid andva, rahuldavalt kasvu lõpetava, hea külmakindlusega, mõnikord lumepiiril külmalaikudele alluva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab poolpüstja kasvusuu-

naga pikki oksi vähe, kuid siiski võra moodustamiseks küllaldaselt. Alumised võraoksad jäävad paljudel juhtudel ülemistest lühemaks ja kaarduvad nõrgalt allapoole. Paremaiks tolmuandjais osutuvad okerö, kronsels, pärnu tuviõun, antoonovka, borovinka, valge klaarõun.

3. Punane aniis

Vili valmib oktoobris ja säilib märtsini. Vili on väheldase kuni keskmise suurusega, peaaegu laperik-ümarik. Koor sile, põhivärvuselt rohekaskollane kuni kollane, päikesepoolsest küljest tugevalt punane, milles on eriti märgatavad lühikesed helepunased jooned. Viljaliha rohekasvalge, mahlakas, kaunis meeldiva veinhapu maitsega. Viljaomadustelt on punane aniis kõrgeväärtuslik lauaõun.

Puu on kaunis tugeva kasvuga, moodustab laiuva püramidaalse võra. Lehed suured, piklik-ümarikud, sügavate hambuliste servadega. Puu on täiesti külmakindel, samuti haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Mullastiku suhtes ei ole eriti nõudlik. Hakkab noorelt kandma ja kannab rikkalikult. Paremateks tolmuandjateks on antoonovka ja sügisjoonik.

4. Okerö

Vili valmib oktoobris ja säilib aprillini. Õun on keskmise suurusega, piklik-munajas kuni ruljas. Kollakasroheline koor, mis enamasti on kaetud kahvatupunase värvusega. Vars puine, peenike, kaunis pikk, varreõõnsus madal, lai, ilma roostevärvusega. Viljaliha on valge, tihe ja mahlakas, hapuka meeldiva vürtsilise maitsega. Viljaliha sisaldab 12,7% suhkruid. Viljaomadustelt on okerö kõrgeväärtuslikumaid lauaõuna-sorti.

Puu on tugevakasvuline, võra püstja — ülespoole juhitud okstega. Leht on piklik-ovaalne, roots keskmise pikkusega, tumeroheline. Lehe serv saagjas, hambad kitsapoolsed, ettepoole surutud. Puu on külmakindel, ka haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Areneb parematel sügavapõhjalistel muldadel. Vilja hakkab kandma hilja, kuid kandeikka jõudes on saak rahuldav.

Puukoolis annab jämeda, sirge, alla keskmise pikkusega ja väga tiheda pungadeseisuga (eriti ladva osas), sageli halvasti kasvu lõpetava okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab

enamikul juhtudel vähe ja seejuures ebaühtlase pikkusega, üldiselt aga lühidapoolseid püstja kasvusuunaga pikki oksid. Esineb sageli juhtumeid, kus ühe võra poole moodustavad püstjamad ja pikad, teise — lühikesed ja vähempüstjad oksad. Tüvi on üle keskmise jämedusega. Pääremateks tolmundajaks osutuvad sügisjoonik, antoonovka, kronsels.

5. Paide taliõun

Vili valmib novembris ja säilib kevadeni. Vili on väheldase, veidi ebasümmeetriliselt ümmarguse kujuga. Koor rohekaskollane, kaetud joonelise punaga. Vars kaunis pikk, puine ja suundub paljude õunte juures teatud nurga all viltu. Viljaliha on valge, peeneteraline, meeldiva veinhapu maitsega; sisaldab 0,61% happeid ja 10,34% suhkruid. Viljaomadustelt kuulub väärtuslike tali-lauaõunte hulka.

Puu on kaunis jõudsa kasvuga ja moodustab ümariku võra. Lehed keskmise suurusega, piklik-ovaalsed, läikivrohelised, servad sügavalt tõmphambulised. Puu on külmakindel, vastupidav vähile ja teistele seenhaigustele. Areneb rahuldavalt isegi raskeil külmemail muldadel. Seniste tähelepanekute põhjal kannab kaunis rikkalikult.

Puukoolis annab pika kuni väga pika, peaaegu sirge või vähe painutatud, hõreda pungadeseisuga, pungade kohalt murtud, mitte ennakvõrsuva, küllalt külmakindla okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab vähepoole, kuid seejuures ühtlaselt pikki, enamikus peaaegu 45° nurga all suunduvaid oksid. Hoolimata väga vähesest jämendusokste hulgast omab tüvi keskmist või üle keskmist jämedust.

Paide taliõun on Eesti NSV originaalsort, mis on seni veel vähe levinud.

6. Leedu pepin

Vili valmib oktoobri algul ja säilib veebruarini. Vili on keskmise suurusega, ümarik-kooniline, kuid väga rikkaliku kandmise puhul ja nõrga agrotehnika juures jääb vili väikeseks. Koor sile, kollaka põhivärvusega, mis päikese poolt kaetud punaga. Viljaliha on kaunis tihe, valge, meeldiva magushapu maitsega, sisaldades 9,62% suhkruid ja 0,75% happeid. Leedu pepin on keskmiste omadustega lauaõun, kuid on ka väärtuslik töötlemiseks.

Puu on külmakindel ja ka haigustele ning kahjuritele

vähe vastuvõtlik. Võra koosneb nõrgapoolsetest peentest okstest, mis ripnevad enamasti otstega allapoole. Lehed on keskmise suurusega, pealmine pind tuhmroheline ja alumine kaetud helehallikate udukarvadega. Sort on väga viljakas ja mullastiku suhtes leplik.

Puukoolis annab üle keskmise pikkusega kuni pika, kaarduva, mõnikord üksikuid pikki ennakvõrseid andva, enamasti halvasti kasvu lõpetava, alla keskmise külmakindlusega okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab keskmisel hulgal, väga erineva kasvusuunaga, osaliselt allapoole horisontaaljoont langevaid pikki oksid. Tüvi keskmise jämedusega. Paremaiks tolmuandjaiks on osutunud antoonovka, borovinka, seerinka, liivi sibulõun, pärnu tuviõun, sügisjoonik.

7. Niitšneri maasikõun

Vili valmib novembris ja säilib märtsini. Vili on keskmise suurusega, ebasümmeetriline, laperik-ümarik. Koor sile, rohekaskollase põhivärvusega, mis kattub vilja valmimisel väga ilusa roosaka punaga, andes viljale haruldaselt ilusa jume. Vars on peenike, puine, kaunis lühike. Varreõõnsus kaunis sügav ja keskmise laiusega. Viljaliha on valge, väga meeldiva, magushapu maasikamaitsega ja -aroomiga, sisaldades 10,89% suhkruid ja 0,56% happeid. Oma viljaomadustelt kuulub peenemaitsete lauaõunte hulka.

Puu on kaunis jõudsa kasvuga, võra ümarik, milles üksikud oksad on laialivalguvad. Leht on kaunis suur, tumerohe-line, kitsa teravahambulise servaga. Puu on külma suhtes tundlik ja sellepärast vajab kaitstud kasvukohta. Areneb paremini keskmise raskusega sügavamatel ja soojematel muldadel. Hakkab võrdlemisi hilja kandma, saak on tagasihoidlik, kuid kohati on andnud ka häid saake. Paremaks tolmuandjaks on seerinka, pärnu tuviõun, antoonovka.

8. Boiken

Vili valmib novembris ja säilib märtsini või veelgi kauem. Õun on keskmise suurusega kuni suur, laperik-ümmargune, märgatavate kantidega. Koor läikiv, rohekaskollane, mis on päikese poolt kaetud punaga. Vars peenike, puine, asub kitsas, sügavas, rõostevärvuselise korruga kaetud varreõõnsuses. Viljaliha valge, tihe, nõrga hapuka maitsega. On hea kuivatamiseks. Kannatab hästi transportimist.

Puu tugevakasvuline. Võra lai-ümarik, jämedate okste ja tiheda lehestikuga. Võrsed keskmise tugevusega, tumepruunid. Lehed keskmise suurusega kuni suured, munajad, helerohelised. Leheroots lühike. Hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult.

Sügissordid

1. Pärnu tuviõun

Vili valmib septembris ja säilib jaanuarini. Vili on keskmise suurusega, otsast teravnev. Koor läikiv, valkjaskollane, ilma punata, milles on rohkesti märgatavaid täpikesi. Vars keskmise pikkusega, peenike ja asetseb kaunis sügavas varreõõnsuses. Viljaliha valkjas, mahlakas, peeneteraline, väga meeldiva veinhapu maitsega. Viljaliha sisaldab 0,51% happeid, 12,07% suhkruid. Viljaomadustelt kuulub pärnu tuviõun kõrgeväärtuslike ja väga meeldiva maitsega lauaõunte hulka.

Puu on kaunis jõudsa kasvuga, moodustab korrapäratu, ripnevate okstega võra. Lehed keskmise suurusega, munajad, hallikasrohelise läikega. Lehe alumine külg helehallikasroheline. Võra kujundamisel nõuab keskmise tugevusega lõikamist. Puu on külmakindel, ei kannata vähi- ega teiste seenhaiguste all. Nõuab sügavamapõhjalisi muldasid ning head agrotehnikat. Hakkab kaunis vara kandma ja on väga viljakas.

Puukoolis annab keskmise või üle keskmise pikkusega sirge, koonilise, ennakvõrseterikka, halvasti kasvu lõpetava okulaadi, mis ennakvõrsete ümbruses sageli allub külmalai-kudele. Võra-alla lõigatuna annab palju, enamikus poolpüstja kasvusuunaga pikki oksi, milledest osa on mõnel juhul vähempüstja kasvuga. Jämendusoksi on palju ja vajavad mitu korda pintseerimist. Jämedamad neist nõuavad varasemat äralõikamist. Tüvi on üle keskmise jämedusega kuni jäme. Paremaiks tolmuandjaiks osutuvad antoonovka, sügisjoonik, seerinka.

2. Seerinka

Vili valmib oktoobris ja säilib heades hoiuruumides kuni veebruarini. Vili on keskmise suurusega, ümarik-koonilise kujuga. Koor sile, rasvane. Põhivärvus hallikasroheline, mis muutub hiljem rohekaskollaseks. Päikesepoolsest küljest on

põhivärvus kaetud telliskivipunaste laikudega, milles märgatavad tumedamad triibud. Vars on lühike, jäme, varreõõnsus sügav, lai, harva kaetud nõrga roostevärvusega. Viljaliha on valkjasroheline, sisaldab 11,23% suhkruid, 1,13% happeid. Viljaomadustelt kuulub lauaõunte hulka.

Puu on aeglase kasvuga. Võra suur, lai-ümarik. Lehed keskmise suurusega, piklik-munajad, tumerohelised, paksud, servad teravahambulised. Puu on külmakindel. Kasvab hästi keskmistel kuni rasketel muldadel. Hakkab kaunis hilja kandma ja kannab rikkalikult.

Puukoolis annab alla keskmise kuni keskmise pikkusega, eriti ladvaosas vähe kaarduva, tiheda pungadesisuga, rahuldavalt kasvu lõpetava, keskmise külmakindlusega okulaadi. Võra moodustamiseks annab vähe poolpüstja kasvusuunaga, keskmise pikkusega oksti. Jämendusoksi vähe. Tüvi jääb enamikel juhtudel peenepoolseks. Seerinka on tuntumate õunapuusortide hulgas kõige pehmema — kergestilõigatava puiduga. Paremaiks tolmuandjaiks on osutunud leedu pepin, valge klaarõun, borovinka, sügisjoonik, liivi sibulõun, pärnu tuviõun.

3. Kronsels

Vili valmib septembris ja säilib detsembri keskpaigani. Vili on suur, ümarik. Koor läikiv, valge põhivärvusega, mis päikese poolt kaetud kuld kollase kirmega. Viljaliha on kollakasvalge, magushapu maitsega, tuletades meelde meloni maitset, sisaldab 0,58% happeid, 10,56% suhkruid. Kuulub lauaõunte hulka.

Puu on kaunis jõudsa kasvuga. Võra ümariku kujuga. Lehed kaunis suured, munajad, tuhmrohelised, laia sügavahambulise servaga. Mullastiku suhtes ei ole nõudlik. Haigus-tele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult.

Puukoolis annab pika, sirge, jämeda, harva ennakvõrsuva, halvasti kasvu lõpetava, alla keskmise külmakindlusega okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab küllaldaselt pikki, poolpüstja seisuga ja kaunis ühtlasi oksti võra moodustamiseks. Tüvi jäme. Üldiselt on kronsels Eesti NSV-s vähe levinud.

4. Säfstaholm

Vili valmib septembris ja säilib oktoobri lõpuni. Vili on keskmise suurusega, korrapäratu koonuse kujuline. Koor

õhuke, läikiv, põhivärvus rohekasvalge, mis on päikese poolt kaetud tumedamate punaste joontega. Vars lühike ja asub kitsas varreõõnsuses. Varreõõnsus roostevärvuseta. Viljaliha on täiesti valge, väga mahlakas, eriliselt meeldiva magushapu maitsega, sisaldades 9,29% suhkruid, 0,67% happeid. Sageli muutuvad üksikud viljad klaasiseks. Kuulub väärtuslike lauaõunte hulka.

Puu on keskmise kasvutugevusega. Võra on püstjas-ümarik. Lehed keskmise suurusega piklik-ümarikud, hõreda hambulise servaga, tuhm-hallikasrohelist. Puu on külmakindel, mullastiku suhtes ei ole nõudlik, samuti ei ole vastuvõtlik haigustele ja kahjuritele. Hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult.

Puukoolis annab pika, peenepoolse, peaaegu sirge, hästi kasvu lõpetava, hõredapoolse pungadeseisuga, suhteliselt hea külmakindlusega okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks vähepoole, rohkem püstjama kasvu-suunaga pikki ja peeneid oksi. Jämendusoksi vähe. Tüvi on keskmise jämedusega.

Suvisordid

1. Krüügeri tuviõun

Vili valmib septembri algul ja säilib lühemat aega. Vili on keskmise suurusega, koonilise kujuga. Koor sile, valkjas-kollane, päikese poolt joonelise punaga. Vars on kaunis pikk, peenevõitu, puine. Viljaliha valge, peeneteraline, mahlakas, meeldiva magushapu maitsega, sisaldades 10,7% suhkruid, 0,8% happeid. Vilja omadustelt kuulub peenemaitseliste suvilauaõunte hulka.

Puu on kaunis jõudsa kasvuga. Võra võrdlemisi korrapärane ja nooremas eas püramidaalse kujuga. Lehed kaunis suured, piklik-ovaalsed, helerohelist. Puu on suhteliselt külmakindel ja haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Mullastiku suhtes pole eriti nõudlik. Hakkab vara kandma ja kannab korralikult.

Puukoolis annab lühikesepoolse, sirge, tiheda pungade asetusega, vähe kuni keskmiselt ennakvõrsuva, heleda koorrega ning vara kasvu lõpetava, üldiselt külmakindla, ainult mõnikord siiski külmalaikudele alluva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab keskmisel hulgal püstjapoolseid ja enamikus mitte pikaks kasvavaid oksi võra moodustamiseks. Tüvi jääb enamikul juhtudel peenepoolseks.

2. Suislepp

Vili valmib septembris ja säilib novembrini. Õun on keskmise suurusega, ümarik-kooniline, viie madala märgatava kandiga. Koor õhuke, veidi rasvane, põhivärvuselt kollakas-valge, mis on kaetud päikese poolt heleroosakas-punaste joontega ja laikudega. Vars puine ja keskmise pikkusega. Viljaliha peeneteraline, mahlakas, magus-veinhapu maitsega ja väga meeldiva aroomiga. Sageli on viljaliha roosakiuline, muidu tavaliselt täiesti valge, sisaldab 10,32% suhkruid, 0,7% happeid. Suislepp kuulub kõrgeväärtuslike suvi-laua-õunte hulka.

Puu on kaunis jõulise kasvuga. Võra ümarik, väga tugevate okstega. Lehed suured, laiad, sügavalt kahe- kuni kolmekordselt hammastatud servadega. Leheroots keskmise pikkusega. Puu on külmakindel, areneb parematel, sügavapõhjalistel soojadel muldadel. Rasketel külmadel muldadel kannatab viljapuu-seenvähi ja teiste seenhaiguste all. Hakkab kandma kaunis varakult, viljakus on keskmise.

Puukoolis annab keskmise pikkusega, sirge, mõnikord üksikute ennakvõrsetega, enamasti hästi kasvu lõpetava, keskmise külmakindlusega okulaadi. Võra-alla lõigatuna kasvatab vähepoole poolpüstjaid pikki oksi, milledest mõned moodustavad tüvega terava nurga. Niisugused oksad on suislepa juures, mille puit on väga habras ja kergesti rebenen, põhioksteks sobimatud. Paremaiks tolmuandjaiks osutuvad valge klaarõun, seerinka, antoonovka, liivi sibulõun. Suislepp on väga laialdaselt levinud sort.

3. Tallinna pirnõun

Vili valmib augustis ja säilib lühemat aega. Vili on keskmise suurusega, kooniline. Koor sile, rohekas- kuni valkjas-kollane. Sageli on suurem osa õunast kaetud karmiinpunaga, milles on tihti nähtavad üksikud tumepunased jooned. Vars lühike, otsast jämenev. Varreõõnsus on kaunis sügav. Viljaliha on rohekasvalge, sulav, magusa pirnimaitsega. Tihti muutub läbipaistvaks või üliküpsedes jahuseks. Sisaldab 0,78% happeid, 10,51% suhkruid. Kuulub maitsvate suvilauaõunte hulka.

Puu on kaunis tugeva kasvuga. Võra püramidaalne ja tihe. Lehed piklik-munajad, tumerohelised. Puu on külmakindel, areneb parematel sügavapõhjalistel soojematel mul-

dad. Märgadel külmadel muldadel kannatab viljapuu-seen-
vähi all. Hakkab kandma hilja ja kannab keskmiselt.

Puukoolis annab enamasti lühikese, sirge, jämeda, tiheda
pungade asetusega, tihti halvasti kasvu lõpetava ja alla
keskmise külmakindlusega okulaadi. Võra-alla lõigatuna
kasvavad pikad püstjad oksad, üldiselt aga kasvavad oksad
lühidapoolsed ja sageli väga ebaühtlase pikkusega. Tüvi on
jame. Paremad tolmuandjad on leedu pepin, borovinka,
tartu roosõun, valge klaarõun.

PERSPEKTIIVSÕRDID

Talisordid

1. Põltsamaa taliõun

Vili valmib oktoobri lõpul ja säilib veebruari lõpuni.
Vili on keskmise suurusega kuni suur, ümarik-kooniline, ilma
märgatavate kantideta. Koor sile, kaunis õhuke, põhivärvus
rohekaskollane, mis on päikese poolt kaetud õrna punaga.
Viljavars on kaunis lühike, peenike, puine, asub küllalt süga-
vas kitsavõitu varreõõnsuses. Viljaliha on kollakasvalge,
koredavõitu, mahlakas, väga meeldiva magushapu maitsega;
sisaldab 0,82% happeid, 9,87% suhkruid. Kuulub kõrge-
väärtuslike maitsvate lauaõunte hulka.

Puu on tugevakasvuline. Võra püstjas. Lehed keskmise
suurusega, munajad, tõmphambuliste servadega ja kaunis
pika leherootsuga. Külmakindel, haiguste ja kahjurite
suhtes vähe vastuvõtlik puu. Areneb paremini sügavama-
põhjalistel keskmistel muldadel. Sort on Eesti NSV rahva-
seleksioonist saadud ja praegu veel vähe levinud, kuid vää-
rib tõsist tähelepanu.

2. Kortland

Vili valmib novembris ja säilib aprillini. Vili on keskmise
suurusega kuni suur. Põhivärvus on valminud viljal kollane,
tihti kaetud kogu vilja ulatuses punaga, mida läbistavad
üksikud tumedamad punased jooned. Vars on keskmise
pikkusega, peenike, puine, asub laiemas ja sügavamas varre-
õõnsuses, kaetud roostetaolise värvusega. Viljaliha on
valge, kaunis peeneteraline, mahlakas, meeldiva magushapu
maitsega, sisaldades 0,61% happeid, 11,29% suhkruid.
Väärtuslik lauaõun.

Keskmise kasvatugevusega puu. Võra noortel puudel püstjas. Eesti NSV-s on selle sordi kohta tehtud veel vähe tähelepanekuid. Seniste üksikute andmete põhjal on ta kaunis külmakindel, kuid hakkab hilja kandma. Ka puukoolis on osutunud kaunis külmakindlaks.

Puukoolis annab sirge, üle keskmise pikkusega, keskmise pungade tihedusega, mitte ennakvõrsuva, üle keskmise külmakindlusega, kuid enamasti halvasti kasvu lõpetava okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab vähe, enamasti püstja kasvusuunaga pikki oksi võra moodustamiseks. Jämendusoksi vähe. Tüvi alla keskmise jämedusega.

3. Slavjanka

I. V. Mitsurini poolt aretatud sort.

Vili valmib septembri lõpul või oktoobri algul ja säilib märtsini-aprillini. Vili on keskmise suurusega, piklik-ümariku kujuga, ilma märgatavate kantideta. Koor sile, läikiv, kollakasroheline, mis täisvalminult muutub heledavõitu kollakaks. Tihti on vili päikese poolt küljest kaetud nõrga punaga. Vars jäme, lühike, asub madalas varreõnsuses. Viljaliha on valge, õrn, mahlakas, meeldiva, nõrgalt hapukas-magusa maitsega.

Puu on keskmise kasvatugevusega. Võra korrapärase laia püramidaalse kujuga. Lehed keskmise suurusega, ümarikud, mis on alumiselt küljelt kaetud tugevalt udukarvastikuga. Leheserv kahe- kuni kolmekordselt teravahambulise. Leheroots lühike. Puu on külmakindel, samuti haiguste ja kahjurite suhtes vähe vastuvõtlik. Hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult. Paremaiks tolmuandjais sortideks on antoonovka, belflöör-kitaika.

4. Filipa

Vili on keskmise suurusega, rohekaskollase koorega, ümarik või piklik, pisut kandiline ning kaetud päikese poolt kerge punaga. Viljaliha mahlakas, väga meeldiva magus-hapu maitsega. Viljaomadustelt kõrgeväärtuslik lauaõun. Vili valmib novembris ja säilib veebruarini.

Puu on nõrga kuni keskmise kasvatugevusega. Võra ümarik, nõrkade okstega. Mannermaal on osutunud külma-õrnaks, kuid saartel ja läänerannikul areneb paljudes kohtades väga hästi. Sellepärast võiks teda piiratud arvul kasvatada ainult ploomi- ja pirnikasvatuse tsoonis.

5. Raeda seemik nr. 1076 (46)

Vili valmib oktoobris ja säilib aprillini. Vili on keskmise suurusega, otsast teravnev, kooniline, vähemärgatavate kantidega. Koor on sile, läikiv, kaetud nõrga vahakorrage. Põhivärvus kollane, ilma kattevärvuseta. Vars on keskmise pikkusega, peenike, puine, asub sügavas, kitsas, roostevärvuselise kattega varreõõnsuses. Viljaliha on valge, meeldiva magushapu maitsega. Viljaomadustelt kuulub väärtuslike lauaõunte hulka.

Puu on keskmise kasvutugevusega. Võra — allarippuvate okstega, ümariku kujuga. Üheaastased võrsed punakaspruunid, väga tugevalt udemetega kaetud. Leht on munajas, paks, krobeline, kaunis teravahambulise servaga. Puu on võrdlemisi külmakindel, haigustele ja kahjuritele vähe vastuvõtlik. Hakkab kaunis varakult kandma ja kannab rikkalikult.

6. Kramer i seemik nr. 15

Vili valmib oktoobri keskpaiku ja säilib veebruari lõpuni. Vili on keskmise suurusega, piklik-kooniline, kandid selgesti märgatavad. Koor sile, läikiv. Põhivärvus õlgkollane, päikese poolt kaetud täpilise punaga. Vars on keskmise pikkusega ja asub kitsas, keskmise sügavusega varreõõnsuses. Viljaliha on tihe, peeneteraline, kollakasvalge, mahlakas, magushapu, väga meeldiva maitsega. Kõrgeväärtuslik lauaõun.

Puu on kaunis jõulise kasvuga. Võra ümarik, üheaastased võrsed pruunikad, kaetud udukarvadega. Leht munajas, terava otsaga, sile, kaunis paks ja sügavahambulise servaga. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele vastuvõtlik. Hakkab varakult kandma, seni on olnud hea viljakusega.

7. Kramer i seemik nr. 22

Vili valmib oktoobri keskpaiku ja säilib aprillini. Vili on keskmise suurusega, lühike, kooniline. Koor sile, läikiv, kaunis tugeva vahakorrage kaetud. Põhivärvus õlgkollane, päikese poolt kaetud hõredate punaste täppidega. Vars on keskmise pikkusega, otsast jämenev ja asub kaunis sügavas kitsas varreõõnsuses. Viljaliha on tihe, rohekasvalge, kaunis mahlakas, magushapu, meeldiva maitsega. Väärtuslik lauaõun.

P u u on jõudsa kasvuga. Võra püstjas-kerajas. Üheaastased võrsed helepruunikad, udukarvadega nõrgalt kaetud. Lehe kuju munajas, kaunis paks, serv tõmphambulise. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele ei ole vastuvõtlik. Väga viljakas.

8. K r a m e r i s e e m i k nr. 24

Vili valmib oktoobri keskpaigas ja säilib märtsi keskpaigani. Vili on suur ja oma kujult varieeruv. Koor sile, läikiv, vahakorruga kaetud. Põhivärvus õlgkollane, mis on $\frac{3}{4}$ vilja ulatuses kaetud punaga, mida läbistavad üksikud tumedamad jooned. Vars on lühike, jäme, asub kitsas ja madalas, nõrga roostevärvuselise korruga kaetud varreõõnsuses. Viljaliha on tihe, peeneteraline, valge, läbistavate punaste joontega, mahlakas, kaunis meeldiva magushapu maitsega. Viljaomadustelt kuulub väärtuslike tööstusõunte hulka, kuid sobib kasutada ka lauaoonana.

P u u on tugevakasvuline. Võra suur, lai, allapoole vajuvate okstega. Üheaastased võrsed on helepruunid, udukarvadega kaetud. Leht piklik-munajas, nürihambulise servaga, keskmise paksusega. Puu on külmakindel, haigustele ja kahjuritele vastupidav. Kannab väga rikkalikult.

Sügissordid

1. B e l f l ö ö r - k i t a i k a

I. V. Mitšurini poolt aretatud sort. Emasordiks oli võetud kollane belflöör ja isasordiks kitaika.

Vili valmib septembris ja säilib mõned kuud. Vili on suur, kuni 200 g raske, ümarik-ovaalne, nõrgaltmärgatavate kantidega. Koor sile, alusvärvuselt hele-kuldkollane, mis on päikese poolt kaetud õrna punaga, millest läbistuvad üksikud helepunased jooned. Vars lühike, jäme ja asub sügavas varreõõnsuses. Viljad kinnituvad puus tugevasti. Viljaliha on täiesti valge, peeneteraline, nõrgalt hapu ja meeldiva aroomiga. Viljaomadustelt kuulub lauaoonte hulka.

P u u on tugeva kasvuga. Võra lame-ümarik, tiheda lehestikuga. Lehed suured, munakujulised, teravahambuliste servadega. Leheroots lühike. Lehe alumine pool on kaetud tugevalt udukarvakestega. Puu on külmakindel ja

annab keskmise raskusega sügavapõhjalistel muldadel suuri saake. Hakkab kaunis vara kandma ja on viljakas.

Puukoolis on okulaatidel väga tugev kasv, andes mõnel aastal kuni 1,5 meetri pikkusi kasve. Okulaadid on sirged ja kaetud tugeva udukarvakorraga. Paremaiks tolmuandjaiks osutuvad sügisjoonik, borovinka, aniis ja Moskva pirnõun.

2. 600-grammiline antoonovka

I. V. Mitsurini poolt aretatud sort.

Vili valmib septembris ja säilib detsembrini. Vili on väga suur: üksikud viljad kaaluvad üle 600 g. Õun lape-rik-ovaalne, märgatavate kantidega. Koor õhuke, sile, väga nägusa valkja värvusega. Vars lühike, asub sügavas, roostevärvuselisel kaetud varreõõnsuses. Viljaliha on mahlakas, meeldiya magushapu maitsega. Väärtuslik lauaõun.

Puu on tugevakasvuline. Võra lame-ümarik ja tugevate okstega. Lehed suured, ümarikud, sügavalt teravahambulised, leheroots lühike. Puu on külmakindel, lehed ega vili ei kannata kärntõve all. Kannab rikkalikult. Paremaiks tolmuandjaiks sortideks on belfloor-kitaika, borovinka ja Moskva pirnõun.

3. Raeda seemik nr. 1048 (30)

Vili valmib septembris ja säilib jaanuarini. Vili on keskmise suurusega kuni suur, sümmeetriline, üksikute madalate kantidega. Koor sile, põhivärvus kollane, kattevärvus laiguline ja triibuline, puna vilja päikesepoolsel küljel. Viljavars lühike, kaunis jäme, punakaspruun, asub keskmise sügavuse ja laiusega roostevärvuselisel kaetud varreõõnsuses. Viljaliha on rohekasvalge, mahlakas, meeldiya magushapu maitsega. Väärib tähelepanu nii laua- kui tööstusõunana.

Puu on tugeva kasvuga, ülespoole suunatud okstega. Üheaastased võrsed on pruunid ja nõrgalt udukarvadega kaetud. Leht ümarik-munajas, tõmphambulise leheservaga, paks, tumeroheline. Puu ei ole haigustele ja kahjuritele vastuvõtlik ja on täiesti külmakindel. Kannab korrapäraselt ja väga rikkalikult.

4. Raeda seemik nr. 1018 (27)

Vili valmib septembri keskel ja säilib novembrini. Vili on keskmise suurusega kuni suur, sümmeetriline, külgedel märgatavate lamedate kantidega. Koor on sile, kaunis ohuke, põhivärvus rohekaskollane ja kattevärvuseks päikesepoolsel küljel jooneline puna. Vars keskmise pikkuse ja jämedusega, heledama pruunika värvusega, asub keskmise sügavusega kitsavõitu roostevärvuselise kattega varreõõnsuses. Viljaliha on rohekasvalge, väga mahlakas, meeldiva magushapu maitsega. Esmajärguline tööstusõun, kuid ka lauaõunana väärib tänelepanu.

Puu on keskmise kasvutugevusega. Võra laiuv, kuid siiski ümariku kujuga. Üheaastased võrsed on pruunid, kaetud hallide udukarvadega. Leht piklik-ovaalne, nūrihambulise servaga. Puu on täiesti külmakindel, haigustele ja kahjuritele pole vastuvõtlik. Haruldaselt viljakas.

5. Raeda seemik nr. 1003 (24)

Vili valmib septembris ja säilib novembrini. Õun on keskmise suurusega, vähemärgatavate lamedate kantidega. Koor sile, vahakorruga kaetud. Põhivärvus kollakasroheline, kaetud üksikute punaste joontega vilja päikesepoolsel küljel. Vars pikk, puine, punakas, asub madalas varreõõnsuses. Viljaliha on rohekaskollane, mahlakas, magushapu, nõrgalt mõrkja järelmaitsega. Esmajärguline tööstusõun.

Puu on keskmise kasvutugevusega. Võra laiuv, keskmise tihedusega. Puu üheaastased võrsed punakaspruunid. Leht on piklik-ovaalne, keskmise paksusega, kaunis teravahambulise servaga. Külmakindel puu, haigustele ja kahjuritele täiesti vastupidav. Kannab korrapäraselt ja väga rikkalikult.

PIRNIPUUD

PÕHISORTIMENT

Klapi lemmik

Vili valmib septembris ja säilib kaks-kolm nädalat. Vili on suur, korraliku pirni kujuga. Koor kaunis sile, valminud viljal põhivärvus kollane, kaetud päikese poolt laigulise ja

joonelise telliskivipunaga. Vars on jäme, puine, asub õige madalas varreõõnsuses. Viljaliha on kollakasvalge, mahlakas, sulav, väga meeldiva magusa vürtsilise maitsega. Kõrgeväärtuslik lauapirn.

Puu on tugeva kasvuga, moodustab nägusa püramidaalse võra. Üheaastased võrsed on pikad, jämedad, tume-punakašvioletsed. Lehed on keskmise suurusega, ovaalsed, läikivad, madalahambulise servaga. Puu on rahuldava külma-kindlusega; noores eas külmaõrn. Mullastiku suhtes ei ole eriti nõudlik. Hakkab kaunis varakult kandma ja kannab rikkalikult. Sort on isesteriilne; paremateks tolmuandjateks sortideks on osutunud seemnetu ja liivi roheline võipirn.

2. Trevuu varajane

Vili valmib augusti keskel ja säilib paar nädalat. Vili on suur, põhivärvuselt helekollane, päikese poolt kaetud nõrga triibulise punaga. Viljaliha on valge, sulav, mahlakas, magusa maitse ja meeldiva vürtsiga. Viljaomadustelt kõrgeväärtuslik lauapirn, transportimisele hästi vastupidav.

Puu on tugevakasvuline. Võra lai, püramidaalne. Mullastiku suhtes ei ole nõudlik. Hakkab vara kandma ja kannab korrapäraselt ja rikkalikult. Eesti NSV-s veel väga vähe levinud sort.

3. Tervishoiunõunik

Vili valmib augusti lõpul ja säilib 2—3 nädalat. Vili on keskmise suurusega kuni suur, millest üks pikipool rohkem välja arenenud. Koor on sile, läikiv, põhivärvus rohekaskollane, päikese poolt kaetud laialivalguva triibulise punaga. Vars on pikk, peenike, veidi viltune, nagu keskmise sügavusega voldilisse varreõõnsusse sisse torgatud. Viljaliha on kollakasvalge, mahlakas, kaunis sulav, magus, meeldiva vürtsilise maitsega. Viljaomadustelt väärtuslik lauapirn.

Puu on tugeva kasvuga. Võra püramidaalse kujuga. Lehed kaunis suured, munajad, tume-läikivrohelised, tiheda hambulise servaga. Puu on kaunis külmakindel. Mullastiku suhtes ei ole eriti nõudlik. Hakkab kandma hiljem kui teised sordid ja kannab rikkalikult.

Puukoolis annab pika, sirge, hõreda pungade asetusega, alla keskmise külmakindlusega, vähe või mitte ennakvõr-

suva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks küllaldaselt suhteliselt pikki poolpüstjaid oksi. Tüvi on jäme. Paremateks tolmuandjateks osutuvad liivi roheline võipirn ja lutsu võipirn.

4. Lutsu võipirn

Vili on keskmise suurusega, ümmargune, heleroheline, päikese poolt kaetud kollaka jumega. Valminult muutub kogu vili kollaseks. Viljavars lühike ja jäme. Vili tuulekindel. Viljaliha valge, pehme, mahlakas ja magus. Vili valmib septembris ja säilib 2—3 nädalat. Viljaomadustelt väärtuslik lauapirn.

Puu on tugevakasvuline, kaunis püramidaalse võraga. Hakkab varakult kandma, kannab rikkalikult ja korrapäraselt. Mullastiku suhtes pole eriti nõudlik, eelistab keskmise raskusega muldasid. Meie oludes on osutunud külmakindlaks. Parimaks tolmuandjaks on sort tervishoiunõunik.

TAIENDAV SORTIMENT

1. Mitšuurini talipirn

Aretatud I. V. Mitšurini poolt 1903. a.

Vili on korjamisküps septembri lõpul või oktoobri algul ja muutub täisküpses detsembri algul; säilib kuni kevadeni. Vili suur, lai, 200 kuni 250 grammi raske. Koor on kollase põhivärvusega. Viljaliha on mahlakas, magus, aromaadne. Viljaomadustelt kõrgeväärtuslik lauapirn.

Puu on tugevakasvuline. Võra ümarik. Puu külmakindel, viljad ja lehed ei kannata kärntõve all. Kui kõrgeväärtuslikku talisorti on soovitatav istutada parematele sügavama-põhjalistele muldadele ja tuulte eest kaitstud kohtadele. Sort on väga viljakas, vili kinnitub tugevasti puus ning ei varise kergesti.

Puukoolis annab üle keskmise pikkusega, lookleva, tihedapoolse pungade asetusega ja kuni hea külmakindlusega, vähe ennakvõrsuva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks küllaldaselt suhteliselt pikki, erineva kasvu-suunaga, looklevaid oksi. Tüvi on keskmise pikkusega. Paremaiks tolmuandjaiks sortideks on seemnetu ja tonkovetka.

2. Seemnetu

Vili valmib augusti lõpul või septembri algul ja säilib lühemat aega. Vili on keskmise suurusega, bergamotikujuline, kühmuliste külgedega. Koor on valminud viljal rohekaskollane, mis tihti päikese poolt kaetud nõrga punaga. Vars on pikk ja rõngataoliste kurdudega ümbritsetud, asub madalas lamedamas varreõõnsuses. Viljaliha on kollakasvalge, mahlakas, poolsulav ja magus, erilise vürtsilise maitsega. Viljaomadustelt lauapirn.

Puu on keskmise kasvutugevusega. Võra lai, püramidaalne. Lehed keskmise suurusega, piklik-ovaalsed, tumeläikivrohelist, ülessurutud tugevasti laineliste hõlmadega. Puu on suhteliselt hea külmakindlusega. Areneb hästi parasniisketel savimuldadel. Hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult.

Puukoolis annab pika, sirge, hõreda pungade asetusega, alla keskmise külmakindlusega, vähe või mitte ennakvõrsuva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks küllaldaselt suhteliselt pikki poolpüstjaid oksid. Tüvi on jäme. Paremaiks tolmuandjaks on purnisordid tervishoiunõunik, tonkovetka.

3. Liigeli võipirn

Vili valmib novembris ja säilib lühikest aega. Vili on keskmise suurusega, munakujuline. Koor sile, heleroheline, valminult kollakasroheline, pruunide roostetäppidega kaetud; tihti on märgata viljal ka nõrka roostevärvuselist katet. Vars on pikk, rohekaspruun, asub vaevalt märgatavas varreõõnsuses. Viljaliha on kollakasvalge, magus, mahlakas, sulav. Kõrgevärtuslik lauapirn.

Puu on tugevakasvuline, nägusa püramidaalse võraga. Puu on saartel ja mereäärsetes rajoonides rahuldava külmakindlusega. Mullastiku suhtes ei ole eriti nõudlik, kuid rasketel märgadel muldadel jääb vili väikeseks, maitsetuks ja kannatab seenhaiguste all. Hakkab kaunis hilja kandma, kuid kannab rikkalikult.

4. Doktor žüll güjoo (Dr. Jules Guyot)

Vili valmib septembris ja säilib 2—3 nädalat. Vili on keskmise suurusega. Koor on õhuke, sile, valminud viljal

rohekaskollane, mis päikese poolt muutub kuld kollaseks. Vars kaunis jäme, pikk, kõverdatud, sageli viltune, asub vaevalt märgatavas varreõõnsuses. Viljaliha on rohekasvalge, mahlakas, sulav, väga meeldiva vürtsilise maitsega. Kõrgeväärtuslik lauapirn.

Puu on keskmise kasvatugevusega, püramidaalse võraga. Üheaastased võrsed pruunikad. Puu on noores eas kaunis külmaõrn, kuid vanemas eas muutub külmakindlamaks. Areneb paremini keskmise raskusega soojapõhjalistel muldadel. Hakkab väga vara kandma ja kannab rikkalikult.

5. Espereni pirn

Vili valmib septembri lõpul ja säilib kolm nädalat. Vili on väheldane kuni keskmise suurusega, kaunis muutliku kujuga — ümarikust kuni munakujuliseni. Koor on sile, põhivärvuselt kollakasroheline, peaaegu ilma kattevärvuseta, märgatavate roostevärvuse laikudega. Vars on lühike, jäme, asub õige madalas varreõõnsuses. Viljaliha on valkjasroheline, sulav, mahlakas, magus, väga meeldiva vürtsiga. Kõrgeväärtuslik lauapirn.

Puu on kaunis tugevakasvuline. Võra püramidaalne. Lehed piklik-ovaalsed, peenehambulise servaga. Noores eas on külma suhtes tundlik. Mullastiku suhtes ei ole eriti nõudlik, kuid areneb paremini keskmise raskusega soojematel muldadel. Kandma hakkab tugevamakasvulistel alustel 7—8 aasta vanuselt ja kannab rikkalikult.

6. Kägi bergamott

Kägi bergamott on aretatud J. Kägi poolt Lihula rajoonis, Metskülas.

Vili valmib septembri esimesel poolel ja säilib lühemat aega. Vili on keskmise suurusega, bergamotikujuline. Vilja põhivärvus rohekaskollane, millel päikesepoolsel küljel on õrnad punased jooned. Koorel on väga tihe roheline täpistik. Vars keskmise pikkusega, sirge, helepruunikas. Viljaliha on kaunis tihe, väga mahlakas, sulav, magus — väga meeldiva maitsega.

Puu on tugevakasvuline, võrdlemisi püramidaalse võraga; vanematel puudel okste otsad kergelt allapoole rippu-

vad. Lehed väikesed, munajad, ovaalsed, läikivad. Puu palju juurevõsunditega ja on täiesti külmakindel. Haigustele ja kahjuritele pole vastuvõtlik. Mullastiku suhtes ei ole nõudlik. Kannab väga rikkalikult.

PERSPEKTIIVSORTIMENT

1. Liivi roheline võipirn

Vili valmib septembris ja säilib lühikest aega. Vili on keskmise suurusega, ülaltotsast jämedam ja üksikute külmudega vilja külgedel. Koor on kollakasroheline, milles märgatavad väikesed tumedamad täpikesed. Vars on pikk, puine. Viljaliha rohekaskollane, magus, sulav. Kuulub lauapiiride hulka.

Puu on keskmise kasvutugevusega; võra püramidaalse kujuga. Mullastiku suhtes ei ole eriti nõudlik. Hakkab vara kändma ja on väga viljakas.

2. Marianne

Vili on keskmise suurusega, põhivärvuselt helekollane, kaetud peaaegu kogu vilja ulatuses roostevärvuselise kattega. Viljaliha on kollakasvalge, väga mahlakas, vürtsiline, magusa veinimaitsega. Kõrgeväärtuslik lauapiirn, valmib septembris ja säilib lühemat aega.

Puu on keskmise kasvutugevusega, püramidaalse võraga, millel vanemas eas oksad vajuvad veidi allapoole. Hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult.

3. Tongre

Vili valmib oktoobris ja säilib novembrini. Vili on suur, põhivärvuselt kuldkollane, päikese poolt küljest kaetud punaga; tihti esineb viljal ka roostevärvuselisi laiike. Viljaliha on kollakasvalge, sulav, väga mahlakas, magus, meeldiva vürtsilise happega. Kuulub kõrgeväärtuslike lauapiiride hulka.

Puu on keskmise kasvutugevusega. Võra suur, oksad laiuvad ja veidi allapoole rippuvad. Külmakindluse kohta Eesti NSV oludes ei ole veel ulatuslikumaid tähelepanekuid. Areneb hästi soojematel sügavamapõhjalistel,

toiteainerikastel muldadel ja tuulte eest kaitstud kohtadel. Õitseb kaunis hilja ja õied ei ole külma suhtes eriti tundlikud. Hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult.

4. Aleksander luukas

Vili valmib oktoobri lõpul või novembri algul ja säilib detsembri keskpaigani. Vili on suur, tömp-koonusekujuline, põhivärvuselt kollane, kaetud roostevärvuseliste täppidega. Viljaliha kollakasvalge, väga mahlakas, peaaegu sulav, magusa veinimaitsega ja meeldiva nõrga vürtsiga. Kõrgeväärtuslik lauapirn.

Puu on tugevakasvuline. Võra püramidaalne. Külma-kindluse kohta Eesti NSV-s puuduvad ulatuslikumad andmed, kuid üksikutel kasvatajatel varjatud kohtades ei ole külma all kannatanud. Mullastiku suhtes ei ole eriti nõudlik, kuid paremini areneb savikatel liivamuldadel. Puu hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult.

5. Krameriseemik nr. 21

Vili on väga suur, piklik, pikuti-läbimõõt 13 sm, risti-läbimõõt 6 sm, keskmine kaal 300 grammi. Põhivärvuselt rohekaskollane, koore all tihe roheline täpistik, pinnalt külmuline ja konarlik. Viljaliha on valkjaskollane, keskmise tihedusega, mahlakas, meeldiva, kergelt vürtsilise maitsega ning poolsulav. Vili valmib septembri lõpul ja säilib oktoobrini. Keskpärase maitsega suur lauapirn.

Kitsa püramidaalse võraga. Üheaastased võrsed on pruunikad ja väga tugevakasvulised. Keskmise viljakusega.

6. Kurvitsa seemik nr. 5

Vili on keskmise suurusega, helekollane. Viljaliha on tihe, kaunis magus, kuid siiski tunduva happesusega. Väärtuslik tööstuspirn. Vili valmib septembri keskpaiku ja säilib 2—3 nädalat.

Puu on tugeva kasvuga, kõrge püramidaalse võraga; külma- ja haigustekindel. Kannab regulaarselt ja väga rikkalikult.

7. Järve seemik

Vili on keskmise suurusega, kaunis magus ja meeldiva maitsega, valmib septembris ja säilib 2—3 nädalat; lauapirni omadustega.

Puu on väga jõulise kasvuga. Kaunis püramidaalse võraga. Külmakindel ja kannab rikkalikult.

8. Metsa nauding

Vili on suur, muutliku kujuga, valmib oktoobris ja säilib novembrini; põhivärvuselt rohekaskollane, päikese poolt küljest kaetud tõmmuka karmiinpunaga. Vars lühike, jäme, asub madalas varreõõnsuses. Viljaliha kollakasvalge, mahlas, magus, sulav, meeldiva vürtsilise maitsega. Viljaomadustelt kuulub lauapirnide hulka.

Puu on tugeva kasvuga. Võra kõrge, püramidaalne. Üheaastased kasvuõliivkollased. Lehed piklik-ovaalsed, paksud, nahkjad, peenehambulise servaga, heleroheka värvusega. Puu on kaunis külmakindel, vajab keskmise raskusega lubjarikkaid muldasid ja tuulevarjulist kohta, sest vili variseb kergesti puult. Hakkab kaunis varakult kandma ja kannab rikkalikult.

Puukoolis annab üle keskmise pikkuse ja pungade asetusega sirge, alla keskmise külmakindlusega, sageli keskmiselt ennakvõrsuva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks palju suhteliselt ühtlasi ja üldiselt keskmise pikkusega, kaarjalt poolpüstja seisuga oksi. Tüvi alla keskmise kuni keskmise jämedusega.

PLOOMIPUUD

PÕHISORTIMENT

1. Emma leperman

Meil laialdaselt levinud keskmise valmimisajaga ploom.

Vili on ümarik, keskmise suurusega kuni suur, kaalub 25—30 g; põhivärvuselt kollane, sageli üleni kaetud punase kattevärvusega. Koorealused täpid roosakas- kuni tume-punased. Vahakirme õrn, lillakasvalge. Koor õhuke, tugev, ei eraldu kergesti viljalihast. Viljaliha on ühtlaselt kollane,

tihe, hapukasmagus, mahlakas, nõrga meeldiva aroomiga ja väga hea maitsega. Luu keskmise suurusega, umbes 4,3% viljakaalust, kergesti mureneva pinnaga. Vili valmib augustis.

Puu on keskmise kasvuga, tiheda ovaalse võraga. Lehed keskmise suurusega, lai-ovaalsed, peaaegu ümmargused, rohelised, nõrga läikega, kaarja pinnaga, natuke krobelised, täkitud servaga. Puu on meie oludes kaunis külmakindel, hakkab vara kandma ja kannab hästi. Risttolmleja sort; paremad tolmuandjad sordid on vangenheimi säilisploom, varajane sinine, edinburg. Viljastub rahuldavalt ka isetolmlemisel.

Puukoolis annab pika, sirge või vähe kaarduva, rahuldavalt kuni hästi ennakvõrsuva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks rahuldaval hulgal keskmise pikkusega ja enamasti umbes 45° nurga all kasvavaid okse. Kasvab hästi kokku kreegi, mürobolaani ja bessei (ameerika liivakirsi) alusega, halvasti aga laukapuuga.

2. Viktooria

Meil tuntud ja võrdlemisi levinud sort. Kasvatatakse peamiselt lauaploomina, kuid on ka hea töötlemiseks.

Vili on ovaalne või munajas, suur kuni väga suur, 55—60 mm kõrge. Koor õhuke, läikiv, eraldub kergesti viljalihost. Põhivärvuselt punakaskollane, päikesepoolne külg ilus valkjaslilla, kohati ka tume-sinikaspunane; kattevärvus valkjate kooretäppidega, ümbritsetud punaste rõngastega. Kaunis tugev sinakas vahakirme annab viljale ilusa välimuse. Viljaliha on kollakas, väga mahlakas ja vürtsiline, kiuline, magus. Luu lahtine (eraldub kergesti sisust), lai-ovaalne, sügavate lohkudega. Vili valmib septembris, ei varise, transpordikindel, kuid haigestub kergesti moniliasse.

Puu on keskmise kasvuga, kõrge laia võraga. Lehed äraspidimunajad, paksud, karmid, allapoole käänatud ääretega. Isetolmleja, kuid paremini kannab siiski risttolmlemisel. Head tolmuandjad sordid on althanni renklood ja roheline renklood. Puu on kaunis külmakindel, mullastiku ja asukoha suhtes vähenõudlik. Hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult, kuid selle tagajärjel nõrgeneb kasv.

Puukoolis annab väga pika, tugevasti kaardunud, ennakvõrseterikka okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks algul suhteliselt palju kasvu suunaga, hiljem

vähem või rohkem allapoole koolduvaid väga pikki oksi. Kasvab hästi kokku kreegi, mürobolaani ja bessei alusega, halvasti laukapuuga.

3. Varajane sinine (tsaar)

Meil võrdlemisi laialdaselt levinud varajane laua- ja töötlemissort.

Vili on keskmise suurusega, ümarikovaalne, madala vaoga, kaalub 20 g. Koor õhuke, tumesinise punaka tooniga, sinaka vahakirmega. Viljaliha on kollakas, klaasine, tihe, aga mahlakas ja hea meeldiva hapuka maitsega. Luu kaunis suur, 5,5% vilja kaalust, ovaalne või munajas, eraldub kergesti lihast. Kummalgi küljel selgestimärgatav hari (kant).

Puu on tugeva kasvuga, kõrge püstja püramidaalse või pöördud püramidaalse võraga. Lehed keskmise suurusega, ovaalsed, valkjasrohelist, läikivad. Hakkab kandma 3—4-aastaselt, kannab rohkesti ja korralikult. Vili valmib augustis, on transpordikindel. Puu on kaunis külmakindel, saab kannatada ainult pakastel talvedel. Risttolmleja sort, paremad tolmuandjad on emma leperman.

Puukoolis annab keskmise pikkusega, sirge, rahuldavalt kuni hästi ennakvõrsuva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks rahuldaval hulgal keskmise pikkusega, poolpüstjaid oksi. Sageli kujuneb üks võra pool tugevamini välja ja on püstjas. Kasvab kokku kreegi, mürobolaani ja laukapuu alusega, ei kasva kokku besseiga.

4. Edinburgi ploom

Väärrib tähelepanu viljakuse poolest. Laua- ja töötlemissort.

Vili on keskmise suurusega või suur, laperik-ümarik, tõmpide otstega. Vagu madal, lai, otstes sügavam; koor lillakasroosa või lillakaskollane, kaetud peaaegu üleni punakaslilla kuni tumelilla kattevärvusega ja lillakassinise vahakirmega. Viljaliha on punakaskollane, tihe, mahlakas, hapukas-magus, väga hea maitsega. Luu võrdlemisi suur, paks, ei eraldu viljalihast, kaalub 3,7% vilja kaalust.

Puu on tugeva kasvuga, hõredalt asuvate püstjate okstega. Lehed kaunis suured, ümarik-ovaalsed, krobelse pinnaga, kaarjad. Kannab vara, rikkalikult ja korrapäraselt.

Vili valmib augustikuu teisel poolel. Puu on suhteliselt külmakindel, õied öökülmadele vähetundlikud, kuid karmidel talvedel külmuvad õiepungad. Paremad tolmuandjad sordid on vilhelmiine speet, varajane sinine, emma leperman.

Puukoolis kasvab kokku kreegi, mürobolaani ja bessei alusega, ei kasva kokku laukapuuga. Annab pika, vähe kuni keskmiselt kaardunud, madalamal hästi ja korrapäraselt asetatud pikki ennakvõrseid andva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks küllaldaselt pikki, kaarjalt poolpüstjaid oksi.

5. Liivi kollane munaploom

Laialdaselt levinud omajuurne sort. Paljuneb juurevõsunditega. Tihti kannatab kott-tõve all.

Vili on ovaalne või munajas, keskmise suurusega ja suur, keskmine kaal 15 g, suuremad 25 g; viljavarre juures kühmuga (kaelaga), vaota. Koor on tihe, kollane või rohekaskollane, kaetud tugeva valge kirmega. Sisu valkjaskollane, vahel rohekas, väga mahlakas, õrn, suhkrurikas, meeldiv magushapu. Luu keskmise suurusega, 4,2% vilja kaalust, eraldub kergesti viljalihist.

Puu on keskmise suurusega, tugeva kasvuga, püramidaalse võraga. Risttolmleja (selle sordi õietolm on halvasti arenenud), paremad tolmuandjad on hiljaõitsevad sordid: viktoria ja althanni renklood, sest liivi kollane munaploom õitseb hilja. Puu hakkab vara kandma ja hea tolmlamise puhul kannab rikkalikult. Vili valmib septembri algul või keskel.

Puukoolis annab sirge, keskmise pikkusega, keskmisel kõrgusel hea ja korrapärase, hea kasvu korral peale 3—4 vahepunga teistkordselt, s. o. rinnete viisi, ennakvõrsuva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab võra moodustamiseks tavaliselt palju kaarjalt poolpüstjaid pikki oksi. Kasvab kokku kreegi, mürobolaani, bessei ja laukapuu alustega.

TAIENDAV SORTIMENT

1. K r e e k

Esineb meil metsistunult, omab palju teisendeid ja vajab selekteerimist; paljuneb juurevõsunditega.

Vili on munajas kuni ümarik, väheldane, sobib töötlemiseks. Koor must, kaetud tugeva sinaka kirmega, nii et vili paistab sinisena. Sisu on rohekas, pehme, kergelt mõrkjas, magushapu, rohkem hapukas, mahlakas. Luu on kaunis suur, ei eraldu viljalihest. Vili valmib septembris.

Puu on keskmise kasvuga, tavaliselt moodustab põõsa. Lehed väikesed, tumerohelised, äraspidimunajad, õhukesed, aga tugevad. Puu hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult.

2. Vilhelmiine speet

Sort väärib tähelepanu viljakuse poolest. Suhteliselt külmakindel.

Vili on keskmise suurusega, ümarik-ovaalne, tipu suunas natukene kooniline, kaalub 20 g. Vagu kitsas, sügavam kui varasel sinisel. Koor mustjassinine, kaetud tugeva hallikassinise vahakirmega. Viljaliha koore all lillakas, keskel tumekollane, tihe, hapukasmagus, aroomiga. Luu on keskmise suurusega, piklik-munajas, konarliku pinnaga, ei eraldu viljalihest, kaalub 5% vilja kaalust.

Puu on püstja, püramidaalse, kaunis tiheda võraga. Lehed keskmise suurusega, rohelised, tuhmid, servad natuke ülespoole pöördunud. Leheroots peenike, punane. Puu hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult. Vili valmib augustis; veokindel. Risttolmleja, tolmuandjad sordid emma leperman, varajane sinine.

Puukoolis annab väga pika, sirge, ainult ladva osas nõrgalt kaarduva ennakvõrsuva okulaadi. Võra-alla lõigatuna annab enamasti ainult ühel küljel mõned pikad püstise kasvusuunaga oksad, kuna teisel küljel jäävad need välja arenemata lühioksteks. Sageli kujuneb üks võra pool tugevmini välja ja on vähe püstjam. Parim moodus rahuldava võra moodustamiseks on esimesel kasvuaastal okulaadi ladva kärpimine. Sirge tüve saamine on võimalik ainult madalatüveliste puude juures. Kasvab hästi kokku kreegi ja mürobolaaniga, halvasti bessei ja laukapuuga.

3. Althanni renklood

Üks paremaid renkloodisortidest, saadud rohelise renkloodi seemnest. Väga hea laua- ja töötlemissort.

Vili on suur, kuni 45—50 g, ümarik. Koor rohelise põhi-

värvusega, pruunikaspunase, valminult punase või isegi karminpunase kattedvärvusega, väikeste kooretäppidega ja sinaka vahakirmega. Viljaliha on kuld kollane, mahlakas, väga magus, väga hea maitsega, tihe. Valmib septembri algul. Luu poolahtine.

Puu on keskmise kasvuga, lame-ümariku võraga, väga saagirikas. Kandma hakkab vara — 5—6-aastaselt, kannab iga aasta. Risttolmleja, paremad tolmuandjad on vangenheimi säilisploom ja roheline renklood. Kaunis külmakindel — üks vähestest sortidest, mis pärast 1949/50. a. talve kandsid.

PERSPEKTIIVSORTIMENT

1. Tartu punane ploom

(Kurvitsa ploomiseemik nr. 1.)

Saadud A. Kurvitsa poolt 1937. a. viktooria seemne külvist. Hea lauaploom, samuti hea ka töötlemiseks.

Vili on suur — kuni 50 g, ovaalne, roheline põhivärvusega ja tumeroosa kattedvärvusega. Viljaliha kollaka värvusega, mahlakas, kerge happesusega. Luu väike, poolahtine.

Puu on tugeva kasvuga, laiuva hõreda võraga, külma- ja haigustekindel. Lehed suured, munajad, ülespoole tõusvate servadega.

Isetolmleja. Vili kasvab suurtes kobarates, valmib augusti keskel, püsib kaua puus, säilib hästi. Transpordikindel.

2. Tartu kollane ploom

(Kurvitsa ploomiseemik nr. 2.)

Saadud 1937. a. A. Kurvitsa poolt liivi kollase munaploomi ja oullinski renkloodi ristlusest. Hea lauavili, sobib samuti töötlemiseks.

Vili on suur — kaalub keskmiselt 35 g, munajas-ovaalne. Koor kuld kollane, kaetud kerge heleda kirmega. Viljaliha on kuld kollane, keskmise tihedusega, väga magus, kerge hapuka maitsega. Luu väike, poolahtine.

Puu on väga tugeva kasvuga, võra püramidaalne, paras tihe; külma- ja haigustekindel. Lehed suured, teravalt ovaal-

sed, läikiv-tumerohelised, peaaegu tasase pinnaga, ääred kergelt ülespoole pöördunud. Vili valmib augusti esimesel poolel, püsib võrdlemisi hästi puus.

3. Reform-renklood

Saadud I. V. Mitsurini poolt kreegi ja rohelise renkloodi ristlusest. Kõrgeväärtuslik laua- ja tööstusploom.

Vili on keskmise suurusega, ümarik, rohekaskollane. Sisu kollakasroheline, tihe, mahlakas, magus, väga hea maitsega. Valmib augusti lõpus või septembri algul. Luu lahtine.

Puu on tugeva kasvuga, laiuva võraga, oksastus hõredapoolne. Paremini kasvab varjatud kasvukohas, hästi-väetatud, sooja põhjaga mullas. Paremini on kujundada põõsasuuna. Lahtistes kohtades külmuvad külmadel talvedel üheaastased võrsed. Kandma hakkab 5—6-ndal aastal pärast istutamist. Saak on keskmine. Risttolmleja. Paremini tolmuandja on varajane punane. Puukoolis kasvab kokku ka bessei alusega.

4. Kolhoosi renklood

Saadud I. V. Mitsurini poolt rohelise renkloodi ja kreegi ristlusel. Saagirikas sort, sobib värskelt kasutamiseks ja töötlemiseks.

Vili on keskmise suurusega ja väiksem, ümarik, rohekaskollane, kaetud valkja vahakirmega. Viljaliha on kollakasroheline, magus, meeldiva maitsega, mahlakas. Luu eraldub viljalihast halvasti.

Valmib augusti keskpaigas ja variseb kergesti.

Puu on keskmise kasvuga, laiuva lame-ümariku võraga. Kandma hakkab 4—5-ndal aastal pärast istutamist. Puu on külmakindel, saagirikas. Osaliselt isetolmleja, kuid kannab paremini risttolmlemisel. Parim tolmuandja on reform-renklood.

Puukoolis kasvab tugevasti kokku ka bessei alusega.

5. Mitsuurini persikovaja

Saadud I. V. Mitsurini poolt samaara valge ploomi ja vašingtoni ristlusest 1912. a.

Vili on suur, keskmise kaaluga 35 g, ümarik või üma-

rik-ovaalne. Koor kollakas, rohelise tooniga ja kahvatu punakaspruuni kattevärvusega. Viljaliha on valkjas, rohekaskollane, õrn, mahlakas, väga meeldiva maitsega. Luu keskmise suurusega, eraldub kaunis kergesti viljalihast, on viljavarre küljes hästi kinni. Vili valmib augusti lõpul — septembri algul.

Puu on kaunis madala kasvuga, nõuab varjatud kasvu-kohta ja sooja põhjaga muldasid.

6. Oullensi renklood

Paremaid laua- ja tööstussorte.

Vili on suur kuni väga suur, kaetud nõrga vahakirmega. Koor õhuke, lahtine. Sisu rohekaskollane, mahlakas, tihe, magus, hea maitsega. Luu keskmise suurusega, kergesti eraldub viljalihast või poollahtine, 4,5% vilja kaalust. Vili ei varise.

Puu on suur, tugeva kasvuga, laiuva võraga, viljakas, külmale ja haigustele vastupidav. Lehed ovaalsed või äraspidimunajad, tumerohelised, suured. Isetolmleja.

7. Hiigelploom (giant prune)

Vili on suur (54×42 mm, kaal 58 g), äraspidimunajas, kaetud vahakirmega, ilusa välimusega. Koor on keskmise paksuse ja tihedusega, valkjas kuni tume-purpurpunane. Viljaliha on valkjas-rohekaskollane, mahlakas, vahel kiuline, tihe, kaunis magus ja maitsev. Luu kinnine või poollahtine.

Puu on keskmise kasvuga, tiheda ümmarguse võraga, kaunis vastupidav ja viljakas. Isetolmleja. Valmimise aeg augusti lõpp või septembri algus.

8. Hiiu sinine

Kasvab meil peamiselt saartel ja läänerannikul. Tööstus-sort.

Vili keskmise suurusega, kujult peaaegu ümmargune. Koor keskmise paksusega, habras, mustjas-lillakassinine, kaetud vähemärgatava vahakirmega. Viljaliha on kollaka värvusega, mahlakas, sulav, hapukasmagusa maitsega, aroomikas. Mahl värvusetu. Luu väike, viljaliha küljes kinni. Valmimise aeg augusti lõpp või septembri algus.

Puu on keskmise kõrgusega, kuni kõrge, püstja võraga, lehed keskmise suurusega, tumerohelised. Puu on saartel külmakindel, terve ja iga-aastase rikkaliku viljakandvusega. Paljuneb juurevõsunditega.

KIRSIPUUD

PÕHISORTIMENT

1. Säilisveiksel

Meil laialdaselt levinud hiline hapukirss. Hea laua- ja töötlemissort. Esineb mitmes teisendis.

Vili on keskmise suurusega või suur, keskmine kaal 3,5—4 g. Vars on lühike või keskmise pikkusega. Vagu hästi märgatav, tihti valkjamat värvi. Koor on õhuke, eraldub viljalihast, punane või tumepunane, valminud viljal peaaegu must. Viljaliha on tumepunane, väga mahlakas, sulav, hapu, kõrgeväärtuslik; marjamahl tumepunane. Luu väike, eraldub kergesti viljalihast.

Puu on väheldane, lüngus okstega, üldiselt vastupidav, mullastiku suhtes ei ole nõudlik. Lehed äraspidimunajad. Isetolmleja, õitseb hilja, kannab iga aasta rikkalikult, peamiselt eelmise aasta võrsetel. Veokindel, valmib hilja — augusti lõpul või septembris.

Istutamisel on soovitav tugevasti tagasi lõigata, sest muidu hakkab vara kandma ja kasvab halvasti. Lõikamine kestab puu kujundamiseni ja isegi vanematel puudel soodustab lõikamine kasvu ja viljakust.

Puukoolis annab alla keskmise pikkusega kaarduva, tihti juba pookekohast alates kaunis jämedate ennakvõrsetega okulaadi. Võra-alla lõigatuna tuleb võra oksteks sageli valida ennakvõrsed, mis ühe või kahe punga peale tagasi lõigatakse. Võraokste kasvusuuna nurk on umbes 45°. Hoogsa kasvu korral ka ennakvõrsuvad võraoksad. Kasvab hästi kokku säilisveikselt ja mahalebi alusega. Isetolmleja.

2. Vladimiri kirss

NSV Liidu põhja- ja keskrajoonides laialdaselt levinud sort, kuid Eesti NSV-s seni veel vähe tuntud. Parim laua, ja töötlemissort.

Vili on keskmise suurusega, kaal 2,5—4 g, lame-ümarik, vagu vaevaltmärgatav. Koor õhuke, tugev, lahtine, tumepunane, peaaegu must, sinaka läikega. Viljaliha on tumepunane, pehme, väga mahlakas, meeldiv magushapu, aromaatne, väga suhkrurikas — suhkrut kuni 12,7%. Marjamahl on tumepunane. Luu keskmine või väike, läätsekuju-line, lahtine.

Puu on keskmise kasvuga, pikkade paljaste längus okstega. Lehed keskmise suurusega, piklik-ovaalsed, renjad, külgsuoned sügavale lehepinnasse surutud. Lehestik asub peamiselt võra välisosal. Puu hakkab vara kandma, saak rohke ja korrapärane; kannab peamiselt eelmise aasta võrsetel. Vili valmib juuli lõpul või augusti algul ja vajab õigeaegset koristamist; veokindel. Mullastiku suhtes vähenõudlik, kuid kasvab paremini raskematel liivsavi- ja isegi savistel maadel. Puu ei talu lõikamist. Külmakindel. Risttolmleja; heaks tolmuandjaks on punane viljakas (hindenburg), ostheimi veiksel.

3. Punane viljakas (hindenburg)

Sort on väga viljakas. Töötlemis- ja lauamari.

Vili on suur või keskmine, kaal 3,2—3,8 g, võrdlemisi ühtlane, laperik-ümmargune, näib sageli neljakandilisena. Vagu madal, lai, või puudub. Viljavars keskmise jämedusega, väga pikk, hästi vilja küljes kinni. Koor tumepunane, vaupoolne külg valkjam, kinnine. Viljaliha on ühtlaselt tumepunane, mahlakas, magushapu, tihe. Marjamahl tumepunane. Luu lahtine, keskmise suurusega.

Puu väheldane, oksad pikalt paljad, längus. Lehestik asub peamiselt võra välisosal, sama aasta võrsetel. Lehed on keskmise suurusega, elliptilised ja äraspidimunajad, läiketa. Vili valmib juuli lõpus, ebaühtlaselt. Risttolmleja; tolmuandjad sordid hispaania klaaskirss, varajane kentkirss.

Puukoolis annab keskmise pikkusega, pookekohast vähe kõrgemalt algavate peenepoolsete ennakvõrsetega okulaadi. Võra moodustamisel tuleb samuti nagu säilisveikselt juures sageli ennakvõrseid kasutada. Võra juhtoksad on peenemad ja vähem püstjama kasvusuunaga kui säilisveikselt. Hoogsa kasvu korral ennakvõrsuvad ka võraoksad.

TAIENDAV SORTIMENT

1. Ostheimi veiksel

Hea laua- ja töötlemissort, esineb mitmes teisendis.

Vili on keskmise suurusega ja suur, keskmine kaal 2,8 g. Koor tumepunane, peaaegu must, läikiv, õhuke, lahtine. Viljaliha tumepunane, meeldiv magushapu, kõrgeväärtuslik. Luu väike, lahtine. Viljavars jäme.

Puu on väheldane, lame-ümariku võraga, peenikeste paljastunud längus okstega. Lehed keskmise suurusega, ovaalsed, tumerohelised; asuvad peamiselt võra välisosal sama aasta kasvudel. Puu on vähenõudlik, külmakindel, kannab iga aasta; vastupidav haigustele.

Vili valmib juuli lõpul või augusti algul, ei varise. Risttolmleja; rahuldav tolmuandja sort vladimiri kirss ja klaaskirss.

2. Varajane kentkirss

Puu kohaneb igas pinnases ja kliimas. Vili sobib värskelt kasutamiseks ja konservimiseks. Kuulub tumedavärvuseliste amarellide rühma.

Vili on kaunis suur, kaal 3,5 g, lame-ümarik, ka südamekujuline, vao poolt kergelt surutud. Vagu vähemärgatava kitsa tumeda joonena. Koor on hele- kuni tumepunane, vao kohalt vähe heledam, õhuke, mahlakas, kiudjas, kuid õrn ja sulav, hapukasmagus, mahl roosakaspunane. Luu lahtine, keskmise suurusega.

Puu on keskmise suurusega, võra tihe, lai-püramidaalne, vanematel puudel ümarik. Lehti rikkalikult; lehed on keskmise suurusega, süstjad või elliptilised, renjad, pikalt terava tipuga, kaunis paksud, nahkjad. Vili valmib juulis või augustis, võrdlemisi ühtlaselt. Puu kannab peamiselt neosokstel. Paremad tolmuandjad sordid on punane viljakas, ostheimi veiksel ja hispaania klaaskirss; viljastub rahuldavalt ka isetolmlemisel.

Puukoolis annab keskmise või ülekeskmise pikkusega sirge, ladva pool mitte igakord korrapäraselt ennakvõrsuva okulaadi. Võra moodustamiseks annab küllaldaselt ühtlase kasvutugevusega, kaarjalt poolpüstjaid, keskmise pikkusega oksid.

3. Mitšuurini viljakas

Saadud I. V. Mitšurini poolt sordi mitšuurini kääbuskirsi seemnest. Sort on külmakindel, viljarikas, hakkab noorelt kandma. Hea hiline sort töötlemiseks.

Vili on keskmise suurusega või suur, kaalub 4—6 g, ümarik, vagu vaevalt märgatav, joonetaoline. Koor tume-punane, tugev, kinnine. Viljaliha punane, mahlakas, hapu, marjamahl roosa. Luu suur, poollahtine.

Puu on väheldane, kuni 2 m kõrge, laia võraga. Leht keskmise suurusega, piklik, nahkjas. Vili valmib augusti lõpul või septembri algul, ei varise; transpordikindel. Niiskes kohas haigestub puu luuviljaliste mädanikku. Vajab kuivemat kohta ja soojemat pinnast.

Puukoolis annab üle keskmise pikkusega, hästi ennakvõr-suva, sirge okulaadi. Moodustab võra-alla lõigatuna ühtlase tugevusega, poolpüstjate, tugevate pikkade okstega hea võra.

4. Krassa severa

Sort on saadud I. V. Mitšurini poolt vladimiri kirsi ja vinkleri valge maguskirsi ristlusest.

Vili on väga suur — (keskmine kaal 6 g), ümarik, varre poolt surutud (naeritaoline). Viljavars kaunis jäme, 45 mm pikk, hästi vilja küljes kinni. Vilja värvus roosa või hele-roosa, läikiv. Viljaliha magushapu, väga mahlakas, meeldiva maitsega, värvitu marjamahla. Luu kaunis suur, kaalub 0,25 g. Vili valmib vara — juuli algul; püsib hästi puus.

Puu on keskmise suurusega, tugeva kasvuga, ümmarguse võraga, külmakindel, hakkab vara kandma. Lehed suured, äraspidimunajad. Parim tolmuandja sort on ljubskaja.

PERSPEKTIIVSORTIMENT

1. Nõmme liivakirss

Hea laua- ja keedisemari.

Vili on keskmise suurusega, ümarik, helepunane. Sisu kollaka värvusega, mahlakas, magushapu, hea maitsega, marjamahl valkjas. Koor õhuke. Luu keskmise suurusega, poollahtine.

Puu on keskmise kasvuga, ümariku laiuv vōraga. Kannab eelmise aasta vōrsetel. Isetolmleja. Mullastiku suhtes vähenōudlik. Vāga saagirikas.

2. Lāti-leedu madalkirss

Lāti-leedu madalkirss on meil alles vähe levinud sort. Kus teda kasvatatakse, seal on andnud vāga häid saake. Puu on külmakindel.

3. Širpotreb, must

Saadud I. V. Mitsurini poolt hapukirsi jubileinaja ja maguskirsi pervenets ristlusest. Kõrgeväärtuslik lauasort.

Vili on keskmise suurusega (4 g), ümarik-lame, tumepunane, valminult must. Vāga hea maitsega. Hapukasmagus ja mahlakas. Viljavarred pikad. Vili valmib vara — juuli teisel poolel ja püsib hästi puus. Kannab peamiselt sama aasta vōrsetel.

Puu on keskmise suurusega, ümariku, kompaktse vōraga. Külmakindel, kuid soovitatav istutada varjatud kasvu-kohta. Risttolmleja; viljastub klaaskirsi õietolmuga.

4. Kurvitsa suurkirss

Saadud A. Kurvitsa poolt 1932. a. säilisveikseli seemnest.

Vili sarnaneb säilisveikselile, kuid on suurem — (kuni 7 g), maitsev, ületab maitsest säilisveikseli ja valmib sellest 2 nädalat varem.

Puu on tugeva kasvuga ja ilusa vōraga. Lehed suured, ovaalsed. Vāga viljakas.

MAGUSKIRSID

PERSPEKTIIVSORTIMENT

1. Verderi varajane

Rikkaliku viljasaagiga varasemaid maguskirsse. Lauamari.

Vili on keskmise suurusega kuni suur, lame-südajas, sügava vaoga. Koor õhuke, tumepunane, valminult muutub mustjaks. Viljaliha on sügavpunane, õrn, vāga magus.

aromaatne, vürtsiline, mahlakas. Vili valmib juulis; transpordikindel.

Puu on tugeva kasvuga, püramidaalse võraga. Hakkab varakult kandma ja kannab rikkalikult; kummivooluse all ei kannata. Eelistab kergemaid muldasid ja on siis pika eaga.

2. Viljandi kollane (kollane murel)

Eesti NSV-s enam levinud rahvaselektiooni maguskirsi sortidest. Üks külmakindlamaid.

Vili on keskmise suurusega, munajas-ümmargune, kollane, mõnikord roosaka küljega. Viljaliha kõva, kollakas. Vili valmib juuli teisel poolel.

Puu moodustab korrapärase, lai-püramidaalse võra. Lehed suured, helerohelised. Puu hakkab vara kandma ja kannab rikkalikult

3. Leningradi must

Aretatud F. K. Teterevi poolt maguskirsside mustkotkas ja tatari must ristlusel.

Vili on keskmise suurusega, keskmine kaal 3,3 g, valminult must. Viljaliha on tumepunane, õrnalt-kiuline, mahlakas, väga magus, ilma hapu maitseta. Luu eraldub viljalihest halvasti. Vili valmib juuli keskpaigu ja hoidub puus kuni septembri alguseni.

Puu on tugeva kasvuga, kuid parem kasvatada põõsasuuna hapukirsi alusel. Haigustekindel.

4. Leningradi kollane

Aretatud F. K. Teterevi poolt maguskirsside drogani kollane ja alabaster ristlusest.

Vili on keskmise suurusega, keskmine kaal 3,5 g, kuld-kollane või merevaigukollane. Kõvalihaline, valkjaskollane, mahlakas, vaevaltmärgatava kibeka, kuid hea maitsega. Valmib augusti lõpul ja hoidub puus kuni septembri keskpaigani.

Puu on tugeva kasvuga, kuid parem kasvatada põõsasuuna hapukirsi alusel. Öitsemise aeg hiline.

5. Turu varajane

Kõige varasem maguskirss.

Vili on väheldane, tömp-südajas, helepunane, valminult punakaspruun. Viljaliha on pehme, hea maitsega. Vili tuule- ja vihmakindel.

Puu on keskmise kasvuga, püramidaalse võraga. Kandma hakkab varakult, saak hea. Öitseb vara, õied külmaõrnad. Paremini kasvab kergetel muldadel. Puu kannatab kummivooluse all. Eelmistest sortidest lühema eaga.

KARUSMARJAD

PÖHISORTIMENT

1. Hautni seemik

Ameerika ja Euroopa liikide ristan. Saagirikas, peamiselt töötlusmari.

Mari on väike (keskmine kaal 1,5—1,6 g), ümarik, tumepunane, helesinaka vahakirmega, sileda koorega. Hapuksmagus, mahlakas, valmib augusti keskel.

Põõsas on noorelt püstjas, tugeva kasvuga, hiljem laialivalguv, ogad nõrgad. Karusmarja-jahukaste-, rooste-, külma- ja põuakindel. Keskmine saak 5—6 kg, suurem 12—15 kg põõsalt.

2. Roheline pudelmari

Saagirikas, suureviljaline, keskmise valmivusega laua- ja töötlemissort. Haigestub jahukastesse ja roostesse. Sordi puuduseks on valminud marjade lõhkemine vihmastel ilmadel ja mahavarisemine.

Mari on suur kuni väga suur (keskmine kaal 8—9 g), piklik-ovaalne või pirnikujuline, tumeroheline ja magusa maitsega. Koor õhuke. Hea tööstus- ja lauamari.

Põõsas on tugeva kasvuga, tihe, keskmiselt laiuv. Ogad suuremalt osalt üksikud, pikad, tugevad, allapoole suunatud. Haigestub jahukastesse ja roostesse. Külmakindlus keskmine.

3. Leba valitu

Saagirikas, võrdlemisi jahukaste-, rooste-, külma- ja põuakindel sort.

Mari on väike kuni keskmine (keskm. kaal 4 g), ümarik, valkjasroheline, kaetud tihedate udemetega, kest õhuke. Maitse jätab soovida, kasutatav peamiselt töötlemiseks.

Põõsas on tugeva, nõrgalt laiuva kasvuga. Ogad tugevad, enamasti paariti. Saak kuni 15 kg põõsalt.

4. Kollane võidumari (triumfant)

Saagirikas, suhteliselt jahukaste- ja rooste-, külma- ja põuakindel. Hea lauamari, kuid sobiv ka töötlemiseks. Suurem marjasaak 3-aastaselt põõsalt 3,8 kg; Moskva Puuviljanduse Katsejaama andmeil 8-aastastest põõsastest kuni 8 kg.

Mari on keskmise suurusega (keskm. kaal 6—8 g ja suurem kaal 17 g), piklik-munajas, helekollane, peaaegu sile, magushapu maitsega ja mahlakas.

Põõsas on tugeva kasvuga, tihe ja püstjas. Ogad asuvad üksikult, harvem 2—3-haaval, küllalt tugevad ja pikad. Marjad ei varise. Saak kuni 8 kg põõsalt.

5. Kolumbus

Saagirikas tööstus- ja lauamari.

Mari on suur, ovaalne, valkjas-(hele-)roheline, mahlakas, magushapu maitsega, õhukese koorega.

Põõsas on keskmise suurusega, tugeva kasvuga, keskmiselt laiuv, kaunis tihe. Ogasid palju, need on jämedad, tugevad, pikad, väga teravad. Haigestub jahukastesse ja roostesse. Külmakindlus keskmine.

6. Hansa

Saagirikas, suureviljaline, suhteliselt jahukaste-, rooste-, külma- ja põuakindel sort.

Mari on suur kuni väga suur (keskm. kaal 5—6 g, suurem kaal 13—18 g), ümarik või ovaalne, kollakasroheline, mõnikord punaste täppidega, tihedate udemetega. Kest kesk-

mise paksusega. Meeldiva magushapu maitsega, sisaldab kuni 13% suhkrut, aromaadne. Marjad säilivad kaua pöösalt ja ei muuda oma maitset.

Põõsas on tugeva kasvuga, püstjas või laiuv. Ogad tugevad, pikad. Saak kuni 20 kg pöösalt. Heade majanduslike ja bioloogiliste omaduste poolest väärib tähelepanu.

7. Veenus

Eesti NSV-s üks levinumaid sorte. Saagirikas, põua- ja suhteliselt ka külma-, rooste- ning jahukastekindel. Keskvarane lauasort.

Mari on keskmise suurusega (keskm. kaal 5,4 g ja suurem kaal 7,5—10 g), ümarik-ovaalne, rohekasvalge. Kest õhuke, läbipaistev, kaetud väga peenikeste lühikeste udemetega ja harvade näärmekarvadega. Viljaliha on peaaegu värvitu, hapukasmagus (10,67—13,66% suhkrut), väga hea maitsega.

Põõsas on püstjas, tugeva kasvuga, läikivate, nahkjate, omapäraste kumerate lehtedega. Ogad üksikud, tugevad, tumepruunid. Saak kuni 20 kg pöösalt.

TAIENDAV SORTIMENT

1. Viisaastak

Uus saagirikas sort, värskelt kasutamiseks ja töötlemiseks.

Marjad on keskmise suurusega, ümarik-ovaalsed, rohelised, täisvalminult tumepunased, sinaka vahakirmega, paljad või üksikute näärmekarvadega. Magushapu. Valmimise aeg kesk-hiline.

Põõsas on tugev, kerakujuline; lehed keskmise suurusega, laiad, nõrga läikega. Ogad keskmise suurusega, peamiselt ükshaaval. Jahukaste all peaaegu ei kannata.

2. Rae nr. 1

J. Raeda aretatud sort. Keskmise marjasaagiga, külma-, põua-, rooste- ja suhteliselt ka jahukastekindel.

Mari on keskmise suurusega (keskm. kaal 4,3 g ja suu-

rem kaal 7 g), ümarik-ovaalne, valminult tumepunane, kest sile, paks, kaetud vahakirmega. Magushapu; töötlemismari.

Põõsas on tugeva kasvuga, väga laiuv. Ogad üksikult, väga tugevad ja raskendavad marjade korjamist.

3. Finnik (nr. 8)

Väga saagirikas, jahukastesse haigestuv, suhteliselt külmakindel sort. Väärtuslik suureviljaline hiline konservi-
missort.

Mari on suur või väga suur (kuni 20 g), pirnikujuline, ümarik-ovaalne või ümarik, üleni kaetud tumeda violetse punaga. Kest sile, paks. Viljaliha on roheline, hapukasmagus, hea maitsega.

Põõsas on tugeva kasvuga, lai, loogakujuliste okstega. Ogad on keskmise suurusega, jämedad, asuvad üksikult. Põõsas hakkab vara kandma. Saak kuni 24—30 kg põõsalt.

4. Höningi varajane

Kõige varajasemaid, saagirikkamaid, suhteliselt jahukaste-, rooste-, külma- ja põuakindlamaid sorte.

Mari on keskmise suurusega (keskm. kaal 5 g, suurem kaal 9 g), ovaalne, ümar-ovaalne või munajas, valmimise algul tumeroheline-kollane, hiljem kuld kollane. Kest õhuke, tihedalt udemete ja näärmekarvadega kaetud. Viljaliha on kollakas, tugeva aroomiga, magus, väga hea maitsega.

Põõsas on tugeva, püstja kasvuga, kergelt laiuv. Ogad asuvad kolme- või kahekaupa, harva ükshaaval.

5. Punane võidumari (industria)

Saagirikas, suureviljaline, varavalmiv ja külmakindel sort. Võrdlemisi jahukasteõrn.

Mari on suur (keskm. kaal 5—6 g ja suurem kaal 10—16 g), pirnikujuline, ovaalne või munajas, veinpunase värvusega, vahakirmega; kest paks, tihedate udemetega ja pikkade näärmekarvadega. Mahlakas, aromaadne ja meeldiva magushapu maitsega. Hea laua- ja töötlemismari.

Põõsas on tugeva püstja kasvuga. Ogad on kaunis pikad, tugevad, asuvad 1—3 kaupa kogu võrse ulatuses.

PERSPEKTIIVSORTIMENT

1. Jaanike (Aamisepa seemik nr. 743-40)

Jahukastekindel, vastupidav ka karusmarja-rooste suhtes. Saak rikkalik ja püsiv.

Mari on piklik, keskmise suurusega või suurevõitu (keskmine kaal 3,4 g), sile, roosa-punane, kaetud kergete udemetega. Marjad on magusad, valmivad augusti esimesel poolel ja püsivad põõsal kuni septembri lõpuni.

Põõsas on kaunis tugev, oksad poollamanduvad.

2. Aamisepa seemik nr. 93

Aretatud dr. J. Aamisepa poolt. Saagirikas, külma- ja põuakindel, suhteliselt ka jahukaste- ja roostekindel sort.

Mari on keskmise suurusega (keskm. kaal 4,4 g ja suurem kaal 6 g), valkjasroheline, kest keskmise paksusega. Väga magus (kuni 13,6% suhkrut), omapärase väga meeldiva maitsega.

Põõsas on tugeva ja püstja kasvuga, saagirikas, hakkab varakult kandma.

3. Aamisepa seemik nr. 329

Aretatud dr. J. Aamisepa poolt avenaariuse seemnete külvist. Saagirikas, külma-, põua- ja suhteliselt jahukaste- ning roostekindel seemik.

Mari on keskmise suurusega (keskm. kaal 4,7 g ja suurem kaal 7 g), ümarik-ovaalne, sile ja lillapunane. Valmimis-aeg kesk-varane. Marjad on väga maitsvad, magusad (suhkrusisaldus 9,82—11,96%). Marjad säilivad kaua põõsal.

Põõsas on kaunis tugeva püstja kasvuga; saak suur ja stabiilne.

MUSTSÕSTRAD

PÕHISORTIMENT

1. Boskoobi hiiglane

Hea töötlemis- ja lauamari. Ei talu hästi märjemaid muldasid, olles seal ka külmaõrn.

Mari on suur ja väga suur, keskmine kaal 1,86 g, valmib ühtlaselt, kuid ülevalminult variseb. Mari on õhukese koorega, mahlakas, magushapu, väga maitsev. Sisaldab suhkrut 7,34% ja happeid 2,84%. Kobar pikk, ühtlane, otsani täidetud. Marjade asetus keskmise tihedusega. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas on lai, suur, hõre, tugeva kasvuga ja väga saagirikas. Annab esimese saagi kolmandal aastal pärast istutamist. Sort on saagirikas, keskmine saak 6 tonni hektaarilt. Vajab kuivemaid ja varjatud kohti ning soojemaid muldasid. Isetolmleja, kuid vajab putukate külastamist.

2. Koljat

Kasvab võrdlemisi hästi ka niiskematel muldadel. Hea laua- ja töötlemismari.

Esimesed marjad kobaras on väga suured, kuni 2 sm läbimõõdus; üldiselt asuvad marjad väga ebaühtlaselt; keskmine kaal 1,1 g. Marja kest on paks, sisu rohekas; väga maitsev, magushapu, maitsetl üks paremaid, tugeva aroomiga. Sisaldab suhkrut 7%, happeid 2,94%. Mari valmib hilja, ebaühtlaselt, ei varise. Marjakobarad muutuva pikkusega, suuremalt osalt lühikesed.

Põõsas on püstja kasvuga, keskmise suurusega. Võrsed sirged, leht heleroheline, läikiv.

Keskmine saak 6 tonni hektaarilt, rekordsaagid 11—14 t/ha. Isetolmleja, kuid vajab putukate külastamist.

3. Must viljakas (lee viljakas)

Sort on väga viljakas, kohaneb kergesti mitmesuguste muldadega.

Marjad mustad, kobara alguses keskmise suurusega

või suuremad; kobar keskmise pikkusega, marjade asetus keskmise tihedusega. Mari on mahlakas, magushapu, maitset jääb teistest sortidest maha. Kest keskmise paksusega. Valmimisaeg keskmine, mari ei varise.

Põõsas on keskmise suurusega, laiuv. Normaalne saak 5—6-ndal aastal 6 tonni hektaarilt. Külma öitsemisajaga suvedel, kui paljud mustsõstrasordid ei viljastu, omab must viljakas 50—60% viljastunud õisi. Üks kõige külmakindla-maid sorte.

TÄIENDAV SORTIMENT

1. Inglise must

Üks uusimaid sorte. Väärrib tähelepanu kui saagirikas, suurte maitstvate marjadega sort. Hea laua- ja töötlemis-mari.

Marjad on mustad, kobara alguses küllaltki suured, (keskm. kaal 0,79 g), hapukas-magusad, väga hea maitsega, magusamad kui ühelgi teisel mustsõstra-sordil; sisaldab suhkrut 7,68%, happeid 3,21%). Kest õhuke. Valmimise aeg keskmine, mari valmib ühtlaselt, ei varise. Kobar on keskmise pikkusega või lühem. Marja asetus keskmise tihedusega.

Põõsas on keskmise suurusega, noorelt püstjas, vanemas eas laialivalguv. Esimene saak kolmandal aastal, normaalne saak 5—6-ndal aastal. Saak on suur, keskmiselt 6 tonni hektaarilt, rekordsaak 12—14 tonni ha-lt. Paremini kannab varjatud kasvukohal, küllalt niiskel ja toitainerikkal pinnasel. Ei ole küllalt külmakindel. Viljastamiseks vajab tolmlemisel putukate kaasabi.

2. Rosentali pikakobaraline

Lauamari, kuid omab suurt tähtsust konservitööstuses.

Marjad on väga suured, vara ja ühtlaselt valmivad. Kobar pikk.

Põõsas on tugeva kasvuga, laiuv. Rikkalikult vilja kandev. Vajab kergemaid muldasid, raskematel muldadel külmaõrn.

3. Aamisepa nr. 81

Saadud dr. J. Aamisepa poolt koljati ja boskoobi hiiglase ristlusest.

Marjad on suuremad ja ühtlasema valmivusega kui koljatil. Maitse on väga hea, magus, suhkrusisalduselt ületab boskoobi hiiglase. Kobar pikk. Valmimise aeg juuli lõpul.

Põõsas on tugev, püstjas, täiesti külmakindel. Saak rikkalik ja stabiilne.

PERSPEKTIIVSORTIMENT

1. Primorje tšempion

Saadud musta viljaka ja siberi metssõstra dikuša ristlusest. Väga saagirikas ja külmakindel.

Marjad on suured, ümmargused või ovaalsed, sinakas-mustad, kaetud tugeva vahakirmega. Kest õhuke. Mari on magushapu, mahlakas, meeldiva maitsega, ilma mustsõstrale omase lõhnata ja maitseta. Kobar pikk või keskmise pikkusega, marjad suhteliselt ühtlase suurusega ja väikeste oietupe jäänustega.

Põõsas on tugeva kasvuga, laiuv, valkjasroheline tuhmi lehestikuga.

PUNASED SÕSTRAD

PÕHISORTIMENT

1. Hollandi punane

Üks vanimaid ja laialdasemalt levinenud sorte Eesti NSV-s. Tähtis mahla- ja veinimari.

Marjad on keskmise suurusega, helepunased, kobara algul suuremad. Maitselt hapu. Kest läbipaistev. Valmib hilja, valminud marjad ei varise. Viljakobar on pikk või keskmise pikkusega, vanematel põõsastel tihedalt asetatud.

Põõsas on tugeva kasvuga, noortel põõsastel kasv püstjas, hiljem laiuv. Viljakus on suur, keskmine saak 8 tonni hektaarilt, kuid ka saagid 20—25 tonni hektaarilt on kergesti saavutatavad. Mullastiku suhtes on leplik ja kannab seal, kus paljud teised sordid hästi ei kannata. Külmakindel, ei kannata antraknoosi all. Isetolmleja.

2. Varajane punane

Vähe levinud, kuid tähelepanuvääriv sort. Töötlemismari.

Marjad on keskmise suurusega (kobara tipu poole väiksemad), helepunased, väga hapud. Kest läbipaistev. Kobar pikk või keskmise pikkusega. Marjad valmivad vara.

Põõsas on kõrge kasvuga, esimesel aastal püstjas, hiljem laiuv. Saagirikas, külma- ja antraknoosikindel.

TAIENDAV SORTIMENT

1. Viirlandi esmik

Saagirikas, külma- ja haigusekindel sort. Mari küllalt maitsev lauamarjaks.

Marjad on kujult veidi piklikud, keskmise suurusega, tumepunased, mahlakad, mitte väga hapud. Kest õhuke, läbipaistev. Viljakobarad pikad, hulgana koos, marjad asetatud tihedalt. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas on tugeva kasvuga, püstjas, külma- ja haigustekindel; ei kannata antraknoosi all.

2. Varajane viljakas

Mahapaindumisele kalduvate okste tõttu suureviisiliseks kasvatamiseks vähem sobiv, kohane koduaias kasvatamiseks.

Marjad on ühtlased keskmise suurusega kuni suured, mahlakad, paraja happesusega; kest kaunis paks, läbipaistmatu. Kobar keskmise pikkusega kuni pikk, marjade asetus kobaras keskmiselt hõre. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas on keskmise suurusega, laialivalguv. Saagirikas, keskmine saak 8 tonni ha-lt. Nõudlik mullastiku ja väetuse suhtes. Kannab paremini kaitstud kasvukohas. Külmakindlus nõrgem kui hollandi punasel.

PERSPEKTIIVSORTIMENT

1. Heeros

Sobiv kasvatada koduaias, kus mahapainduvaid oksid tuleb toetada.

Marjad on väga suured, punased; kest õhuke, läbipaistev.

tev. Kobar väga pikk, tihe (kuni 20 marja kobaras), marjad kuni kobara lõpuni ühesuurused. Mari on magusam kui teistel punase sõstra sortidel. Valmib vara.

Põõsa kasv ei ole eriti tugev. Puuduseks on mahapainduvad oksad ja kergesti murduvad üheaastased võrsed.

Sort on saagirikas, kuid nõudlik mullastiku ja agrotehnika suhtes, nõuab kergeid sooja põhjaga huumuserikkaid muldasid.

2. Lakstoni nr. 1 (punane rist)

Väärtuslik sort viljakuse ja marjade hea maitse poolest.

Marjad on keskmise suurusega kuni suured, ühtlase suurusega, helepunased, läbipaistvad. Maitse väga meeldiv, magus. Kobar keskmise pikkusega või pikem. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas on suur, lai, tuhmide hallikate lehtedega.

3. Laturnais

Tugeva kasvu, viljakuse ja haigusekindluse poolest väärtuslikumaid sorte.

Marjad on keskmise suurusega kuni suured, piklikud, helepunased, hapukad, hea maitsega. Kobarad pikad, tihead, paljuviljalised. Kõrge suhkru- ja happesisalduse tõttu eriti sobiv töötlemismarjana. Valmib vara.

Põõsas on tugeva kasvuga, nõrgalt laiuv, külmakindel, väga viljakas. Suhteliselt vastupidav antraknoosile.

4. Hollandi roosa

Sort on väga viljakas. Valmimise aeg keskmine.

Marjad roosad, ümmargused, keskmise suurusega, kobara ladvas väiksemad. Mari mahlakas, magushapu, meeldiva maitsega. Kobarad keskmise pikkusega, marjad asetatud tihedalt.

Põõsas on tugeva kasvuga, püstjas, külmakindel, kannatab antraknoosi all.

5. Hautni kants

Saagirikas, antraknoosikindel, maitsvate marjadega.

Marjad on keskmise suurusega või suured, helepuna-

sed. Kobara pikkus 7—8 sm, marjad 5—7 kaupa kobara ülemises osas. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas on keskmise suurusega, laiuv, tihe, kera kujuline.

VALGED SÕSTRAD

PÕHISORTIMENT

1. Jüteborgi valge

Vähenõudlik sort, kannab rikkalikult; mari kõrgeväärtuslik.

Marjad on suured, kollakasvalged, kergelt pinnikujulised, läbipaistvad, maitse hea. Kobarad pikad, tihedad, paljuviljalised.

Põõsas on keskmise suurusega, laiuv, poolkerakujuline. Üheaastased võrsed tugevad, mittemurduvad.

2. Inglise valge

Sort on saagirikas ja kõrgeväärtusliku viljaga. Sobiv kasvatamiseks koduaias. Laua- ja töötlemismari.

Marjad on keskmise suurusega, valkjad. Mari mahlas, magushapu, omapärase, meeldiva maitsega. Kest läbipaistev.

TAIENDAV SORTIMENT

1. Hollandi valge

Hea laua- ja veinimari, kohane kasvatamiseks koduaias.

Marjad on kollakasvalged, keskmise suurusega, kobara algul suuremad, lõpus väiksemad, maitse meeldiv, hapukas-magus. Kobar keskmine või pikk, keskmise hõredusega. Kobarad katavad tihedalt viljaoksi. Valmimise aeg varane.

Põõsas on keskmise kasvuga, püstjas, väga saagirikas.

PERSPEKTIIVSORTIMENT

1. Versai valge

Saagirikas, sobiv tootmis- ja koduaedades.

Marjad on suured, kollakasvalged, mahlakad, meeldiva magushapu maitsega. Kest õhuke, läbipaistev, seemneid vähe. Kobar kaunis pikk, marjade asetus keskmiselt tihe. Valmimise aeg keskmine, marjad ei varise.

Põõsas on keskmise kasvuga, keskmiselt laiuv. Kaunis vähenõudlik, kuid suuremaid saake annab siiski toiteaineterikkal varjatud kasvukohal. Külmaskindluse poolest ületab teised valge sõstra sordid.

2. Keiserlik valge

Marjad ümmargused või otste poolt vähe lamedamad, kobara altosas suuremad, keskel ja ladva pool keskmise suurusega, peaaegu ühtlased. Mari on mahlakas, magushapu, koor läbipaistev. Kobar keskmise pikkusega või pikk, marjade asetus kobaras keskmine või hõredavõitu.

Põõsas on keskmise kasvuga, nooremalt püstjas, hiljem laiuv. Külmaskindel, saak keskmine.

VAARIKAD

PÖHISORTIMENT

1. Kaliningradskaja (preisimaa)

Hea laua- ja töötlemissort, väga maitsvate suurte marjadega.

Marjad on suured, valkjaspunased, munajad, tihti korrapärase kujuga, magusa meeldiva maitsega, mahlakad. Seemned ebaühtlase suurusega, mahutatud ebakorrapäraselt.

Põõsas on tugeva kasvuga, jämedate sirgete võrsetega. Üheaastased võrsed rohelised, suve lõpul erepunased, vahakirmega kaetud. Lehed tuhmid, allakeeratud servadega. Isetoimleja, kuid kannab paremini koos teiste sortidega. Valmimise aeg keskmine. Külmatundlik.

2. Kuzmini uudis

Väga viljakas laua- ja töötlemismari. Külmakindel.

Marjad on suured, valkjad, tömpkoonuselised, mahlad, magushapud, maitsevad. Seemned keskmise suurusega, asetuvad korrapäraselt, hästi liitunud. Vili valmib vara.

Põõsas on tugeva kasvuga, loogataoliselt rippuvate võrselatvadega. Üheaastased võrsed algul valkjasrohelistel, kaetud vahakirmega, sügisel allosas sinakasrohelistel, ladva pool valkjaspruunid.

3. King

Ilusate marjadega, saagirikas, peamiselt töötlemiseks.

Marjad on keskmise suurusega, helepunased, poolkerakujulised, hapukad. Seemned suured, ebaühtlased. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas on kõrge, kompaktne, sirgete, roheliste, ladva pool punakate võrsetega. Suhteliselt külmakindel.

4. Marlboro

Väga külmakindel, saagirikas, varajane veokindel töötlemismari.

Marjad on suured, helepunased, poolkera-kujulised või munajad, ilusad. Seemned keskmise suurusega, ühtlased. Maitse keskpärane, vesine. Marjad asuvad kobarates võrsete latvadel, lühikeste viljarootsudega, mis raskendab kogumist; veokindlad.

Põõsas on tugevate, sirgete, roheliste võrsetega, ilma vahakirmeta, sügise poole võrsed helepunased, nõrkade üksikute ogadega. Vili säilib põõsal 3—4 päeva ilma riknemata. Mullastiku suhtes kaunis nõudlik.

TÄIENDAV SORTIMENT

1. Progress

I. V. Mitšurini aretatud sort. Saagirikas, suuremarjaline.

Marjad on suured, tumepunased, tömpkoonuselised, sageli korrapärase kujuga. Seemned suured, ebaühtlased, tugevasti liitunud. Maitse hea. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas on tugev, tihe, püstjate jämedate pruunikas-
lillade võrsetega, nõrga kirmega. Lehed väga suured, õhu-
kesed, läikivad.

2. Saksamaa

Põõsa ja marja kujult sarnaneb kaliningradskajale. Mari
hapum kui kaliningradskajal.

3. Koonvooli viktooria (cornwalli victoria)

Kõrgeväärtusliku viljaga lauasort.

Marjad on kaunis suured, valkjaskollased, tõmpkoonu-
selised, udemetega. Seemned hästi liitunud. Viljaliha on õrn,
mahlakas, väga meeldiva maitse ja aroomiga.

Põõsas on keskmise suurusega. Kaheaastased võrsed
hallikaspruunid, üheaastased rohelised, roheliste ogadega,
kaetud vahakirmega.

Kannab rikkalikult varjatud ja hästi väetatud kasvukohal.

4. Angliskaja (loid džoodž)

Peamiselt töötlemismari, kuid kõlbab ka lauamarjaks.

Marjad on suured kuni väga suured, piklikud, tuhm-
punased. Viljaliha mahlakas, magushapu. Valmimise aeg
keskmine.

Põõsas on keskmise kasvuga, pool-laiuv. Noored võr-
sed kaetud hallika vahakirmega, päikese poolt tuhm-hallikas-
lillad, tihedate tumelillade ogadega. Suhteliselt külmaõrn.

PERSPEKTIIVSORTIMENT

1. Russkaja

Aretatud Moskva Puuviljanduse Katsejaamas marlboro ja
pais roiali ristlusest.

Väärrib tähelepanu viljakuse ja marja suuruse poolest.
Laua- ja töötlemismari.

Marjad on suured, ilusa välimusega. Viljaliha õrn,
meeldiva magushapu maitsega. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas keskmise suurusega. Talvitub hästi.

2. Urožainaja

Saadud Moskva Puuviljanduse Katsejaamas marlboro ja ussanka ristlusest.

Laua- ja töötlemissort. Marjad suured, tõmpkoonuselised, punased, ilusa välimusega. Viljaliha on mahlakas, meeldiva magushapu maitsega. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas tugeva kasvuga, püstjas. Talvitub hästi. Väga viljakas.

3. Kolhoosnitsa

Saadud Moskva Puuviljanduse Katsejaamas ussanka ja loid džoodži ristlusest. Väärrib tähelepanu suure saagikuse ja suurte marjade poolest. Marjad on suured, piklikud, ilusa välimusega. Viljaliha on mahlakas, hapukasmagus, aromaadne, meeldiva maitsega. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas on keskmise suurusega. Talvitub lumekatte all rahuldavalt.

4. Fastolf

Hinnatav hea maitse pärast. Sobiv laua- ja töötlemismarjana.

Marjad on suured, poolkera-kujulised, tumedad, magusad, aromaatsed. Valmimise aeg keskmine.

Põõsas on keskmise suurusega, kompaktne, sirgete võrsetega. Noored võrsed allosas rohelised, ladva osas hallikassinised, kaetud tiheda vahakirmega.

PAMPLID

1. Vilsoni varajane

Mari on suur, ümarik, tihti korrapäratu, must, mahlakas, magus. Seemned suured, ümmargused. Õisik pikk, hõre — 4—6 õiega. Valmib vara.

Põõsas on püstjas, tugev, varred väikeste ogadega kaetud.

MAASIKAID

PÖHISORTIMENT

1. R o š t š i n s k a j a (saksa evern)

Üks kõige varasemaid, meil laialdaselt levinud maasika-sorte.

M a r j a d on keskmise suurusega, piklik-koonilised, esimesed marjad suuremad, laperik-ovaalsed, ribidega, kuni 18—20 g rasked, keskmine kaal 7—8 g. Värvus helepunane, seemned kollased, asuvad vilja pinnal. Viljaliha valge, pinna all roosa, mahlakas, meeldiva magushapu maitsega, valminult pehme. Valmib vara — juuni lõpul. Lauamari. Saak suur.

P u h m i k on kõrge kasvuga, kompaktne. Õisiku varred puhmikust veidi kõrgemad, püstjad, võsundeid palju, peenikesed, punased.

Kasvutingimuste suhtes ei ole nõudlik, kasvab hästi ka kergematel hästiväetatud muldadel, kuid suuremaid saake annab raskematel, huumusrikastel muldadel. Lumekatte all talvitub hästi. Õitsemise aeg satub tihti ühte kevadiste öökülmadega ja osa õisi võib külmuda.

Sort on kõlblik ajatamiseks. Niiskel suvel nakatuvad marjad kergesti hahkhallitusse. Sordis võivad esineda degenereruvad vormid.

2. M õ s s o v k a

Saadud 1924. a. A. V. Petrovi poolt. Varajane sort. Kõrgeväärtuslik, varane, ilusate marjadega sort. Hea lauamari.

Esimesed m a r j a d on suured, ümar-ovaalsed, tihti ebakorrapärasead, sageli kaelaga, järgmised marjad väiksemad, ümar-ovaalsed, keskmine kaal 6—8 g. Värvuselt punane, läikiv, täisvalminult tumepunane, viljaliha punane, magus, väga hea. Valmib väga vara, üheaegselt, kerge koristada. Saak suur, kuni 8—10 tonni ha-lt.

P u h m i k on kõrge, kompaktne, tiheda lehestikuga. Õisikuvarred keskmise pikkusega, lehtedega ühel tasapinnal. Oied on kahesugulised. Sort külmakindel. Marjad taluvad hästi transporti.

3. Leopoldshalli hiline

Hinnatav rahuldava saagi, suure vilja ja hilise valmimise poolest.

M a r i suur, kuni 20 g raske. Esimesed marjad on ebaühtlased, ümmargused või tõmpkoonuselised, nõrkade ribidega, punased, läikivad. Järgmiste korjete marjad on väiksemad, ühtlase kujuga. Viljaliha roosakas-punane, tihe, hapukasmagus. Valmimise aeg hiline.

P u h m i k on keskmise kõrgusega, tiheda lehestikuga. Õisiku vars keskmise pikkusega, jäme. Õied ühesugulised, hea tolmuandjasort on zagorje hiline. Hilise õitsemise tõttu öökülmad kahjustavad õisi harva. Hilise sordina vähenõudlik. Võib kasvatada ka raskematel savimaadel. Haigustekindel.

4. Ernst pröiss

M a r i on suur, läikiv, tumepunane, tõmpkoonuse-kujuline. Seemned asuvad sügaval viljalihas. Viljal on liha tumepunane, hapu; marjale omane eriline aroom. Valmimise aeg keskmine. Saak suur.

P u h m i k on suur, kõrge, tugeva kasvuga, võsundeid vähe. Õisiku varred on puhmikust madalamad, lamavad. Õied ühesugulised. Heade saakide saamiseks vajab niiskust.

5. Zagorje hiline

Aretatud 1933. a. M. N. Simonova poolt. Hilise valmimisajaga saagirikas laua- ja töötlemismari.

M a r j a d on väga suured, kuni 35 g. Esimesed marjad ümar-koonilised, ribidega. Värvuselt tumepunane, läikiv. Viljaliha punane, tihe, magushapu, aroom nõrk. Valmimise aeg hiline.

P u h m i k on keskmise kõrgusega, tihe, kompaktne. Õisikuvarred lühikesed, jämedad, puhmikust madalamad. Õied kahe- või kolmelehelised. Viljavarred lühikesed, jämedad, vili raske koristada. Suure saagiga, haigustekindel hiline sort. Külma- ja haigustekindel.

6. Zagorje iludus

Sort on saadud M. N. Simonova poolt komsomolka ja mõsovka ristlusest. Varase valmivusega.

M a r j a d väga suured, esimesed marjad 18—25 g, üksikud kuni 35 g rasked, keskmine kaal 9—10 g, kujult ovaalkoonuselised või ümarik-ovaalsed, kaelaga, nõrkade ribidega. Värvus punane või tumepunane. Viljaliha punane, keskmise tihedusega, maitsev, magushapu, meeldiva aroomiga, hea laua- ja töötlemismari.

P u h m i k on keskmise kasvuga, hõre. Õisikugarred puhmikust madalamad, jämedad, poolpüstjad; õied kahesugulised. Sort on väga viljakas, külmakindel.

TÄIENDAV SORTIMENT

1. Võitja

Mullastiku suhtes vähenõudlik. Hea lauamari.

M a r j a d on suured, ümmargused, tõmpkoonuselised, helepunased, läikivad. Esimeste marjade kaal 17—18 g, kogu saagi keskmine marjakaal 6—8 g. Viljaliha heleroosa, kurnis kõva, maitse väga hea, aroomatne, väga peenemaitseline. Valmimise aeg keskvarane, valmib saksa evernist veidi hiljem.

P u h m i k on kõrge, keskmise või nõrga lehestikuga, laialivalguv. Õisikuvars puhmikuga ühekõrgune; õied kahe-sugulised. Kasvatamiseks sobivamad raskemad maad, korraliku väetuse korral annab häid saake ka liivamaadel. Vastupidav kuivusele.

2. Direktor ehtermeier

Väga hea mari, väärrib tähelepanu lauamarjana.

M a r j a d on suured kuni väga suured, ümmargused, tõmpkoonuselised, esimesed marjad ribidega, keskmine kaal 7—8 g. Värvuselt tumepunane, läikiv. Seemned asuvad vilja pinnal. Viljaliha on mahlakas, magus, hea aroomiga.

P u h m i k on keskmise kasvuga, lai, võsundeid vähe. Õisikugarred jämedad, poolseisvad, puhmikuga ühekõrgused või veidi madalamad. Õied kahesugulised. Keskmise või alla keskmise saagiga sort. Haigustekindel. Valmimisaeg kesk-hiline.

3. Saksonka (albert)

NSV Liidus laialdaselt levinud saagirikas töötlemismari.

M a r j a d on keskmise suurusega (keskmine kaal 4—5 g), esimesed marjad suured kuni 10 g), kujult mitteühtlased, kukeharja kujulised, ribidega. Järgmiste korjete marjad ümar-koonuselised, ribideta. Värvus tumepunane, läikiv, viljaliha punane, tihe, hapu, keskpärase maitsega, nõrga aroomiga. Valmimise aeg keskmine.

P u h m i k on keskmise, madala kasvuga. Õisikuvars pikk, tugev, tugevasti lehtedest kõrgem, paljuõieline, õied kahe-sugulised. Väga viljakas sort, kuni 10 t/ha. Külmakindel. Mari vastupidav hahkhallitusele.

4. Luise

Suure saagiga laua- ja töötlemismari.

M a r j a d on keskmise suurusega. Esimesed marjad suured (üksikud kuni 15 g, keskmine kaal 9—10 g), ovaalsed või tömpkoonuselised, kaelaga, ribideta, järgmised marjad väiksemad. Värvuselt karminiipunane, läikiv. Viljaliha on valkjaspunane, kore, mahlakas, meeldiva magushapu maitsega. Valmimise aeg keskmine või keskhiline — juuni lõpul.

P u h m i k on tihe, püstjas, keskmise kõrgusega. Õisikuvarred keskmise pikkuse ja jämedusega, poolpüstjad. Keskmise kuni suure saagiga, sort armastab niiskemaid muldasid. Heade saakide saamiseks vajab head hooldamist ja väetamist. Kuivadel suvedel osa õisi ei viljastu. Külmakindel.

5. Obilnaja (Petrovi nr. 16—129)

Saadud A. V. Petrovi poolt kötheni ime ja saksa everni ristlusest. Saagirikas, varane, külmakindel.

M a r j a d on keskmise suurusega, ümarikud või ümarik-ovaalsed, nõrkade ribidega või ilma, helepunased, läikivad. Viljaliha punane, keskmise tihedusega, magushapu. Valmib vara.

P u h m i k on keskmise kõrgusega, tihe, tumeda lehestikuga. Õisikuvars jäme, lehtedega ühepikkune või neist madalam. Õied ühesugulised. Võib anda 16—17 tonni marju hektaarilt.

PERSPEKTIIVSORTIMENT

1. Miiitse šindler

Marjad on keskmise suurusega kuni suured, ümarik-tõmpkoonuselised, tumepunased, tipult heledamad, kortsulised. Seemned asuvad sügaval viljalihas. Viljaliha ühtlaselt punane, omapärase tugeva aroomiga, keskmise väärtusega. Valmimise aeg väga hiline. Saak keskmine. Sobiv laua- ja töötlemismarjana.

Puhmik on keskmine, lamanduv, annab palju võsun-deid. Õied ühesugulised, õitsemise aeg hiline. Õisikuvars on tugev, hoiab vilja kuni valmimiseni püsti.

2. Petrovi nr. 13—37 (dessert)

Üks paremaid lauasorte, kuid kõlblik ka keedisteks ja külmutamiseks.

Esimesed marjad keskmise suurusega, ovaalsed või tõmpkoonuselised, kaelaga, nõrkade ribidega; hilisemad väiksemad, ovaalsed, ribideta, kaelaga, roosad. Viljaliha kollakas-valge, väga õrn, maitsev, tugeva aroomiga. Valmimise aeg keskmine või keskhiline. Saak keskmine.

3. Punane elevant

Vara valmiv ja kaua säiliv sort.

Vili on väga suur, ümarik, nõrkade ribidega, ilus punane. Viljaliha tumeroosa, tihe, väga hea maitsega. Marjad valmi-vad üheaegselt ja valminult säilivad kaua; transpordikindlad.

Puhmik on tugeva kasvuga, lehed suured, tugevate rootsudega. Toiteaineterikastel muldadel ja hea hooldamise juures kannab rikkalikult.

4. Petrovi nr. 13—38 (aelita)

Lauamari ja keedisteks.

Esimesed marjad on suured, tõmpkoonuselised, kaelaga, hilisemad marjad väiksemad, ümarkoonuselised. Marjad tumepunased, läikivad. Viljaliha punane, tihe, meeldiva magushapu maitsega.

Valmimise aeg keskmine, saak suur.

12. SELGITUSEKS KOLHOOSI 20 HEKTAARI SUURUSE PUUVILJA- JA MARJAAIA NÄIDISKAVANDITE JUURDE

Aia suuruseks on umbes 1000-hektaarilise põllupinnaga kolhoosile arvestatud 20 hektaari, millest on tootvat pinda 17 hektaari ja kaitseistanduste ning teede all kuni 3 hektaari. Aed on jagatud kaheks 10 ha suuruseks kvartaaliks ning piiratud kaitseistandustega: 1) põhja ja ida poolt kaherealiselt kuuskedega, reavahega 2 m ja reas vahe taimest taimeni 1 m, 2) lääne poolt 4-realise lehtpuu- ja pöösasistandusega, reavahega 2 m. Välimised read on läätspuud, vahedega 0,5 m, sisemised vahtrad ja paplid, vahedega 1 m, 3) lõuna poolt üherealiselt sarapuudega, vahedega 2,5 m.

Kahe kvartaali vahel asub kuuskedest 2-realine tuulekaitseistandus, taimede vahedega ridades 1 m. Kaitseistanduses on avad teede jaoks naaberkvartaalidele pääsemiseks.

Sõidutee asub kahe kvartaali vahel, tee laius 7 m, valmistatud kivikillustikust kruusakattega.

Õuna- ja pirnipuud, kirsi- ja ploomipuud ning marjakultuurid on asetatud mullaharimis- ja teiste tööde hõlbustamiseks kõrvuti. Ühtlase valmimisajaga sordid on grupeeritud kõrvuti, samuti on kõikjal sortide asetamisel arvestatud nende vastastikku tolmlamise võimalust.

Kuna aedade rajamisel ja laiendamisel osutub väga tähtsaks uute aretatud ja perspektiivsortide katsetamine, on määratud igasse aeda ka katsetatavaid sorte.

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Puuviljanduse ja marjanduse tsoonid	5
3. Puuvilja- ja marjaaia asukoha valik	15
4. Puuvilja- ja marjaaia planeerimine	17
5. Kaitseistanduste rajamine	21
6. Mulla ettevalmistamine	23
7. Viljapuude ja marjapõõsaste istutamisviisid ning vahe- kaugused	24
8. Viljapuude ja marjapõõsaste istutamise tehnika	25
9. Viljapuude ja marjapõõsaste standardsortiment	31
10. Viljapuusortide paigutamine puuviljaaedades vastavalt nende vastastikusele tolmlemisele	36
11. Viljapuude ja marjapõõsaste sordiomadused	39
Ounapuud	39
Pirnipuud	58
Ploomipuud	65
Kirsipuud	77
Karusmarjad	79
Mustsõstrad	84
Punased sõstrad	86
Valged sõstrad	89
Vaarikad	90
Pamplid	93
Maasikad	94
12. Selgituseks kolhoosi 20 hektaari suuruse puuvilja- ja marja- aia näidiskavandite juurde	99

Vastutav toimetaja K. Vool.

Tehniline toimetaja E. Plaks.

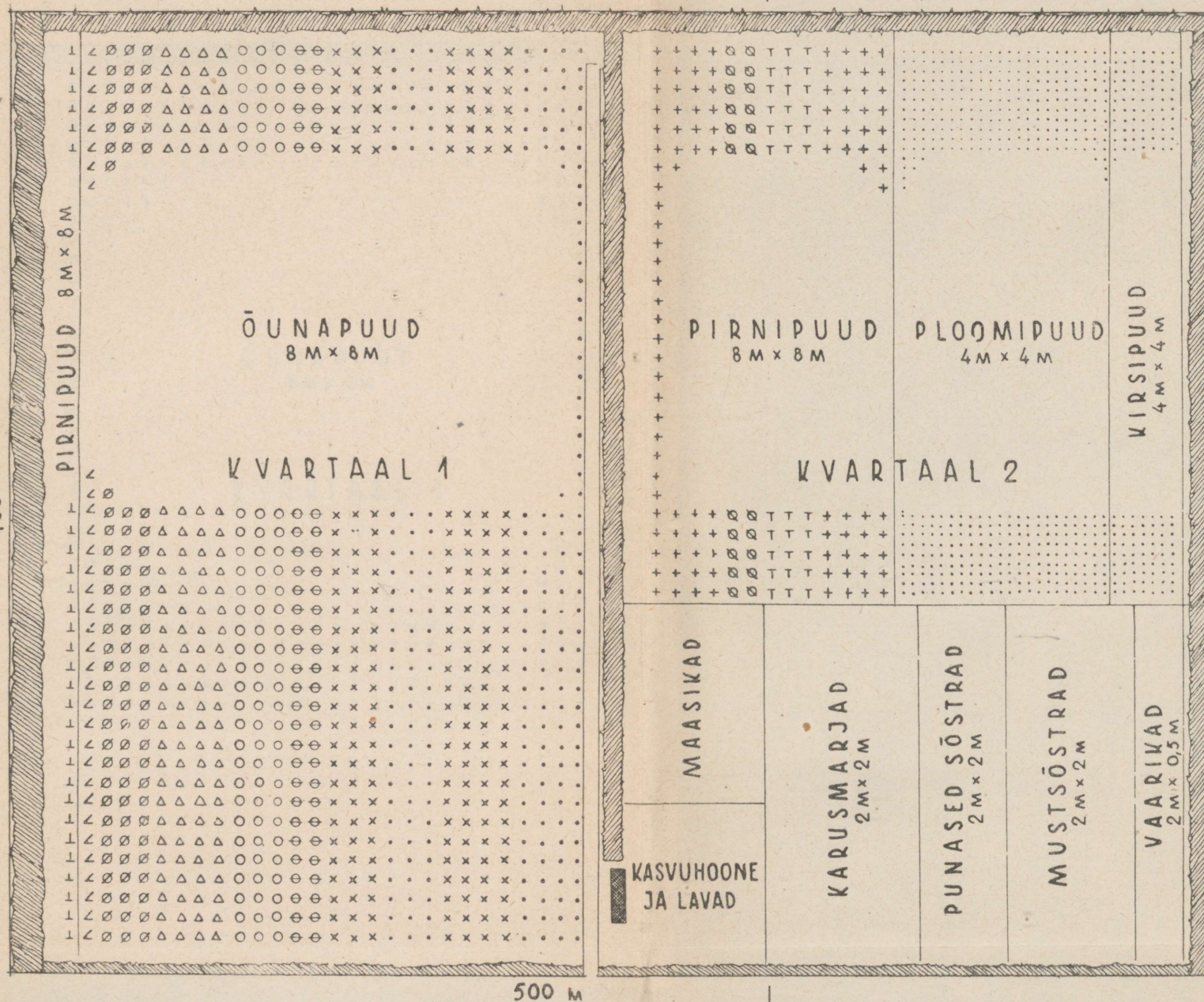
Ladumisele antud 21. IX 1951. Trükkimisele antud 6. XI 1951. Paber 54×84 sm 1/16.
Trükiarv 4000. Trükipoognaid 6,25+5 lisalehte. Formaadile 60×92 kohaldatud trüki-
poognaid 5,13. Arvutuspoognaid 6,06. Tellimise nr. 2153. MB-13847.
Trükikoda „Bolševik“, Viljandi, Lossi 31.

На эстонском языке.

Закладка плодового и ягодного сада колхоза.
Под редакцией А. Сиимона, доктора сельскохозяйственных наук

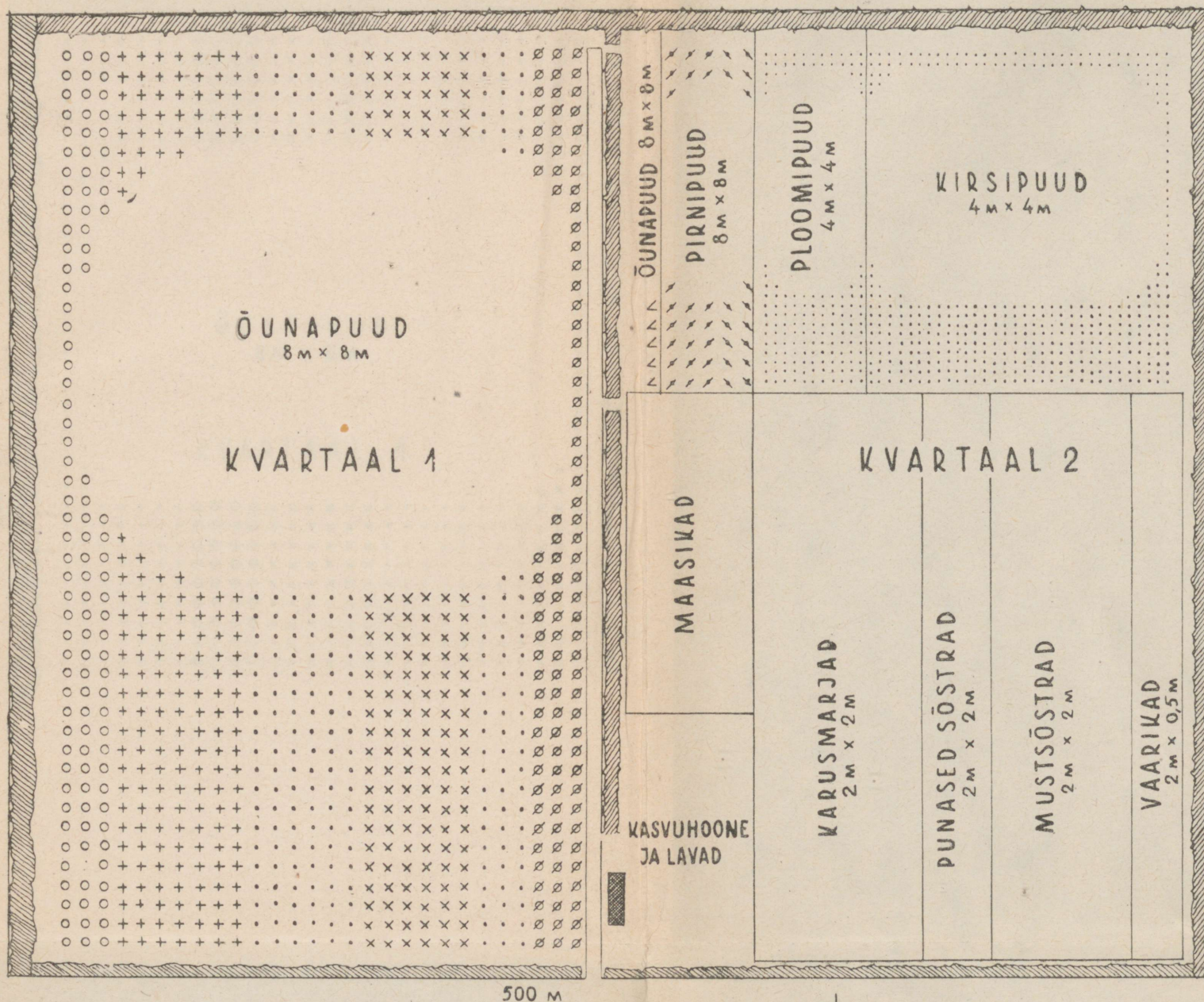
Hind rbl. 3.05

EKSPLIKATSIOON

JRK. NR.	KULTUURI NIMETUS	TINGMARK	PINDALA, HA	TAIMERIDADE VAHE, M	TAIMED VAHE RIDADES, M	TAIMED ARV
1.	ÕUNAPUUD : VALGE KLAAR SÜGISJONIK LIIVI KULDRENETT LIIVI SIBULÕUN TARTU ROOSÕUN AKERÕ PERSPEKTIIVSORDID	Ø O Δ X • Φ L		8	8	141 141 188 329 329 98 47
	KOKKU		8,12			1269
2.	PIRNIPUUD : TERVISNÕINIK SEEMNETU TALIVÕIPIRN PERSPEKTIIVSORDID	+ Ø T L		8	8	232 58 87 47
	KOKKU		2,71			424
3.	PLOOMIPUUD : EMMA LEPERMAN TSAAR EDINBURGI KREEK PERSPEKTIIVSORDID			4	4	399 342 342 114 57
	KOKKU		2,00			1254
4.	KIRSIPUUD : KLAASKIRSS TUMEPUNANE			4	4	228 171
	KOKKU		0,64			399
5.	MAASIKAD		0,55			
6.	KARUSMARJAD		1,00	2	2	2500
7.	PUNASED SÕSTRAD		0,87	2	2	
8.	MUSTSÕSTRAD		0,47	2	2	
9.	VAARIKAD		0,34	2	0,5	3400
10.	KASVUHOONE JA LAVAD		0,36			
11.	KAITSEISTANDUSED		2,84			
	AED KOKKU		20,00			

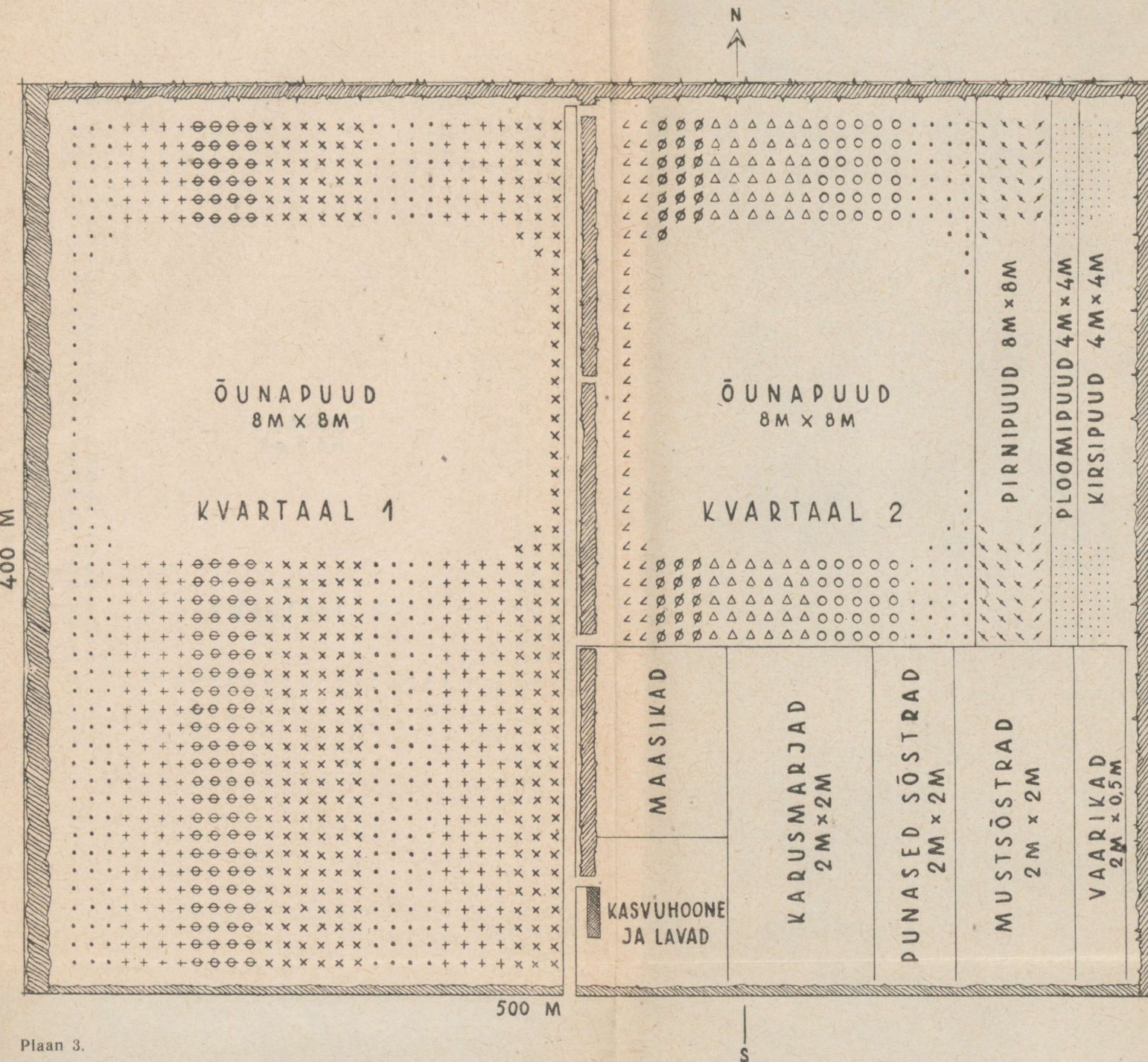
20 HA SUURUSE KOLHOOSIAIA NÄIDISKAVAND ÕUNA- JA KIRSIKASVATUSE TSOONIS

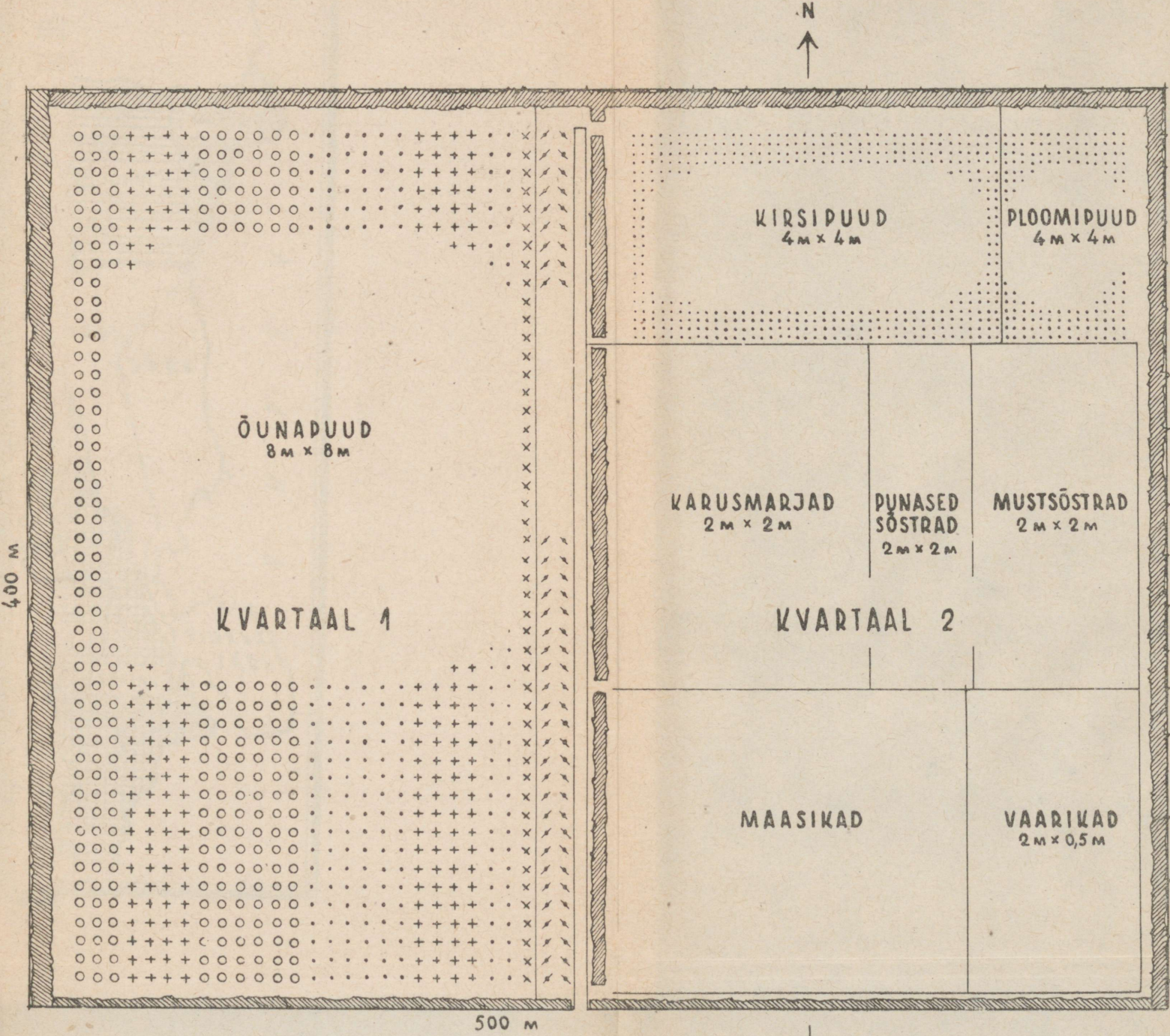
EKSPLIKATSIOON

JRK. NR.	KULTUURI NIMETUS	TINGMÄRK	PINDALA, HA	TAIMERIDADE VAHE, M	TAIMIDE VAHE RIDADES, M	TAIMIDE ARV
1.	ÕUNAPUUD: VALGE KLAAR SÜGISJOONIK LIIVI SIBULÕUN TARTU ROOSÕUN ANIIS PERSPEKTIIVSORDID KOKKU	o + • x Ø Z	8,53	8	8	1441 329 423 282 1441 18 1334
2.	PIRNIPUUD: TERVISNÕUNIK TALIVÕIPIRN KOKKU	~ ~ ~	0,58	8	8	54 36 90
3.	PLOOMIPUUD: EMMA LEPERMAN TSAAR KOKKU		0,62	4	4	280 405 385
4.	KIRSIPUUD: SAILISVEIKSEL TUMEPUNANE KLAASKIRSS PERSPEKTIIVSORDID KOKKU		1,79 0,67 1,60 0,70 1,30 0,50	4 4 2 2 2 2	4 4 2 2 2 0,5	525 280 280 35 1120
5.	MAASIKAD		0,57			4000
6.	KARUSMARJAD		3,14			2500
7.	PUNASED SÖSTRAD					
8.	MUSTSÖSTRAD					
9.	VAARIKAD					
10.	KASVUHOONE JA LAVAD					
11.	KAITSEISTANDUSED					
AED KOKKU			20,00			

EKSPLIKATSIOON

JRK. NR.	KULTUURI NIMETUS	TINGMÄRK	PINDALA, HA	TAIMERIDADE VAHE, M	TAIMEDERIDADES, M	TAIMEDER ARV
1.	ÕUNAPUUD: VALGE KLAAR SÜGISJÖONIK LIIVI KULDRENETT ANTOONOVKA TARTU ROOSÕUN LIIVI SIBULÕUN SAFRAN - PEPIN PERSPEKTIIVSORDID	Ø Δ O + • x Φ Z		8	8	87 174 145 376 445 423 188 58
	KOKKU		12,14			1896
2.	PIRNIPUUD: TERVISNÕUNIK SEEMNETU	x x		8	8	87 29
	KOKKU		0,74			116
3.	PLOOMIPUUD: EMMA LEDERMAN TSAAR			4	4	114 57
	KOKKU		0,27			171
4.	KIRSIPUUD: KENT TUMEPUNANE			4	4	114 114
	KOKKU		0,36			228
5.	MAASIKAD		0,55			
6.	KARUSMARJAD		1,00	2	2	2500
7.	PUNASED SÕSTRAD		0,47	2	2	
8.	MUSTSÕSTRAD		0,87	2	2	
9.	VAARIKAD		0,34	2	0,5	3400
10.	KASVUHOONE JA LAVAD		0,36			
11.	KAITSEISTANDUSED: KUUSED SARAPUUD LÄÄTSPUUD VAHTRAD PAPLID			2	1 0,5 1 1	2460 200 1600 400 400
	KOKKU		2,92			
	AED KOKKU		20,00			

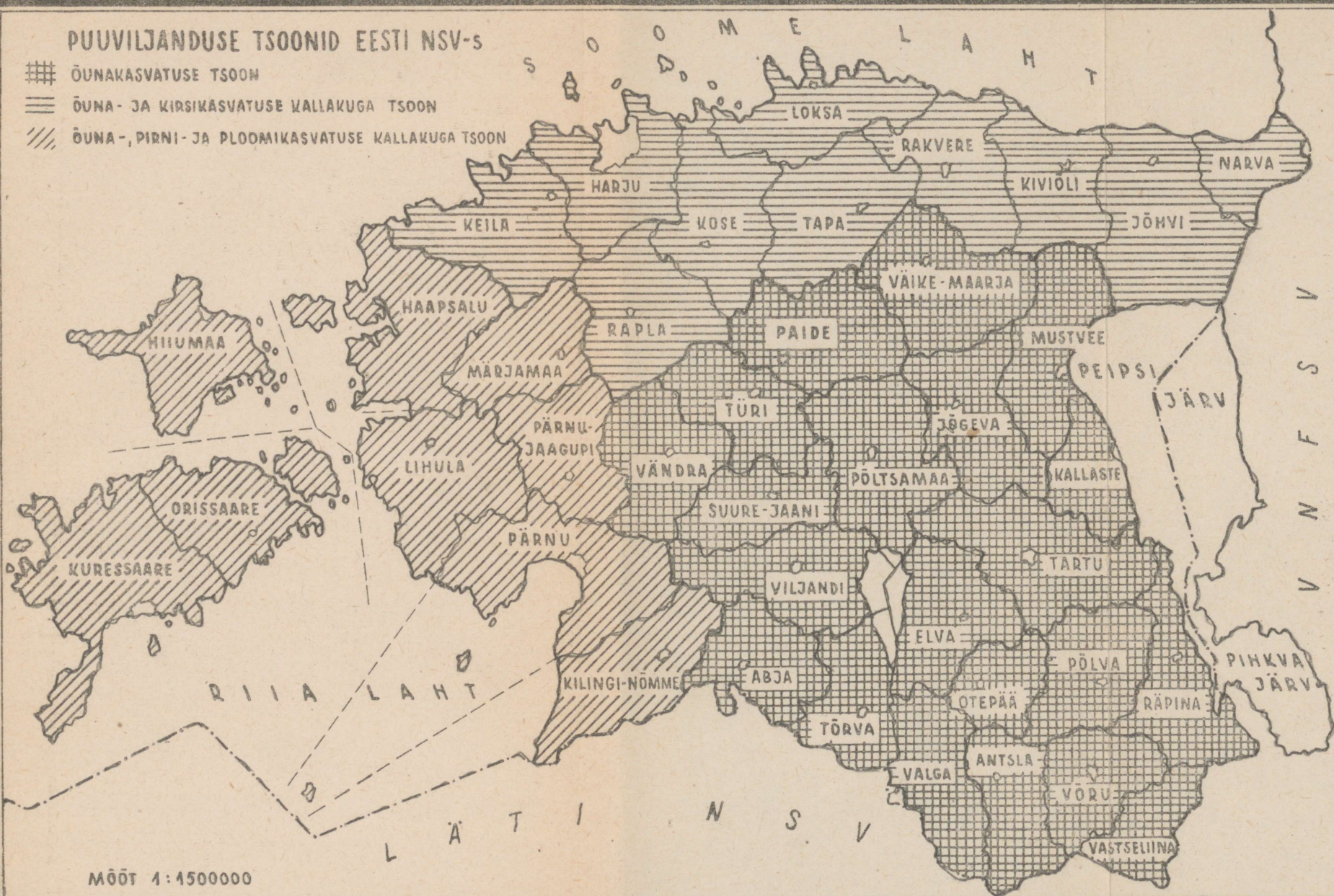
EKSPLIKATSIOON

JRK. NR.	KULTUURI NIMETUS	TINGMÄRK	PINDALA, HA	TAIMERIDADE VAHE, M	TAIMEDE VAHERIDADES, M	TAIMEDE ARV
1.	ÕUNAPUUD : VALGE KLAAR PÄRNU TUVIGUN TARTU ROOSÕUN PERSPEKTIIVSORDID	○ + • x		8	8	423 376 376 47
	KOKKU		7,88			1232
2.	PIRNIPUUD : TERVISNÕUNIK TALIVÕIDPIRN	* *		8	8	47 47
	KOKKU		0,62			94
3.	KIRSIPOUD : KLAASKIRSS TUMEDUNANE VLADIMIRI			4	4	345 345 253
	KOKKU		1,50			943
4.	PLOOMIPOUD : EMMA LEPERMAN TSAAR			4	4	161 161
	KOKKU		0,51			322
5.	MAASIKAD		2,14			
6.	KARUSMARJAD		1,70	2	2	4222
7.	PUNASED SÕSTRAD		0,68	2	2	1700
8.	MUSTSÕSTRAD		1,12	2	2	2800
9.	VAARIKAD		1,00	2	0,5	40000
10.	KAITSEISTANDUSED		2,85			
AED KOKKU			20,00			

Plaan 4.

PUUVILJANDUSE TSOONID EESTI NSV-S

- ## ÖUNAKASVATUSE TSOON
- == ÖUNA- JA KIRSIKASVATUSE KALLAKUGA TSOON
- /// ÖUNA-, PIRNI- JA PLOOMIKASVATUSE KALLAKUGA TSOON

MÖÖT 1:4500000

RBL. 3.05

A-19204

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00448144 8